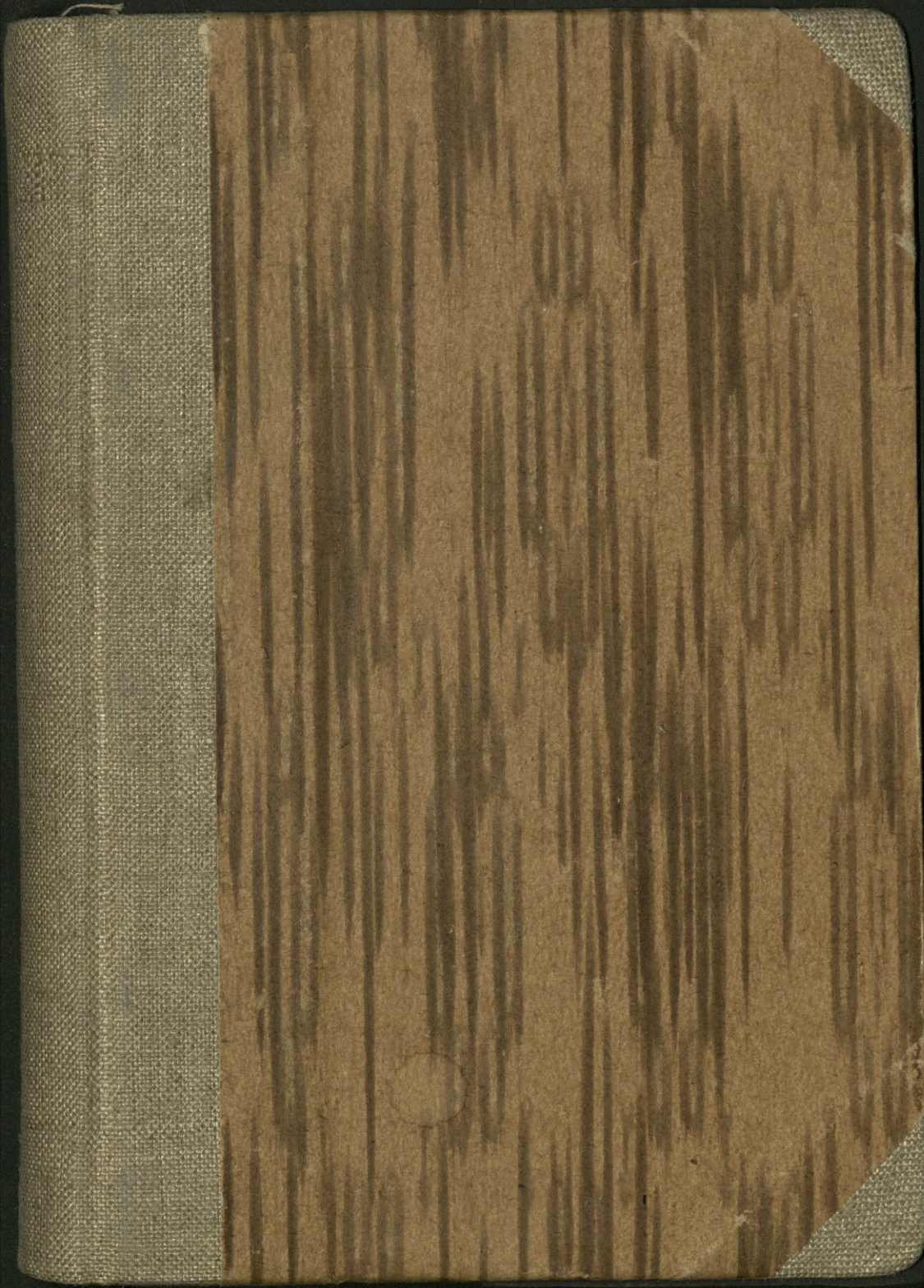


Grey Scale #13



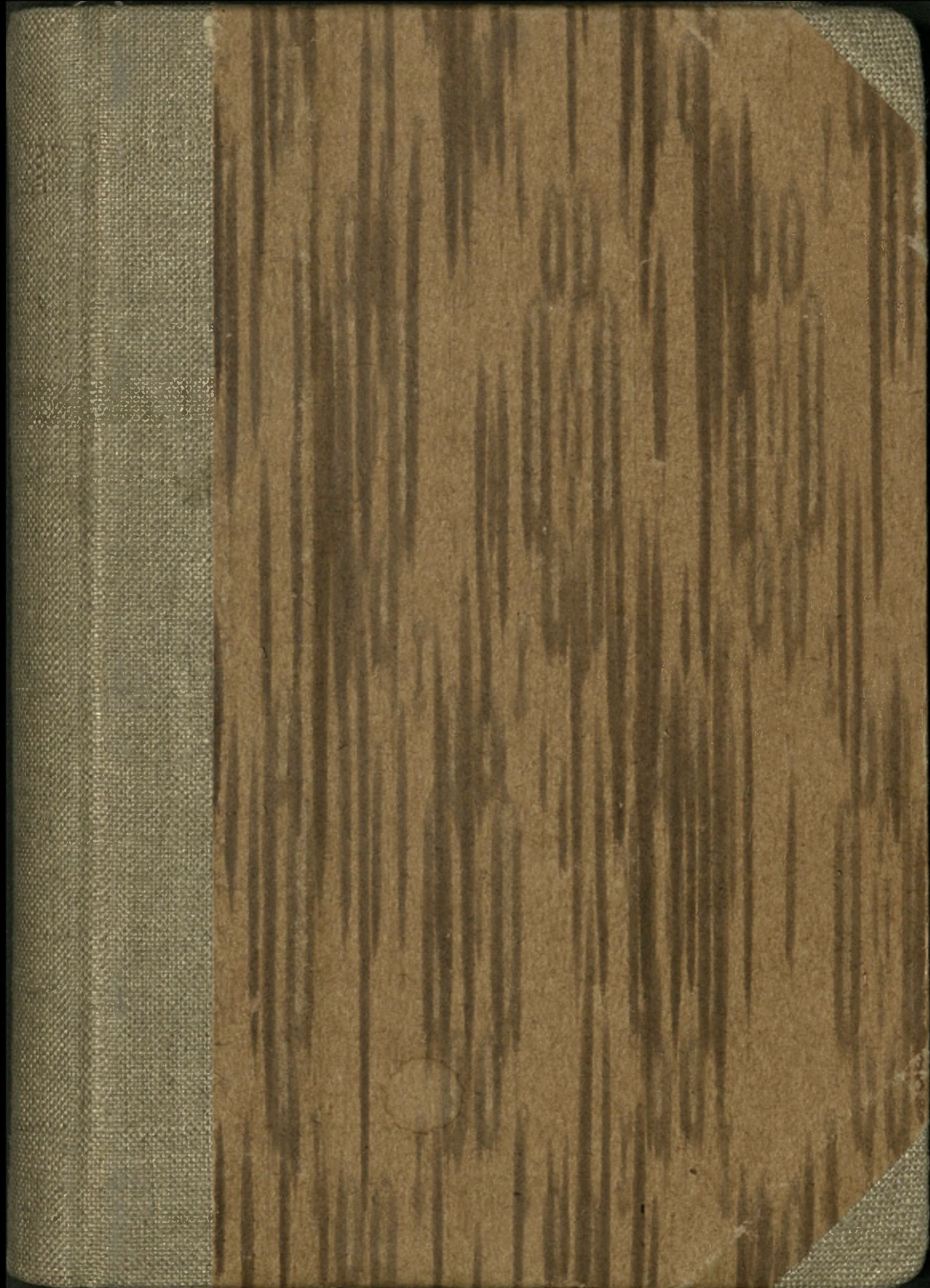
DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19



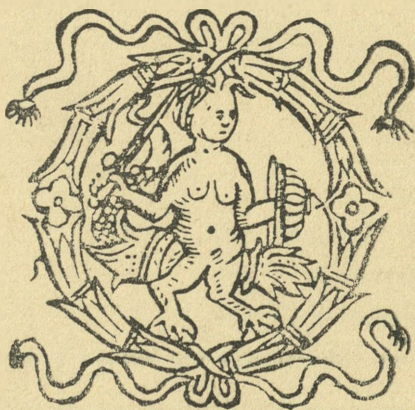
Colour Chart #13

DANES-PICTA.COM



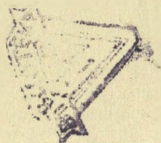
139
WYDAWNICTWO
TOWARZYSTWA OPIEKI NAD ZABYTKAMI PRZESZŁOŚCI.

ADAMA JARZĘBSKIEGO
GOŚCINIEC
A B O
OPISANIE WARSZAWY
1643 r.



WARSZAWA
1909.

884-1:908(09)

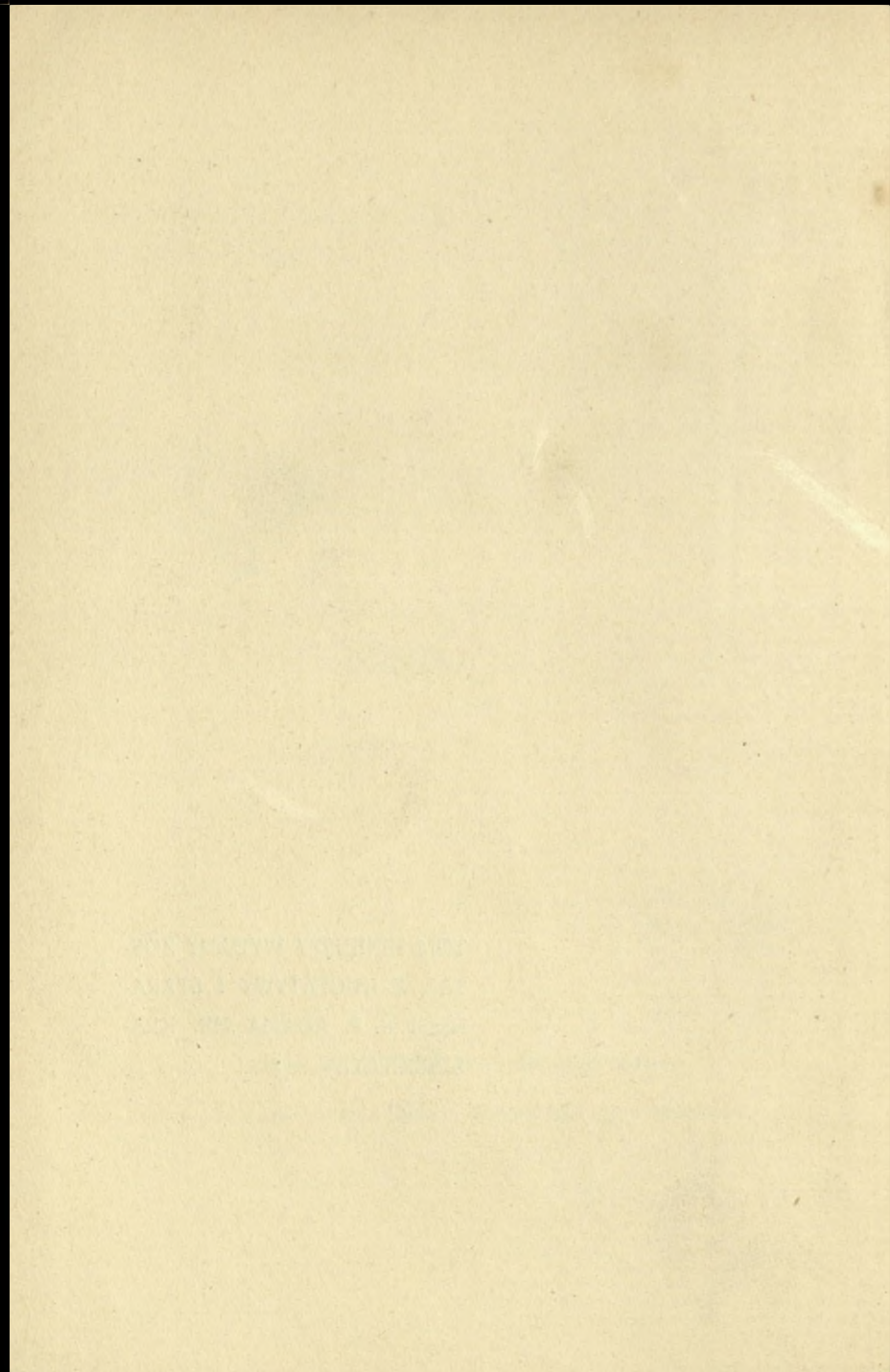


31695 | 2

Drukiem Rubieszewskiego i Wrotnowskiego w Warszawie.

Klisze wykonane przez Zakład R. Wierzbickiego i S-ki w Warszawie.

TOM NINIEJSZY WYDANY ZOS-
TAŁ Z INICYTYWY I STARA-
NIEM Ś. P. ADAMA HR. KRA-
SIŃSKIEGO.





Portret Władysława IV
z współczesnego sztychu J. Süyderhoef'a.

PRZEDMOWA.

Rok 1643, którego datą oznaczony jest „*Gösciniec*“ Adama Jarzemskiego, był jednocześnie rokiem wystawienia królowi Zygmuntoowi kolumny pamiątkowej na Krakowskiem Przedmieściu.

Niema, pozornie, między owymi faktami łączności historycznej; lecz, między równoczesnym hołdem złożonym Głowie narodu, w osobie przedstawiciela jego udzielnosci i potęgi — a hołdem złożonym Sercu całego państwa — jego Stolicy — zachodzi niewątpliwie związek symptomatyczny.

Odtwarza on w zabytkach granitu i druku splendor zwycięskiej, w długich, a ciężkich bojach, Rzplitej. Odtwarza urok jej stołecznego grodu, w takiej właśnie epoce, gdy obecna Stolica wschodniego sąsiada jeszcze nawet w zawiązku nie była istniała, a od strony zachodniej, w Stolicy Wielkiego Kurfirsta — Berlinie — „po niebrukowanych ulicach wałęsała się nierogacizna, wśród błota, przez które, dworacy, jedynie na szczydlach, by w niem nie zatonać, do Zamku się przedostawali“ *).

*) „*Auf den ungepflasterten Strassen liefen die Schweine umher und die Hofleute mussten, um nicht in Koth zu versinken, auf Stelzen zu Hofe kommen*“. (Scherr: *Deutsche Kultur und Sittengesch.* Lipsk 1897, str. 296).

Zanim pióro znawcy wyjaśni nam doniosłość historyczną rzadkiego zabytku piśmienniczego, który szczęśliwym trafem ocalał i doszedł do nas w jedynym, całkowitym egzemplarzu i, zanim poznamy rodowód i charakterystyczną postać autora „Gościńca“, zatrzymajmy się na chwilę nad dziejową chwilą w rozwoju Warszawy, na której tle dziełko Adama Jarzemskiego powstało.

Atmosfera pogody i szczeropolskiego humoru przenikająca niezdarne, jako utwór literacki, lecz cenne jako obraz i zwierciadło pomysłowości krajowej za Władysława Wazy, rymy książeczki Jarzemskiego—stanowi znamienne przeciwstawienie burzom dziejowym, które wtedy właśnie, gdy „Gościńiec“ drukarskie opuszczał kaszty, ponad głowę społeczeństw zachodnio europejskich przeciągały.

Huczała wówczas już lat dwadzieścia pięć groza wojny trzydziestoletniej, zamieniając w gruzy i popioły kwitnące przedtem sioła i grody niemieckie, zanim pokój westfalski z roku 1648 położył koniec krwawym Europy zapasom.

Wtedy to właśnie, gdy rozhukane żołdactwo paściwiło się nad dobytkiem mieszkańców, a mór, pożoga i rabunek szerzyły do koła nędzę, śmierć i zniszczenie: Rzplita polska pod rządami Władysława Wazy zażywała błogosławieństw pokoju i wyjątkowej pomysłowości. Pływały do Gdańska ładowne pszenicą statki flisaków. Nad flotą wojenną i handlową na Bałtyku, powołaną po raz pierwszy do życia energią i dzielnością króla Władysława, powiewała dumnie bandera młodocianej marynarki polskiej. Na półwyspie Heli, w pobliżu Pucka, dźwigał się zamek warowny jako przystań morska, Władysławowem, od imienia króla, nazwana.

W stolicy Rzplitej budowano arsenał, odlewano działa i kule armatnie przeznaczone na złamanie doszczętnę potęgi Osmanów, przeciw której bohaterski król zamierzał europejską wytworzyć koalicję. Na równi ze wzmagającą się potęgą militarną państwa szło w parze i ekonomiczne rozrastanie się Rzplitej w stosunkach gospodarczych, wewnętrznych.

Ku wschodnim prowincjom ciągnęły wędrownie rzesze kolonizatorów, budując liczne miasteczka i sioła. Warszawa, jako Stolica, jako miejsce sejmów i punkt środkowy całego kraju, gromadziła w murach swoich bogactwa możnowładców—królewiat kresowych. Ich sumptem dźwigały się świątynie i pałace, w jednym długim szeregu ponad wybrzeżem Wisły. Obok nich, w dzielnicy Staromiejskiej, kamienice murowane Gizów, Baryczków, Busserów, Strubiczów, Drewnów, Czerskich, Dziańottów, Kiedrowskich, Wolskich i Kociszewskich—w cień się nie zasuwwały.

Gromadzone oszczędnością i pomyslnym handlem zamorskim zasoby, pozwalały mieszczaństwu warszawskiemu stroić się w bogate jedwabne szaty, futra kosztowne i klejnoty, co nawet wywołało uchwały sejmowe przeciw zbytkom ferowane.

Nie przesadza bynajmniej autor „*Gościńca*“, opisując nam stroje mieszczek staromiejskich: ich bucik, bramowane, ich pończoszki wyszywane złotem, ich mantele z cudzoziemska skrojone, ich perły na szyi, czepce złote na głowie z zatyczkami, łańcuchy złote, pierścienie i bindy, rubinami przesiane. Na przechadzkach rozlegają się śpiewy; z okien słychać dźwięki szpiнету. Wre życie po winiarniach i szynkach, przy okrzykach: „*pijcie!*“.

Nic nie zapowiada jeszcze groźnych, brzemien-

nych piorunami i zagładą chmur, które, w lat pięć niespełna, po scenach pogody, wesołości i beztroski, opisanych nam przez Jarzemskiego, pokryć miały kirem żalobnym całą Rzplite i jej niedawnemu splendorowi kres położyć—na zawsze...

Niepodobna, czytając figlarne rymy „Gościńca“, oprzeć się refleksyom o znikomości doczesnej każdej potęgi, wobec nieubłaganego fatum dziejowego, które tę potęgę, na pozór nie zwalczoną, w czasie stosunkowo niedługim, doszczętnie niweczy.

Dwa rzadkie już dziś widoki Warszawy, niewielkim stosunkowo okresem czasu od siebie oddzielone, odtwarzają nam obrazowo: Warszawę kwitnącą za czasów Władysława Wazy i Warszawę zrujnowaną najazdem Szwedzkim za Jana Kazimierza.

Na pierwszym widoku mamy zarys nietylko wybrzeża Wisły, z jego długim szeregiem pałaców i świątyń, lecz nawet widzimy część kwitnącego przedmieścia Pragi, z łączącym ją ze stolicą mostem na palach. Po Wiśle uwijają się statki. Na stromych wzgórzach od strony Zamku Królewskiego, pałacu Kazanowskich i dworca letniego Królewskiego — późniejszego pałacu Kazimierzowskiego — widzimy pięknie rozwijające się ogrody.

Inny obraz przedstawia nam Warszawa za Jana Kazimierza. Ani mostu na palach, ani budynków i ogrodów. Pragi już na nim nie spotykamy, natomiast, gdzieśniedzie, sterczą kominy i gruzy po zburzonych przedmieściach, z lakonicznem objaśnieniem: „*die verstoerte Vorstadt*“...

Taką była nieszczęsna Warszawa, po upływie lat kilku od zgonu króla Władysława.

W symbol minionej chwały i orężnej potęgi Wa-

WAR S O V I A



- | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
|---------------------|----------------------|-----------------------------|-------------------------------------|------------------------|-------------------------------------|--------------------------|---------------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|------------------------|
| 1. Domus Venariorum | 6. P.P. Carmelitarum | 11. Status Regis Sigismundi | 16. Templum et Collegium S. Georgii | 21. Templum S. Georgii | 26. Cornucopiae Virginum Monumentum | 31. Templum S. Michaelis | 36. Templum S. Petri ad Vinetis | 41. Templum S. Marci | 46. Templum S. Marci | 51. Templum S. Marci | 56. Templum S. Marci | 61. Templum S. Marci | 66. Templum S. Marci | 71. Templum S. Marci | 76. Templum S. Marci | 81. Templum S. Marci | 86. Templum S. Marci | 91. Templum S. Marci | 96. Templum S. Marci | 101. Templum S. Marci | 106. Templum S. Marci | 111. Templum S. Marci | 116. Templum S. Marci | 121. Templum S. Marci | 126. Templum S. Marci | 131. Templum S. Marci | 136. Templum S. Marci | 141. Templum S. Marci | 146. Templum S. Marci | 151. Templum S. Marci | 156. Templum S. Marci | 161. Templum S. Marci | 166. Templum S. Marci | 171. Templum S. Marci | 176. Templum S. Marci | 181. Templum S. Marci | 186. Templum S. Marci | 191. Templum S. Marci | 196. Templum S. Marci | 201. Templum S. Marci | 206. Templum S. Marci | 211. Templum S. Marci | 216. Templum S. Marci | 221. Templum S. Marci | 226. Templum S. Marci | 231. Templum S. Marci | 236. Templum S. Marci | 241. Templum S. Marci | 246. Templum S. Marci | 251. Templum S. Marci | 256. Templum S. Marci | 261. Templum S. Marci | 266. Templum S. Marci | 271. Templum S. Marci | 276. Templum S. Marci | 281. Templum S. Marci | 286. Templum S. Marci | 291. Templum S. Marci | 296. Templum S. Marci | 301. Templum S. Marci | 306. Templum S. Marci | 311. Templum S. Marci | 316. Templum S. Marci | 321. Templum S. Marci | 326. Templum S. Marci | 331. Templum S. Marci | 336. Templum S. Marci | 341. Templum S. Marci | 346. Templum S. Marci | 351. Templum S. Marci | 356. Templum S. Marci | 361. Templum S. Marci | 366. Templum S. Marci | 371. Templum S. Marci | 376. Templum S. Marci | 381. Templum S. Marci | 386. Templum S. Marci | 391. Templum S. Marci | 396. Templum S. Marci | 401. Templum S. Marci | 406. Templum S. Marci | 411. Templum S. Marci | 416. Templum S. Marci | 421. Templum S. Marci | 426. Templum S. Marci | 431. Templum S. Marci | 436. Templum S. Marci | 441. Templum S. Marci | 446. Templum S. Marci | 451. Templum S. Marci | 456. Templum S. Marci | 461. Templum S. Marci | 466. Templum S. Marci | 471. Templum S. Marci | 476. Templum S. Marci | 481. Templum S. Marci | 486. Templum S. Marci | 491. Templum S. Marci | 496. Templum S. Marci | 501. Templum S. Marci | 506. Templum S. Marci | 511. Templum S. Marci | 516. Templum S. Marci | 521. Templum S. Marci | 526. Templum S. Marci | 531. Templum S. Marci | 536. Templum S. Marci | 541. Templum S. Marci | 546. Templum S. Marci | 551. Templum S. Marci | 556. Templum S. Marci | 561. Templum S. Marci | 566. Templum S. Marci | 571. Templum S. Marci | 576. Templum S. Marci | 581. Templum S. Marci | 586. Templum S. Marci | 591. Templum S. Marci | 596. Templum S. Marci | 601. Templum S. Marci | 606. Templum S. Marci | 611. Templum S. Marci | 616. Templum S. Marci | 621. Templum S. Marci | 626. Templum S. Marci | 631. Templum S. Marci | 636. Templum S. Marci | 641. Templum S. Marci | 646. Templum S. Marci | 651. Templum S. Marci | 656. Templum S. Marci | 661. Templum S. Marci | 666. Templum S. Marci | 671. Templum S. Marci | 676. Templum S. Marci | 681. Templum S. Marci | 686. Templum S. Marci | 691. Templum S. Marci | 696. Templum S. Marci | 701. Templum S. Marci | 706. Templum S. Marci | 711. Templum S. Marci | 716. Templum S. Marci | 721. Templum S. Marci | 726. Templum S. Marci | 731. Templum S. Marci | 736. Templum S. Marci | 741. Templum S. Marci | 746. Templum S. Marci | 751. Templum S. Marci | 756. Templum S. Marci | 761. Templum S. Marci | 766. Templum S. Marci | 771. Templum S. Marci | 776. Templum S. Marci | 781. Templum S. Marci | 786. Templum S. Marci | 791. Templum S. Marci | 796. Templum S. Marci | 801. Templum S. Marci | 806. Templum S. Marci | 811. Templum S. Marci | 816. Templum S. Marci | 821. Templum S. Marci | 826. Templum S. Marci | 831. Templum S. Marci | 836. Templum S. Marci | 841. Templum S. Marci | 846. Templum S. Marci | 851. Templum S. Marci | 856. Templum S. Marci | 861. Templum S. Marci | 866. Templum S. Marci | 871. Templum S. Marci | 876. Templum S. Marci | 881. Templum S. Marci | 886. Templum S. Marci | 891. Templum S. Marci | 896. Templum S. Marci | 901. Templum S. Marci | 906. Templum S. Marci | 911. Templum S. Marci | 916. Templum S. Marci | 921. Templum S. Marci | 926. Templum S. Marci | 931. Templum S. Marci | 936. Templum S. Marci | 941. Templum S. Marci | 946. Templum S. Marci | 951. Templum S. Marci | 956. Templum S. Marci | 961. Templum S. Marci | 966. Templum S. Marci | 971. Templum S. Marci | 976. Templum S. Marci | 981. Templum S. Marci | 986. Templum S. Marci | 991. Templum S. Marci | 996. Templum S. Marci | 1001. Templum S. Marci | 1006. Templum S. Marci |
|---------------------|----------------------|-----------------------------|-------------------------------------|------------------------|-------------------------------------|--------------------------|---------------------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------|------------------------|



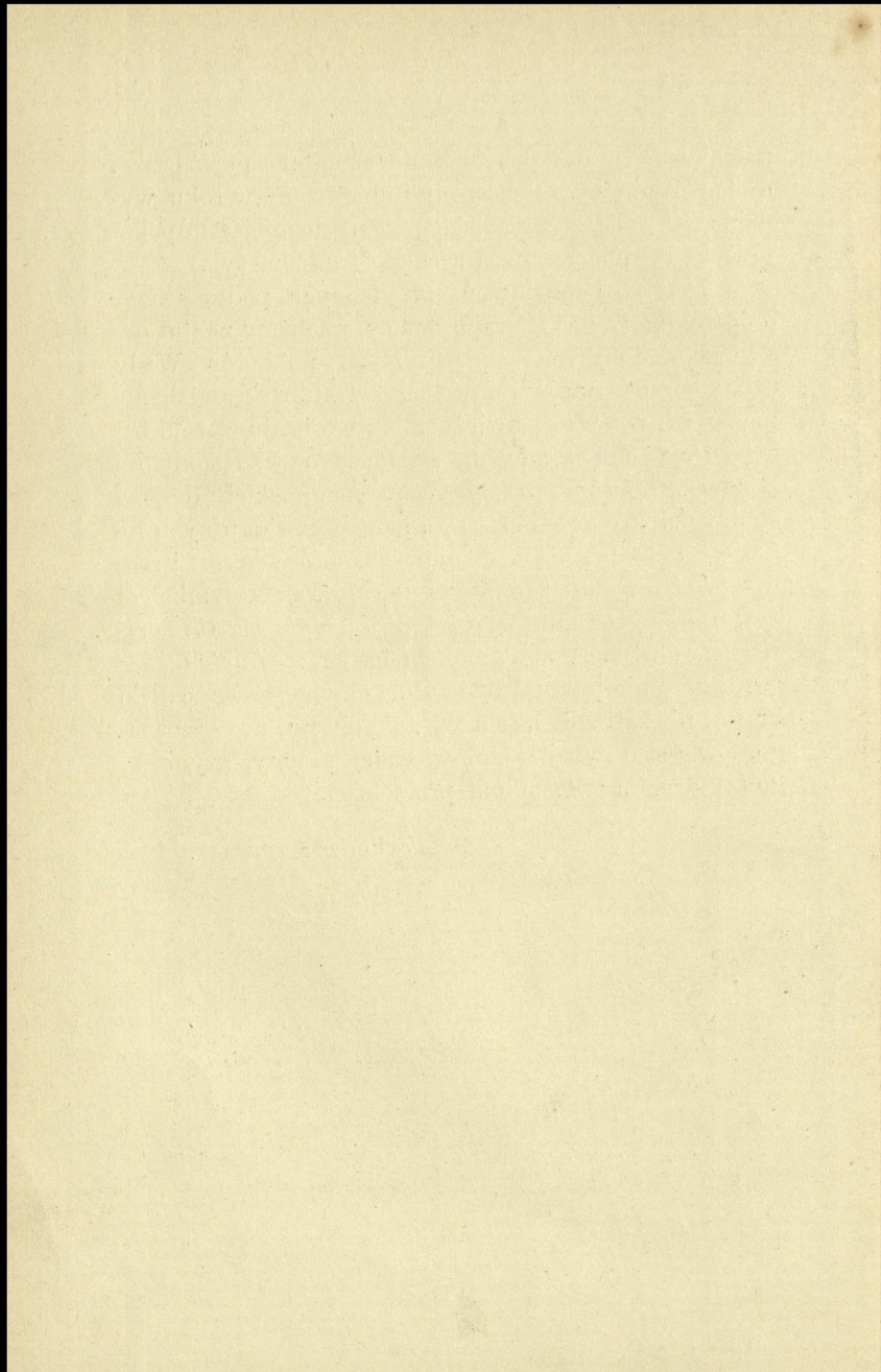
28. Kloster so vor eingezogen, Zeit vom Winter weggerissen worden.
29. Wenzel Altar.
30. Wenzel Altar.

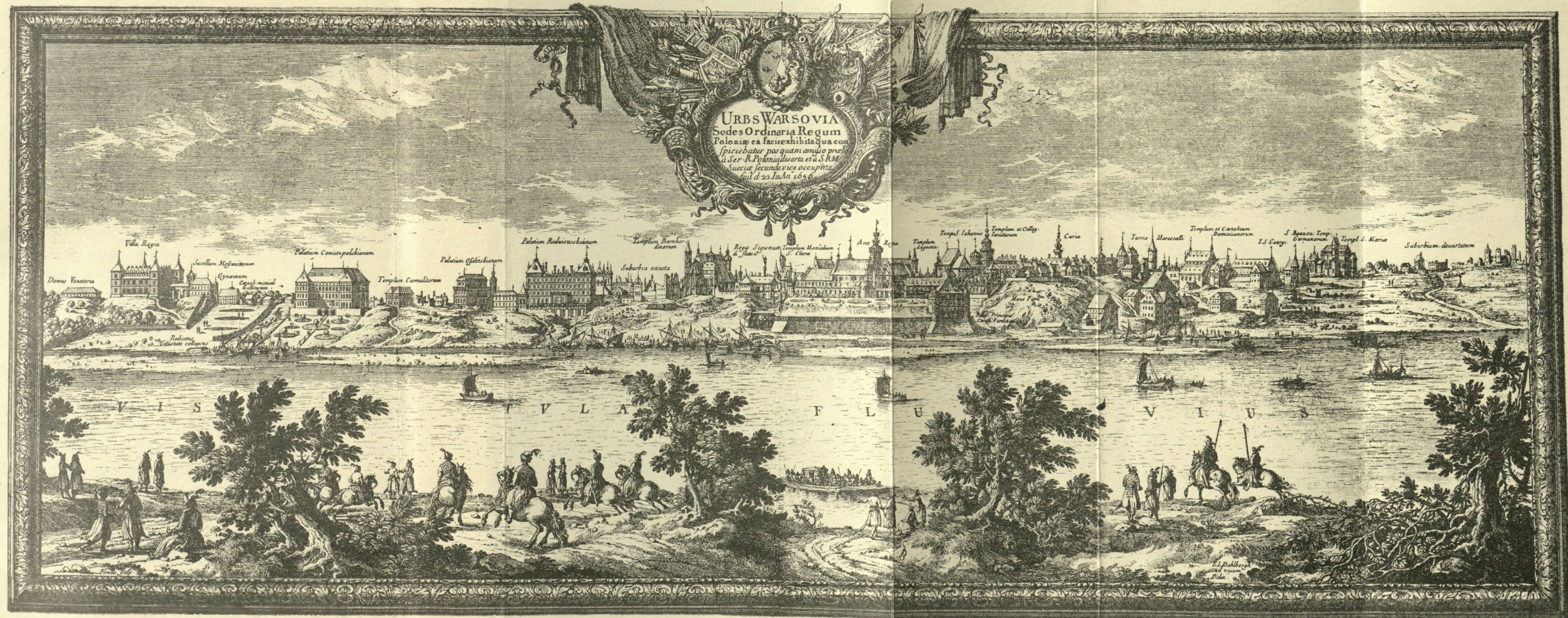
zów uderzały raz po raz kule armatnie najeźdźców, a plac Zamkowy, rozszerzony i upiększony w roku wydania „Gościńca“ Jarzemskiego, stał się miejscem pobojowiska i grobem tysiąca rycerskiej młodzieży...

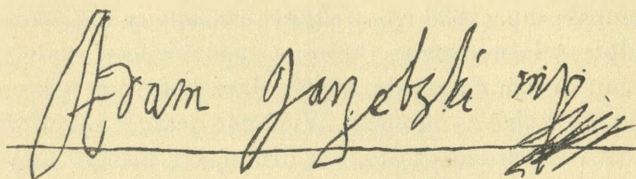
Inny ślad spustoszeń, zrządzonych podczas trzydniowej bitwy pod murami stolicy, mieliśmy za dni naszych, w dobytých z piaszczystych pokładów Wisły resztkach marmurów i ornamentów, które Szwedzi, nie mogąc ich widocznie uwieźć do swego kraju, zatopili.

Dają one wymowne świadectwo wiarogodności relacji „Gościńca“ o przepychu magnackich domów stolicy za króla Władysława i, pomimo smutnych refleksyj na temat klęsk dziejowych, które wzrost i rozwój Warszawy nieustannie tamowały, są one symbolem żywotności grodu, który, jak owa druga *Lutetia parisiiorum*, chępiąca się dumnym hasłem: „*fluctuat nec mergitur*“, nie przestał być ani na chwilę sercem całego kraju i nie zatracił, mimo swego pokostu nowoczesnego, owej szacownej średniowiecznej patyny, czyniącej go tak drogim miłośnikom przeszłości.

Alexander Kraushar.





A handwritten signature in cursive script, reading "Abram Jarzębski" followed by a flourish. The signature is written in dark ink on a light-colored background.

(Podobizna podpisu na testamencie.)

Los, przyjazny za życia autorowi *Gościńca*, uczynił zeń igraszkę po śmierci. Książeczki jego dochował się w całości zaledwie jeden egzemplarz. O osobie jego aż do ostatnich czasów nie wiedziano nic nadto, co sam tytuł opiewa. Nawet nazwisko jego przeszło do nas w postaci przekręconej.

Chcąc tedy cośkolwiek o autorze *Gościńca* powiedzieć, trzeba było sięgnąć do źródeł archiwalnych. Księgi radzieckie i wójtowskie miasta Starej Warszawy, przechowywane w Archiwum głównem akt dawnych w Warszawie, dostarczyły požądanego materiału, ale tylko z okresu lat 1630—1660. To i owo dało się jeszcze wymiarkować z samegoż *Gościńca*. Możemy więc przedruk jego poprzedzić jeśli nie życiorysem autora, to przynajmniej garścią wiadomości o nim.

Przedewszystkiem wypada ustalić pisownię jego nazwiska. W stu prawie rekognicjach, obligacjach, dekretach, intromisjach i t. d., znajdujących się w aktach, a dotyczących pośrednio lub bezpośrednio autora *Gościńca* — nazwisko jego tak jest pisane: Jarzębski, Jarzebski, Jarzęmski i Jarzemski, a raz jeden: Jarzempski, ani razu zaś niema: Jarzemski. Podpisy samego autora, skopjowane (ale czy wiernie?) do oblaty,

brzmia: Adam Jarzębski (1630 r.), Ja Adam Jarzemb-ski mp. (1634 r.), Adam Jarzebski (1637 r.) i Adam Jarzemb-ski mp. (1639 r.). Jedynty odszukany dotychczas podpis własnoręczny (którego podobiznę podajemy) brzmi: Adam Jarzebski czy też Jarzębski, jeżeli kreski koło *e* przyjąć za ogonek. Wiadomo jednak, że w wieku XVII bardzo często, i w druku, i w piśmie, owych ogonków nie kładziono. Samo zaś dodawanie głoski *m* wskazuje, że to *e* było dźwiękiem nosowym, obcym pisowni łacińskiej, a przeto wymagającym dodatku, zapobiegającego mylnemu wymawianiu. Nazwisko syna pisano w aktach późniejszych: Jarzębski, Jarzemb-ski i Jarzemb-ski. Nie ulega więc wątpliwości, że nazwisko to pochodzi od jarzab lub jarzęb, nie zaś od jarzmo. Będziemy więc pisali autora *Gościńca* — Adam Jarzębski.

Że na tytule jego książeczki wyłoczono: „Jarzem-ski“ — tłómaczymy to potrzebą ujęcia jednej czcionki z wiersza druku, który rozsadzał obwódkę. W owych czasach pozwalano sobie na wszelkie skrócenia.

Adam Jarzębski pochodził z Warki nad Pilicą, miasta powiatowego ziemi czerskiej. Była to ludna, zamieszkała i starożytna osada, posiadająca sześć kościołów i siódmy klasztor, dominikanów, w którym spoczywały zwłoki książąt mazowieckich Trojdena i Ziemowita, oraz księżny Anny Kiejstutowny (Danuty). Rodzicami jego byli mieszczanie wareccy, posiadający własną nieruchomość: Stanisław Jarzębski zwany Sukiennik i Katarzyna. Mieli, jak się zdaje, jeszcze dwie córki, albowiem w r. 1639, do spadku po nich, oprócz syna Adama, zgłosili się: Andrzej Zaleski, ławnik war-

szawski, żonaty z Anną, i Piotr Prymkowicz, złotnik kaliski, żonaty z Regiłą Sukiennikówną.

Kiedy Adam Jarzębski przyszedł na świat, nie wiemy. Składał wprawdzie magistratowi warszawskiemu dowód rodowitości, wydany przez urząd radziecki w Warce, ale go w aktach tutejszych braknie. Zapewne urodził się pod koniec XVI stulecia, ponieważ w r. 1643 mówi o sobie, że przeżył niemały wiek i zwyczajem starców zapuścił brodę (wiersz 2262 i następne *Gościńca*); miał już wtedy upatrzone miejsce na trumnę swoją, co także za wiekiem podeszłym przemawia (w. 769).

Gdzie i jak młodość spędził, gdzie nauki pobierał — nie wiemy. Odebrał wszakże, lubo nie wysokie, wykształcenie i, jak się zdaje, podróżował w czyimś orszaku za granicę, ale ta okoliczność wymaga jeszcze sprawdzenia. Natomiast jest rzeczą pewną, że należał do kapeli króla Zygmunta III, który lubił muzykę i sam w poufałym gronie śpiewywał. Pozostał w kapeli królewskiej i za następcy, Władysława IV. Był w niej instrumentalistą, ale na czym grywał, niewiadomo.

Trudnił się również nauczaniem czy też dozоровaniem paniąt w senatorskim domu mazowieckim Radziwińskich (w. 3167), oraz „paniąt ruskich“ we dworze kasztelana małegojskiego, Sebastjana Wołuckiego (w. 3437 *).

Dzięki temu podwójnemu charakterowi: muzyka królewskiego i ochmistrza wielkopańskiego, zwiedził

*) Nazwa taka służyłaby najwłaściwiej synom wojewody ruskiego, Stanisława Lubomirskiego, hrabi na Wiśniczu i Jarosławiu (od r. 1638 wojewody krakowskiego). Przed otrzymaniem od matki dworu drewnianego na Podwału, wojewoda

kęś kraju, napatrzył się uroczystości i zabaw w zamkach, pałacach i dworach i pozawierał sporo znajomości w Warszawie. Zagnieździł się też na dobre w „mieście sejmowem,” a nawet posiadał w niem prawem dziedzicznym ogród na Krakowskim Przedmieściu.

Zwyczajem owoczesnym dano Jarzębskiemu przerwisko od miasta rodzinnego: Warka. Poszło ono jednak w zapomnienie tak dalece, że w r. 1694 pisarz miejski z „Warka-Jarzębski“ utworzył dwa nazwiska: Warka i Jastrzębski *).

Muzyk i sługa świętego majestatu królewskiego (*musicus et servitor Sacrae Regiae Maiestatis*) ustalił ostatecznie swój los przez bogaty ożenek z córką rodowitych obywateli (patrycjuszów) warszawskich. W kwietniu 1630 r. występuje on przed aktami, jako mąż Elżbiety Sieniczanki czyli Siennickiej *vel* Sienickiej, wdowy po Piotrze Cybulskim, ławniku i malarzu warszawskim. Na krótko snadź przedtem zmarli jej rodzice: Franciszek Siennicki kuśnierz i Jadwiga Łyszczówna czyli z Łyszczów, posiadacze nieruchomości *intra et extra muros* Starej Warszawy. Oprócz córki, osierocili oni czterech synów, z których jeden był już żonaty, drugi odbywał nowicjat u oo. franciszkanów w Warce, a dwaj dobiegali pełnoletniości. Spadek za-

ruski mógł posiadać lub wynajmować późniejszy dwór Wołuckiego. Objaśniłoby to nam pobyt Jarzębskiego w Wiśniczu, którego opis do *Gościńca* wtrącił (w. 3635). Być może atoli, że miał na myśli dzieci kasztelana halickiego, Stanisława Wołuckiego, ale Niesiecki o ich istnieniu nie wie i nazywanie ich „ruskiemi“ byłoby niezwykajne.

*) Podpisując się, Jarzębski przykładał niekiedy swoją pieczęć czyli gmerek (oblata 1630 r.), ale rysunku jej nie dało się odnaleźć.

tem podzielono na pięć części, a składał się z kamienicy „Siennickiej“ przy ul. Ś. Jana, z kamienicy „Łyszczowskiej“ przy ul. Piwnej, z ogrodu i domku przy ul. Miodowej, tudzież z prawa do dziedziczenia kamienicy „Pigułczyńskiej“ przy ul. Ś. Jana.

Sprawami spadkobierców zajął się Adam Jarzębski, widocznie najdoświadczeńszy z nich i najobrotniejszy. W ciągu lat czterech pospłacał wszystkich braci żony, przyczem nie obyło się bez sporów z najstarszym. Jarzębski pozywał go nawet przed wójta o zwrot obrazów po malarzu Cybulskim, które jego żona „nie dała, ale pożyczyła“. Wwiązanie jednak Jarzębskiego i jego małżonki w kamienice i ogród nastąpiło bez przeszkód i bez protestów ze strony Siennickich i przydanych im opiekunów.

Na spłatę ich Jarzębski sprzedał za 600 złp. swój ogród na Krakowskim Przedmieściu, Andrzejowi Matakowi, zwanemu Buba, rzeźnikowi, tudzież ogród przy ulicy Miodowej. Ten ostatni zbył za 1,000 złp. francuzowi, Franciszkowi de Rosae Rubeis, filozofji i medycyny doktorowi i słudze j. k. mości, o którym później wyraża się z przekąsem w *Gościńcu* (w. 3358). Musiał na to zapożyczyć się u ks. dziekana włocławskiego, Aleksandra de Brzezie Brzeskiego, sekretarza królewskiego, u wdowy po rajcy Pawle Zembruskim *alias* Kluczniku, u Adama Świętochowskiego, pisarza skarbu koronnego. Z czasem wszakże i te długi uiścił.

Najtrudniej mu przyszło odzyskać kamienicę „Pigułczyńską,“ przypadającą w drodze spadku Siennickim, a wynajętą przez dalszych powinowatych, Grodeckich, na gospodę dla Piotra Michałowskiego, dworzanina królewskiego i starosty stanisławowskiego. Jarzębski wyjednał w r. 1635 dekret Władysława IV

na objęcie tej kamienicy, ale starosta ustąpić nie chciał; w roku następnym przybył z ławnikami na intromisję, ale starosta jej nie dopuścił; dopiero w r. 1637 ławnicy wprowadzili Jarzębskiego w posiadanie tej kamienicy, jako męża i jako pełnomocnika Siennickich. Następnie przez lat ośm prawował się z Grodeckimi, jednocześnie spłacał braci Siennickich i wreszcie, w roku 1645, został właścicielem kamienicy „Pigułczyńskiej,” w której też zwycięsko zamieszkał.

W toku tych spraw majątkowych przybyło Jarzębskiemu nowe zajęcie. Obok tytułu muzyka królewskiego, w październiku 1635 r. zjawia się jeszcze drugi: budowniczego j. k. mości ujazdowskiego (*architectus* albo *aedilis S. R. M. jazdoviensis*). Zgromadzeni na sejm tego roku senatorowie upatrzyli dla Władysława IV małżonkę w siostrze cesarskiej, Cecylii Renacie, a król na jej przyjęcie postanowił wykończyć i przyozdobić zbudowany przez ojca pałac u wjazdu do Warszawy. Plany dał zapewne któryś z architektów cudzoziemskich króla, wykonaniem zaś, albo co najmniej dostawą materiałów i robotnika, oraz dozorowaniem zajmowali się polacy: Wojciech Giż i Adam Jarzębski. Tak, czy owak, udział Jarzębskiego w budowie tego pałacu był poważny, albowiem król zadłużył się mu, jako budowniczemu, 16,070 złp. i 3 gr. (Gizie — 10,908 złp.)*. Opisując ów pałac, Jarzębski wprowadza przed czytelnika samego siebie (w. 2245) i pokpiwa z architekta cudzoziemca (w. 2265).

Że do niego należały głównie umowy i wypłaty,

*) Lista długów króla Władysława IV, które Rzeczpospolita płacić miała, sporządzona w r. 1641, ogłoszona z rękopisu przez d-ra Wiktora Czerbaka (*kwartalnik historyczny*, XI, III, 549).

dowodzi jeszcze fakt następujący. D. 9 kwietnia 1636 r. stawili się przed urzędem radzieckim m. S. Warszawy Wojciech Giż rajca i Adam Jarzębski budowniczy i złożyli następujące pismo królewskie, oczywiście przez siebie wyjednane:*)

Władysław IV, z Bożej łaski król polski, wielkie książe litewskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, inflanckie, siewierskie, smoleńskie, czernichowskie, i szwedzki, gotski, wandalski dziedziczny król.

Sławetnym burmistrzowi, rajcom, wójtowi, ławnikom i wszytkiemu urzędowi miasta naszego Starej Warszawy, wiernym nam miłym—łaskę naszą królewską.

Sławetni, wiernie nam mili! Doszło to do wiadomości naszej, iż niektórzy z sąsiad wierności waszych barzo rzemieślnika, osobliwie cieślów, mularzów i inszych, w Warszawie podrożeli, tak, iż ich na roboty nasze zaciągnąć nie może, przez co w skarbie naszym i inszym, uboższym, szkoda się dzieje.

Rozkazujemy wiernościom waszym (koniecznie to mieć chcąc), aby żaden nie ważył się drożej rzemieślnika na roboty zaciągać, jedno tak, jako się z którym budowniczy nasz postanowi, dla łaski naszej i pod winą sta czerwonych złotych na tym, któryby śmiał to uczynić, założoną.

Dan w Wilnie, dnia 29 miesiąca marca, roku Pańskiego MDCXXXVI, panowania naszego polskiego i szwedzkiego IV roku.

Vladislaus Rex.

Urosł tedy Jarzębski w mienie i znaczenie, a nawet — jak się później okaże — dzięki stosunkom swoim wśród bogatego mieszczaństwa, stał się jednym z pośredników w zaspokajaniu potrzeb skąpo uposażonego, a nad miarę hojnego króla. Mógł już teraz być pewien,

*) Kopja listu po polsku w księgach radzieckich: XXVI k. 625 (indukty) i CXLIV k. 1 (manualy). Datę listu wzięliśmy z manualu, bo przepisujący do induktów źle ją wyczytał i podał mylnie 29 maja.

że patrycjusze warszawscy przyjmą go z otwartymi ramionami do swego grona. Jakoż d. 5 lutego 1648 r., za burmistrza Baltazara Strubicza, wobec ławników: Stanisława Falkowicza aptekarza i Wojciecha Baranowicza, złożył przysięgę na posłuszeństwo i wierność królowi imci i radzie miasta tego, na przestrzeganie i pomnażanie praw, wolności i pożytków miejskich, na zachowanie tajemnic miejskich, sobie powierzonych i t. d. Że był katolikiem i posiadaczem nieruchomości, urząd radziecki dobrze wiedział; zażądał więc tylko dowodu, że kandydat pochodzi z rodziców ślubnych. A gdy tego Jarzębski dopełnił, wpisano go do *Regestrum civium juratorum Antiquae Varsaviae* i dzieciom jego dawano następnie tytuł *patricii*.

Było to zarazem porządkowanie spraw ziemskich. Tegoż roku spadły na Jarzębskiego ciężkie ciosy: w maju umarł jego dobrodziej i dłużnik, Władysław IV; przestał więc być muzykiem i budowniczym królewskim; umarła mu również żona, Elżbieta*).

Pod koniec roku powalił się sam na łożo boleści i poczuł, że śmierć się zbliża. Uwiadomił więc wójta S. Warszawy, Baltazara Strubicza, że pragnie ostatnią wolę wyrazić. W dzień Ś. Stefana, 26 grudnia 1648 r., stawili się w kamienicy „Pigułczyńskiej:” Jan Szczerbicz i Jan Godala, ławnicy, Franciszek Prusowski, przysięgły pisarz ławniczy, i Konstanty Pełka, przysięgły woźny wójtowski. Umierający podziękował naprzód Bogu Wszchemogącemu za wszystko doznane w życiu dobro, zlecił swą duszę Jemu i Dziewicy Najświętszej,

*) W akcie z września 1648 r. po raz pierwszy spotkał się przy jej nazwisku żalobne *olim*.

a ciało rozkazał pogrześć w kościele Ś. Marcina. Poczem podyktował, co następuje:*)

Z łaski Pana Boga mojego, w dobrach nieruchomości mam tę kamienicę narożnią, kupną. Na tej długi żadnego niemasz, oprócz sumy trzech set złotych, księżom świeckim należących. Drugą kamienicę na Ś. Jana ulicy, „Sienicka“ rzeczona, na której także żadnego niemasz długi. W gotowych pieniądzech mam ze 300 zł. Te na pogrzeb naznaczam. Złota, srebra jest na zł. 500 *plus minus*. Perel — sznurek jeden.

Na długach mam: u imci p. owiesnego k. mości**) zł. 592 za owies obrocny, co mi go nie dawano; w skarbie j. k. mości — zasłużonego 11,000, o czem asygnacja szerzej świadczy, od nieboszczyka ś. p. króla imci dana.

Item zadłużyłem się był nieboszczykowi p. Dziaothowi w 3,000 złp. na potrzebę nieboszczyka ś. p. króla imci za różne rzeczy, które z skarbu j. k. moi płacić powinno, albo, jako moje registra i skrypta o tem opowiadać będą. *Item* winienem na Nowe Miasto pieniędzy sierocych 11 set złotych, od których płaciłem na każdy rok zł. 60 polskich i nic się nie zatrzymało***). P. Frydrych pretenduje sobie u mnie dług za cegły, ale to deklarują registra imci pp. komisarzy. Nie znam się też do więcej długów.

Z dóbr moich naznaczam zł. 100 do ołtarza Pocieszenia N. Panny, do Ś. Marcina, na czynsz, za który aby mszę jedną miesiąc każdy odprawowano. Do szpitala Ś. Łazarza zł. 50 ubogim leguję, ażeby za duszę moją dobrze czynili.

*) Właściwy testament po polsku: ks. DLII k. 141 (indukty) i ks. DCXVII (manualy). W induktach są grube omyłki przepisowacza. Przytaczamy z manualu, podpisanego przez Jarzębskiego.

**) Był nim Stanisław Baryczka, w roku następnym wójt S. Warszawy.

***)) Szpitale i przytulki, gwoli zapewnieniu sobie dochodów stałych, wypożyczały fundusze swoje zaufanym i odpowiedzialnym obywatelom na procent. Tutaj mowa o domu sierocym Ś. Benona.

Dziatkom błogosławieństwo ojcowskie zostawuję i daję także imię pp. egzekutorów, których naznaczam i upraszam: p. Stanisława Zaleskiego, ławnika S. Warszawy, i p. Antoniego Jęte. Proszę których i dziatkom za opiekuny naznaczam.

Ruchome rzeczy wszystkie i dobra nieruchome dziatki równo dzielić będą między się.

Tego testamentu i mojej ostatniej wolej (jeżeli mi Pan Bóg zdrowia przedłuży) poprawienia, odmienienia, przydania, skasowania moc i władzę sobie zupełną zostawuję.

Wobec majestatu śmierci, spisujący testament notariusz miejski, zamiast, jak zwykle, nazwać Jarzębskiego sławetnym i zacnym (*egregius et honestus*), dałmu wyjątkowy wśród mieszczan tytuł: szlachetny (*nobilis*). Ale Jarzębski już z niego nie korzystał. Ani odwołania testamentu, ani żadnych wogóle śladów istnienia Adama Jarzębskiego od tego czasu nie spotkaliśmy w aktach. Dopiero w r. 1651 jest wzmianka o nim, jako o nieboszczyku. Umarł zatem albo zaraz, albo wkrótce po dacie testamentu, ale którego mianowicie dnia, niewiadomo. Kościół Ś. Jana, parafialny dla Jarzębskich, ksiąg sepultur z tych lat nie posiada; kościół Ś. Marcina nie posiada ich zupełnie. W podziemiach augustynjańskich, jak nas objaśnił ks. rektor, butwieje sporo trun dawnych, ale są pozbawione napisów.

Jarzębski pozostawił dwu synów: ośmnastoletniego Szymona (z czasem muzyka króla Jana Kazimierza) i o rok młodszego Władysława. Kiedy doszli do wieku, wymaganego przez prawo, zażądali podziału dziedzictwa. Było to już po złupieniu Warszawy przez szwedów i siedmiogrodzian — w r. 1659. Burmistrz Stanisław Falkowicz wydelegował ławników Jana Lancberka i Jana Andrysowicza. Przedmiotem działów były dwie kamienice. „Siennicka“ stała przy ul. Ś. Jana Chrzyciela *vel* Grodzkiej, pomiędzy kamienicami Jana

Mroza ławnika i Stanisława Złockiego krawca. „Uważając sklepy ziemne pod wszystką kamienicą, potem sklep ku tyłowi, wielki sklepik do najmu na przodku, tył z wyjściem na Piwną ulicę, także na tyle sklepik mały, miejsce na stręcie i szerokość gruntu“ — ławnicy otaksowali ją na 10,000 złp. „według czasów terażniejszych.“ Kamienica „Pigułczyńska“ była „narożnia,“ miała dwa lica: od ul. Ś. Jana, podle kamienicy Samsnowskiej (potem Denoiera), naprzeciwko kamienicy ks. mansjonarzy i ks. psalterzystów, i od ul. Przedzamkowej albo Grodzkiej, podle kamienicy Jeleniowskiej (potem Baryczki i Gomera), naprzeciwko Zamku. Zważywszy, że tam „miejsce i stręt dobry więcej waży niżli budynek, gdyż nie ma żadnego sklepu ziemnego, ani na wierzchu, ani tyłku żadnego, i dosyć sama w sobie szczupła“ — ławnicy oszacowali ją na 6,000 złp. „Co się tknie srebra i złota“ — nie miano czego dzielić, albowiem je „na kontrybucję szwedzką dali.“

Kamienicę „Siennicką“ otrzymał starszy Szymon i przejął na siebie wszystkie długi po rodzicach, „wyjąwszy dług imci p. Dziaotta, który jest zaciągniony na potrzebę króla imci; jeśliby turbacja o ten dług była, obadwa (Jarzębscy), jako do odbierania ze skarbu z sumy im należącej, tak i do wydatków będą należeli.“ Kamienicę „Pigułczyńską,“ „wolną od wszystkich długów i podatków,“ otrzymał młodszy Władysław.

O trzeciej kamienicy, ongi Siennickich („Łyszczowskiej“ przy ul. Piwnej), ani testament, ani działy nie wspominają, ponieważ objął ją wcześniej Stanisław Wioteska kuśnierz, ożeniony z Łyszczówną. Weszła ona w klasztor oo. augustynjanów, jak to już przewidywał Jarzębski (w. 792).

Kamienicę „Pigułczyńską,“ w której umarł autor

Gościńca, nabyli wkrótce ks. mansjonarze. Nosi ona N. hyp. 27 (pol. 1). Kamienica „Siennicka“ ma N. hyp. 23 (pol. 9).

Adam Jarzębski przeszedł do potomności nie jako muzyk i nie jako budowniczy, lecz jako autor książeczki, żartobliwie zatytułowanej *Gościńiec*.

Za pobudkę jej napisania podaje umiłowanie Warszawy: raził go brak szczegółowego jej opisu, niby przewodnika po niej, posiadanego już przez główne miasta za granicą. Samo to jednak uczucie nie wystarczyłoby, gdyby Jarzębski nie żywił dążeń autorskich, zrozumiałych w człowieku, który od młodu ocierał się o uczonych, poetów i kompozytorów, gdyby nie posiadał wrodzonej werwy, pewnego odczytania i pewnej łatwości pióra. Pisze on wprawdzie językiem pospolitym, rymuje w sposób okropny — ale ma na swoje usprawiedliwienie czas i okoliczności. Pisał wierszem, poszedłszy śladem wielu współczesnych, którzy traktaty polityczne, poradniki rolnicze, a nawet gramatyki do rymu naginali. Tembardziej opis miasta, żartami przeplatany, wymagał w oczach Jarzębskiego formy lekkiej. Można ubolewać, że nie pisał raczej prozą, ale dziwić się temu nie należy.

W parze z idealną pobudką szła niechybnie praktyczna: chęć sprawienia przyjemności przyjaciołom i znajomym i chęć przypodobania się dobrodziejom i rozkazodawcom, zwłaszcza Adamowi Kazanowskiemu, który, jako marszałek nadworny, był jego podwójnym zwierzchnikiem, a nadto starostą jego rodzinnej Warki. Jemu też poświęcił swoją pracę.

Gościńiec zrodził się podczas miesięcy zimowych

1642—43 r. Nazywa bowiem Ossolińskiego kanclerzem wielkim koronnym (został nim 28 lutego 1643 roku), a zamilecza zupełnie o posągu Zygmunta III, który wprawdzie ustawiono w r. 1644 (jak napis na nim świadczy), ale do którego czyniono przygotowania już w sierpniu 1643 r. (Pamiętniki A. S. Radziwiłła, II, 110). Przy swojej skłonności panegirycznej, Jarzębski nie omieszczałby wysławić przywiezienia kolumny.

Zaczął opisywać Warszawę ustami chłopka, przybyłego ze wsi i olśnionego widokiem wspaniałego miasta. Często jednak zapominał o przybranej roli. Np., powiedziawszy: „Troszeczkę świata zwiedziłem, po cudzych stronach jeździłem“ (w. 1007), postrzegł się, że wieśniakowi nie przystoi tak mówić, i w wierszu następnym porównywa Warszawę tylko z miastami Mazowsza. Zrzucił więc niebawem krępującą go sukmanę i, z rzadkimi odskokami, prowadzi dalej rzecz od siebie, wplatając w opis całe wspomnienia własne, jak np. o ufundowaniu oo. kamedułów na Bielanach (str. 102), o ufundowaniu oo. pijarów przy ul. Długiej (str. 112) i o Wiśniczu (str. 124). Dwory i pałace warszawskie objechał i obszedł z ulicy w ulicę, z raptularzem w ręce, nagabywany niekiedy przez rajtarów: co to pisze? (w. 2742).

Pod względem poetyckim i literackim *Gościńiec* nie posiada żadnej wartości. Bardzo zbliżony do niego treścią „Wizerunek łaźnie pinczowskiej“ przewyższa go znacznie formą. Pod względem poglądów społecznych, *Gościńiec* maluje nam warszawianina, przywiązanego do rzeczypospolitej miejskiej, do dobrobytu i do swego „języka mazowieckiego“ (w. 3235); polaka XVII w., żywiącego niechęć ku przybyszom wogóle, a szczególnie ku żydom, przyczem, w szczerocie swojej, nie ukrywa jej poziomych pobudek (w. 145 i n.).

Natomiast *Gościńiec* jest nieocenionym skarbem dla badaczy i miłośników przeszłości grodu Warszawskiego. Sarnicki, Braun, Święcicki, Starowolski zaledwie po kilkanaście wierszy poświęcili Warszawie w dziełach swoich. Jarzębski zaś opisuje dokładnie i drobiazgowo wszystkie cenniejsze gmachy. Takiego opisu nie miała Warszawa ani przedtem, ani długo potem, aż do schyłku wieku XVIII.

Książeczka Jarzębskiego doznała snadź wielkiego powodzenia, gdyż spotkał ją los kalendarzy i elementarzy. Już po stu latach należała do pierwszorzędných rzadkości. Józef Jędrzej Załuski, biskup kijowski, tak powiada w „Bibliotece historyków“ (str. 5):

Mam też Warszawy naszej opisanie wierszem ojczystym, za czwartego czasów Władysława. Autor — Jarzemski. Książki, że nie mogłem dostać, z szczególnej, com ją widział, przepisać kazałem. Niesiecki w swym herbarzu miał ją za manuskrypt, lecz ta jest drukowana w Elerta drukarni.

Dzieło Załuskiego wydrukowano dopiero 1832 r. Starożytnicy warszawscy, skupiający się około Towarzystwa przyjaciół nauk, dowiedzieli się o *Gościńcu* wcześniej, mianowicie w styczniu 1817 r., z „Pochwały Tadeusza Czackiego,” ogłoszonej przez Stanisława Potockiego (str. 53). Przytoczył on wyjątek z niedrukowanego jeszcze opisu podróży na Wołyń Juliana Niemcewicza w r. 1816, wymieniający rzadkości, posiadane w Krzemieńcu przez Czackiego i ks. Aloizego Osieńskiego. Pomiędzy niemi jest „Opisanie Warszawy.” Za powtórnej bytności w Krzemieńcu, 1818 r., Niemcewicz otrzymał tę książeczkę w darze od ks. Osieńskiego i w r. 1822 spożytkował ją w t. III „Zbioru pamiętników o dawnej Polsce.” Postąpił z *Gościńcem*, jak

poeta, nie jak historyk: przerobił go na prozę, dowolnie skracał i opuszczając ustępy. Egzemplarz Niemcewicza, pospołu z całą jego biblioteką, był sprzedany w Poznaniu 1833 r. i przeszedł do Kórnik. Jest on niezupełny; brak w nim str. 23—26 i str. 163—164.

Streszczenie Niemcewicza przez długie lata służyło za oryginał i było cytowane w wyjątkach, począwszy od *Czasopisma naukowego Osolińskich*,*) a kończąc na *Ziemomysle dla dzieci*. Nie mogło jednak wystarczyć tak sumiennemu badaczowi, jak F. M. Sobieszczański. Uprosił więc Tytusa Działyńskiego o wypożyczenie *Gościńca* do Warszawy gwoli skopjowaniu. *Biblioteka warszawska* (1856 r., III, 640) i *Kronika wiadomości* (t. r. N. 122) doniosły o tym fakcie, zapowiadając wierny przedruk *Gościńca* w *Archiwum domowem* Wójcickiego. Wyszło atoli wtedy na jaw, że zupełniejsze egzemplarze *Gościńca* posiadali: biblioteka ks. marjanów w Górze Kalwarji („Góra Kalwarja czyli Nowe Jeruzalem“ przez Oskara Flatta, Warszawa 1854 r., str. 68) i Michał Miklaszewski, budowniczy gubernjalny w Płocku (*Bib. warsz.*, 1856 r. III, 640). Później Karol Estreicher wskazał, że *Gościńiec* powinien się znajdować także w bibliotece Cherbtowiczów w Szczorsach.**)

Poszukiwanie tych egzemplarzy, tudzież chęć

*) Nieściśle wyrażenie St. Jaszowskiego w *Czasopiśmie* (1830 r., II, 116): „Jarzemski zostawił nam w pamiętnikach swoich opisanie teatru“ — sprawiło, że Michał Wiszniewski, w wykazie rękopisów, domagających się ogłoszenia, umieścił nieistniejące „Pamiętniki“ Jarzębskiego („Historja literatury“, I, 73). Wprowadziło to w błąd innych.

**) Estreicher powziął o tem wiadomość z „Miscellaneów bibliograficznych“ Konstantego Świdzińskiego, spisanych około r. 1840 (rękopis Biblioteki ordynacji hr. Krasieńskich w Warszawie).

zebrania wiadomości o Jarzębskim, o którym Sobieszczański prawie nic nie wiedział („Encyklopedia“ S. Orgelbranda, XIII, 122 i *Tygodnik ilustrowany* 1876 r., II, 67) — odroczyły i wreszcie pogrzebały zamiar przedruku. W dalszym ciągu przepisywano tylko niepełny egzemplarz kórnicki. Autor „Starej baśni“ słodził sobie tem pobyt w twierdzy magdeburgskiej („Katalog księgozbioru J. I. Kraszewskiego“ N. 9899).

Nadzieja odszukania całkowitego egzemplarza była również przyczyną, że piszący te słowa nie skorzystał z uczynionej sobie w r. 1893 propozycji opracowania *Gościńca* do *Biblioteki pisarzy polskich* w Krakowie. Nadzieja ta, lubo nie rychło, ziściła się. Do Biblioteki ordynacji Krasieńskich w Warszawie zgłosił się starożytnik Tatur z Mińska, proponując nabycie od niego rzadkich druków, a w ich liczbie *Gościńca*, zapewne ze Szczors pochodzącego.

Jest to egzemplarz całkowity i wybornie zachowany. Składa się z 2 kart nieliczbowanych bez kustoszów, poczem idą karty od kustosza A do kustosza L 2 w formacie ósemki, czyli innemi słowy: z 4 stronnic nieliczbowanych i 164 liczbowanych. Druk tekstu jest gocki (wielkości cyclerona); tytuliki nad stronicami (*Gościńiec*, *abo—Opisánie Wárszawy*) są złożone kursywą łacińską, nagłówki w ciągu tekstu — antykwą łacińską (mittel) lub kursywą, niektóre nazwiska w tekście — wersalikami, kilka objaśnień na marginesach — kursywą petitową; paginacja — arabska.

Krój czcionek wskazuje dołączona do niniejszego przedruku podobizna, odtwarzająca w naturalnej wielkości tytuł książki i jego stronę odwrotną z herbem Grzymała.

Opócz obwódki na tytule, herbu i floresu po wy-

razach: „Koniec Gościńca“ — innych ozdób książka nie posiada.

Egzemplarz znajdował się w dobrych rękach, gdyż jest ślicznie oprawiony w biały (teraz pożółkły), starannie wygładzony pargamin. Na obu okładkach wytłoczono pośrodku kształtnie wryty herb Topór bez korony i ozdóbki po rogach. Grzbiet nosi napis charakterem XVII wieku: *Gościńiec*. Brzegi książeczki — złocone.

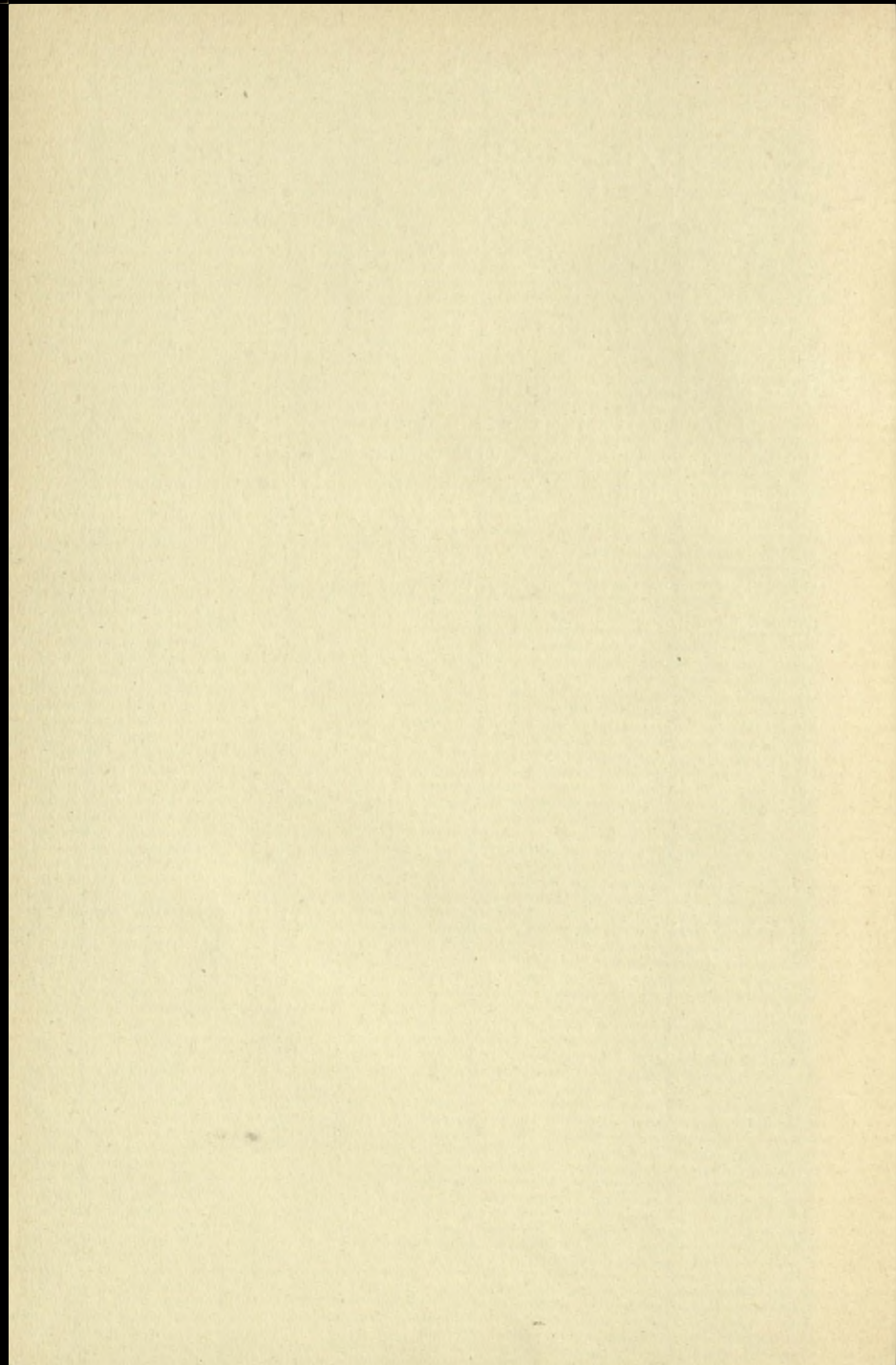
U dołu karty tytułowej jest jakiś napis przekreślony, a poniżej podpis z XVIII wieku: *Ex libris Chełcki*. Nadto na okładce wewnętrznej pozostały sygnatury jakiejś dawnej biblioteki: *XII, XXIII, H 92*. Innych znaków lub ekslibrysów niemasz.

Drukarza tytuł nie wymienia, ale był nim zapewne Piotr Elert, „wiolista przedni,“ towarzysz Jarzębskiego w kapeli królewskiej. Przemawia za tem i świadectwo Załuskiego, i tożsamość czcionek w *Gościńcu* i w innych, imiennych drukach Elerta. Byłby to zatem jeden z najwcześniejszych jego druków, albowiem przywilej na drukarnię w Warszawie otrzymał d. 12 stycznia 1643 roku.

W toku układów o kupno tego egzemplarza Tatur umarł, a zbiory jego nabył Benedykt hr. Tyszkiewicz. Na prośbę jednak ś. p. Adama hr. Krasińskiego ustąpił *Gościńca* Bibliotece ordynackiej. Jakoż latem r. 1907 p. Franciszek Pułaski przywiózł tego zaiste „białego kruka“ z Czerwonego Dworu do Warszawy.

Dokładny i całkowity przedruk *Gościńca* stał się wreszcie możliwym.

Władysław Korotyński.



GOSCINIEC

A B O

Krotkie Opisanie

WARSZAWY

z okolicznosciami iey

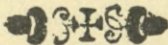
Dla Kompaniey Dworskiey.

Przez

ADAMA JARZENSKIEGO

Muzyka I. K. M. , Budowal-
cego Viazdowskiego,

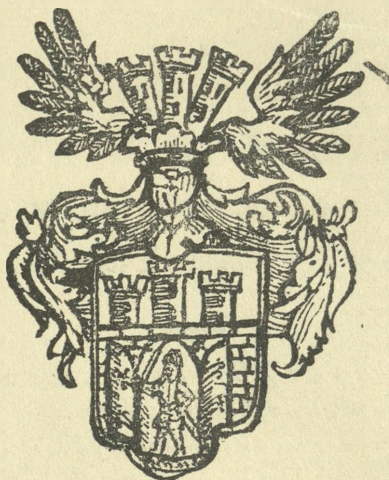
W I D A N I.



Roku P. 1643.

*113 Impres. gabinetu
ea Libris Chęcal.*

Ná Staroda : Kleynot Ich MM
PP. KAZANOWSKICH.



DOM Kleynotu ták daného,
Od Rycerzá Woienného:
Ktorymęznie broni włoścí,
Iák Syn Oyczytých wolności,
Trzy Wieże, pátrazayná iáwie,
Maš w potroáku, z mieczem w špráwie,
Nieš mirteláie będa trmály
Te Kleynoty: zůstánaty
KAZANOWSKICH, dlúgie dieš,
Neš wpušćezá z šney opicí.

JAŚNIE WIELMOŻNEMU
JEGO Mci PANU
P. ADAMOWI
Z KAZANOWA NA CZAŚNIKACH
KAZANOWSKIEMU

MARSZAŁKOWI NADWORNEMU KORONNEMU,
SOLECKIEMU, BORYSZOWSKIEMU, KOZIENICKIEMU,
BIELSKIEMU, RUMOŃSKIEMU, NOWOTARSKIEMU ETC.
STAROŚCIE.

Jaśnie Wielmożny Miłościwy Panie i Dobrodzieju mój! W cudzych krajach miasta główne, przy rezydencyej Pańskiej, opisują dla wiadomości wszem narodom, co jest w którym do widzenia. Ja, wiedząc, żeś WM. M. M. Pan dość peregrynował, napatrzyłeś się różnych budynków i kunsztów nieoszacowanych, ważyłem się opisać sejmowe miasto Warszawę, z kościołami, z pałacami, z dworami, z ogrodami, z okolicznościami. To wszystko oddawam pod regiment WM., jako Panu i Dobrodziejowi memu Miłościwemu.

WM. Mego M. P. i Dobrod:

Naniższy sługa *A. J. B. U.*

DO CZYTELNIKA.

Czytaj pilno, patrz na chłopka:
Nowego coś od parobka
Usłyszemy tu, na drodze:
Widzę, prędko bieży srodze.

GOŚCINIEC

ABO

OPISANIE WARSZAWY.

- „Chłopku, a skądże ty idziesz?“
Z Nowej Warszawy, mój panie.
„A rychłoż do domu przyjdiesz?“
Jak Bóg zdarzy, tak się stanie.
5. „Czy to we śnie, czy na jawie
„Prawisz o Nowej Warszawie?“
Nie wyszałem tego z palca,
Zopytajcie mego malca!

P r a g a.

- „A Stara się gdzie podziała?“
10. Do Pragi za Wisłę poszła.
„Przyczynę czy powiedziała?“
Bo tam handlów swoich doszła.
„Cóż za handle tam są wielkie?“
Zboża, drwa i kupie wszelkie;
15. Jak dziś co przekupień kupi,
Jutro was *in duplo* złupi.
A wymawia się przewozem:
Przez Wisłę nie jedzie wozem;
Wiele ich tam na zysk godzi:
20. Wszystko prowadzą na łodzi.
Mają swe ulice wielkie,

Także i dostatki wszelkie,
Słodownie, karczmy, browary
I rozmaite towary.

25. Urząd, co ulica, znajdziesz;
Panów różnych tam wynajdziesz,
Którzy swe trzymają włości;
Wszędzie pełno osiadłości.
Żupa solna znamienito
30. Zbudowana, wyśmienito;
Bałwanów z beczkami leży
Pełno. Wisła blisko bieży.
Dla żupnika też mieszkanie,
Zgotowane drzewo na nie;
35. Cegielnia wbok, coś godnego, —
Wszystko to pana jednego.
Z drugą stronę śpiklerz mierny,
W komory cztery wymierny,
Pana stanisławowskiego
40. Starosty, Małachowskiego,
Przy Goleźdinowie niżej;
Zakonnicy troszkę wyżej
Fundować się już poczęli:
Kościołek rozpoczęli.

Kościół Ojców Bernardynów w Pradze.

45. Zacny Kościół murowany,
Wieżami wyprzodkowany,
Dosyć wesoły i wielki
W ołtarze, w porządek wszelki;
Frambugi wymurowane,
50. Dla ganków ukształtowane:
Pod wierzchem wkoło sklepisty,
Dwiema drzwiami otworzysty,

- Ganek dla muzyki niższy,
A pozytyw na nim wyższy.
55. Wszytek cegłą położono,
Opus przystojnie złożono.

Kaplica Lauretańska w Pradze.

- Wbok Lauretańska kaplica
(Przy niej cmentarz i ulica),
Zmurowana nakształt takiej
60. Drugiej w Lorecie, jednakiej.
Tamta wpół kościoła z muru
Stoi, wierzeh biały z marmuru;
Na niej historyje różne,
Wyrażono je, nie próżne;
65. W sklepieniu okno pod wierzchem,
Żeby od lamp fumy wierzchem
Wychodziły, dla zaduchu
Tak od zgromadnego ducha.
Ma dwoje drzwi przeciw sobie,
70. Trzecie w dymensyją obie.
A ołtarz od srebra złotem,
Z dyjamentami klejnotem
Od monarchów ozdobiony,
Wewnątrz sprostą w mur zrobiony.
75. Czarny sam obraz Loreckiej
Panny, płci niejako greckiej.
A przeciwko malowany
Pan, wykonterfektowany,
Wisi na krzyżu przy murze;
80. Zboku kilka rysów w murze;
Ten malował Łukasz święty,
Nim z miejsca był domek wzięty;
Przy nim okienko anielskie

- Z kratą w pozłot, archanielskie;
85. Za ołtarzem komineczek,
Tam się znajdzie i garneczek
Naświętszej Panny, miseczki
Z gliny, a z drzewa łyżeczki;
Dotego tam napisano
90. Na marmurze, wypisano,
Wszystkę własną historiją,
Skąd i co ma za glorię;
Przy tym dwa dzwonki wisiały,
I te w nim zostać musiały.
95. Wynidę bocznemi drzwiami,
Niedaleko też za drzwiami
Widzę: murem obtoczono,
W rogach baszteczeni wtłoczono;
W tychże ołtarze być mają;
100. Tak zakonnicy mniemają,
Którzy mocno tam zasiedli,
Bernardyni, i usiedli;
W błahych celach do tych czasów
Zażywają swych niewczasów;
105. Muszą: bo Pan wszystkim może,
Aż ich na klasztor wspomóże.

Skarszew Miasteczko i Kościół w nim.

- Przy tym Skaryszew miasteczko
Z Pragą obok niedaleczko,
W nim jest kościół także nowy;
110. Nie piszę więcej ponowy,
Jedno w ołtarze nadobny;
Dosyć jest wewnątrz ozdobny.
Tam chrzczą dzieci, śluby dają,
Jak u Fary, powiadają.

Rynek i Magistratus Skaryszewski.

115. Rynek słuszna rzecz przypomnieć,
Także i burmistrza wspomnieć
Z rajcami; a wójt z ławniki
Sądzi różne rozprawniki;
W którym długi plac przestrony,
120. Niema ratusza obrony;
Wolne wszystkim zewsząd przyscie,
Z niego tam i sam wyniście.

Śpichlerze Skaryszewskie.

- Śpichlerze na stronę w rządzie,
Szkut pełno za nimi wszędzie.
125. Jest tam jeden zbudowany
Kształtnie i wytynkowany,
Zda się być z murów potężnych
Abo z twardych skał i męźnych:
A on z drzewa: wewnątrz skryto,
130. Zwierzchu tynkami okryto;
Świeci się dachówka na niem;
Niemasz tak pięknego za niem,
Godzien pochwały pan jego,
Schowa cokolwiek do niego.
135. Te grunty Warszawa miała,
W tym postąpić nie umiała,
Gdy im Pragę przedawano
I niedrogo ją dawano;
A teraz Skaryszowianie
140. Z Pragę drudzy Warszawianie.

„Bawej, bawej, co to słyszę?“
Dziwno wam to, jako widzę.

„Mówże prawdę, niechaj piszę!“
Przecię ja Żydów zawstydzę.

Żydzi pragnący.

145. „Albo tam chcą być Żydowie?“
Pewnie, że chcą ci brzydowie.
To nie wiecie jeszcze o nich?
„Nie wiem. A cóż nam tu po nich?“
Państwo mówi, że z onymi
150. Dobrze nam, choć z niewiernymi:
U nich jest towar kosmaty,
Złoto, srebro i bławaty,
Sznurki, guzy, wszystko tanie;
I pieniędzy też dostanie
155. Lub na zastaw, na frymarki;
Codzienne u nich jarmarki,
Krom sabasu: w ten nie robią,
Myśląc, co jutro zarobią.
Słabiuchne życie u niego:
160. Co za szaty! Wnidź do niego,
Aż on gryzie rzodkieweczkę,
Ogóreczki, marcheweczkę;
Tym się kontentuje Żydek,
A zbiera pieniądze, brzydek,
165. Którymi panu wygadza
I na zastawę dogadza;
A pożytek z majątności
Wymyśla z umiejtności:
Z małego zysku sprzedaje,
170. Na strawę niewiele daje.
Mówią, że to są wygnańcy,
Gorsi, niżeli pohańcy.
Obroń ich nas, Panie Boże!
Być to może i nie może.

Warszawa Koronna.

175. „A w Koronnej co nowego?“
Ach! cudać się i tam dzieją
W Warszawie. „Cóż takowego?“
Nie śmiemci przed kaznodzieją.
„Nie wydam ja ciebie za to:
180. A wszak mamy spowiedź nato“.
Chcecie, bym się wam spowiedał,
Wszystkę prawdę wypowiedał?
„Trzeba, żebyś nic nie taił,
„Wszystko, co wiesz, nie zataił“.
185. Przed wami szczerze wypowiem:
Tom widział, co ja wam powiem.

Rynek Warszawski.

- Panie, gdym wszedł właśnie w rynek,
Pięknym widział tam budynek.
„A cóż za budynek taki?
190. „O głupcze taki owaki!“
Barzo kamienice śliczne¹⁾
W rynku, także i uliczne,
Błyszczą się od złota prawie;
Niemasz takich w Czersku, w Rawie:
195. To cnej Warszawie ozdoba;
Nie zmurujeć jej chudoba!
Na nich dziwne rysowanie,
Farbami ukształtowanie.
Bogdaj zdrów każdy budował
200. I pieniędzy nie żałował

¹⁾ W pierwodruku mylny porządek wierszy: „A cóż za budynek taki? Barzo kamienice śliczne. O głupcze taki owaki, W rynku także i uliczne“. (Pozatem w całym utworze nie ma zupełnie rymów przekładanych).

- Na ozdobę miasta tego,
W czymby była sława jego!
Nie dziwuj się: w sławnym mieście,
Ma to u nas i przedmieście!
205. Stoi wieża szumna w rynku,
Siła ma kunsztów w budynku:
Nawierzchu w czapce zielonej,
W czerkaskiej; a w rogach onej
Niżej piórka cztery buczne,
210. Mistrzowską robotą sztuczne;
Szumny ganek dla trębacza
I dobrego wydymacza.
Gałka złota z powietrznikiem,
Nad nią syrena sternikiem,
215. Którą wiatry obracają,
Tam i sam nazad zwracają.
Znać, że więcej coś umieją,
Niż prostacy rozumieją;
Tak ją pięknie zmalowali,
220. Na niej liczbę napisali —
Dla zegaru, powiadają,
Przy indeksie, tak udają.

Magistratus Warszawski.

- Teraz mają zacny ratusz
I poważny *magistratus*:
225. GIŻOWIE od czasów dawni,
W urzędach są różnych sławni;
BARYCZKOWIE także i ci
W konsylijach znamienici;
BUSSEROWIE są uważni,
230. W sądach radzieckich poważni;
STRUBICZOWIE niepodlejszy
W mądrość, w handel odważniejszy;

- DREWNOWIE—krasomówcy z nich,
Ludzkość, grzeczność znajdziesz u nich;
235. GZERSCY dobrzy między niemi,
Godni równo siadać z niemi;
DZANOTTOWIE ze Włoch znaczni
Ludzie, godni, skromni, baczni;
KEDROWSKICH od złota słowa;
240. WOLSKICH szczerą z prawdą mowa;
KOCISZEWSKI jest i będzie
Dobry człowiek w tymże rzędzie.
 Pod ratuszem budki wkoło,
Rury, kuchnie wkrąg nakoło.
245. Wschody nowe wzwyż z herbami
Przyozdobili farbami,
Które aniołowie w stronach
Trzymają w swoich obronach.
Trochę niżej są więzienia,
250. Według inszych zasłużenia;
Tuż kuna żelazna w słupie
Przy wschodzie — na dziewczki głupie.
W sieni przed izbą drabanci
Srodzy, wielcy, jak giganci,
255. Z alabartami, a straszni,
W gwardyjej stoją, niekraśni.
Znaczna jest wewnątrz ponowa:
Krata między nimi nowa,
Urobiona pięknie, buczno,
260. Z herbami kunsztownie, sztuczno.
Z drugą stronę tryjumfalne
Rytmy, złotem przeszłe, chwalne
Na tablicach wypisane:
Co się działo, tam spisane.

Sądowa Izba.

265. Wszedłem w izbę, gdzie siadają
W sądach, sentencyje dają:
Widzę mazowieckie dawne
Książęta i starodawne.
Nade drzwiami Justycyja
270. Z mieczem, jak Jurysdykcyja,
Waży szalami cne sprawy,
Binda w oczach dla rozprawy;
Nie patrzy na żadną stronę:
Kto przeważy, ma obronę.
275. Tam zaś dalej historyja
Salomonowa *gloria*,
Który, niewiasty gdy sądził
Mądrze o dziecko, nie zbłądził.
Herby burmistrzów Warszawy
280. Znajdziesz i poważne sprawy.
I stół zboku ogrodzili,
Żeby tam rajcy chodzili.

Panowie Ławnicy z Pisarzem Miejskim.

- Przy nich też mają ławnicy
Swoję ławę, urzędnicy,
285. Pisarz zboku, wprzód wotuje,
Osobno dekret gotuje.
I piec zacny, okna wielkie,
Kraty, ochędóstwa wszelkie.

S k a r b n i c a .

- Z tejsze izby sklep potężny,
290. Drzwi żelazne, w mury mężny,
W którym chowają klejnoty,
Przywileje, miejskie cnoty.



- W szafach dość ksiąg rozmaitych,
I dla skarbów pospolitych
295. Skrzynie stoją swym porządkiem,
Jedna wedle drugiej rządkiem.
Spojrzę coś trochę dogóry,
I tam są obite mury:
Królami je obłożyli,
300. Niemało na to łożyli.
A posadzka szumna w rzędzie
Ułożona pod sznur wszędzie.
To Burmistrz GIŻ z domu sprawił,
Renowował i poprawił.

Panowie Gmińscy.

305. Przy tym gmińscy są mężowie,
Dwadzieścia ich, jak wężowie:
Kiedy na publikę staną,
A przeciw komu powstaną,
Dokażą czasem swych rzeczy,
310. Dobrze czynią, wszystko grzechy.

E l e k c y a.

- I burmistrza obierają,
Z ławnikami się zbierają
Pospołu. Jedni chcą tego,
A drudzy zaś na owego
315. Kładą kartki: a nie wiedzą,
Na kogo los; potym wiedzą.
Dwuch kandydatów podawszy,
Do starosty ich oddawszy,
Czekają, którego sobie
320. Na ratuszu w swej osobie
Wybierze: temu podają
Miejsce, z kluczami oddają

Wszelkie rządy, a przemowę
Czynią, społeczną rozmowę.

B a n k i e t.

325. Potym hojnie bankietują,
Młodszy do stołu gotują,
Drudzy noszą marcepany,
Cukry, wódki między pany,
Małmazyje tam stawiają,
330. Alakantu nalewają,
Z rywułami wino różne,
Pełen stół, miejsce nie próżne.
To skończywszy, ja wyszedłem,
Przed ratusz patrząc, poszedłem.

Panny w Głównych Miastach obojga Narodów.

335. „A cóż więcej? prawże, chłopku,
„Mój ukochany parobku!“
Hej! strojnoż tam panny chodzą,
Szumno w dom z domu wychodzą,
Od złota, pereł, kamieni.
340. Zaledwie wzroku nie mieni.
Oko piękne, brew czarniuchna,
A płci białej, rumieniuchna;
Matka za nią, dziewczę sprawne
Książki niesie, w złoto wprawne.

C h ł o p e k.

345. Małoby ta co robiła,
Ledwieby chłopka nie biła;
Ni do rolej, ni do bydła;
Codzień umywa się z mydła,
Jeść uwarzyć — nie pomysłaj,
350. W rynek chodzić nie — wymysłaj!

S ł u ż e b n i c a.

- A cóżem ja za kucharka? —
Smolić się w kuchni od garka,
Wody przynieść, statki pomyć,
Uprzątnąć i stoły omyć?
355. Gorące to na mię słowa,
Oszalałaby mi głowa.
Kiedyby to na przejażdżkę
Jechać abo na przechadzkę
Do ogroda dla uciechy, —
360. To moje wielkie pociechy!
Zabawić się troszkę w karty,
W tańce, śmiechy, trawkę, w żarty;
Z paniętami się naigrać,
Nażartować i co wygrać!
365. Ale chłopka, rzemieślnika,
Wszelakiego miłośnika
Nie chcę: tych nie wspominajcie,
Za słacheica mię wydajcie!
Panny, rzeźko na spinetach
370. Grajcie, w skrzyпки, na kornetach!
Zaśpiewajmy teraz sobie
Jedna z drugą o tej dobie!
Pijcie, mościwi panowie,
Do pana ojca za zdrowie!
375. Każcie nosić wina hojno,
Pani matko, pięknie, strojno!
Niechaj wam wieczera dają,
Dwoje noszenie wydają!

Młode Panie, w różnych Miastach obojga
Narodów.

- Widzę ja, tu idą goście,
380. Nie gdzie indziej, do nas proście;

- Patrz na panie młode owe,
Chłopku! widzisz stroje nowe?
Jedna chodzi, jak łąteczka,
Ani ma i dzieciąteczka;
385. Druga białe sznurowane
Ma buciki, bramowane;
Trzecia nosi pludreczki,
Ochraniając koszuleczki;
A pończoszki u niej złotem
390. Haftowane; wiedźże o tym!
Rękawiczki, perły drogie
Okryły je wkoło srogie.
Scudzoziemska mantel na niej,
Szumna spódnica u paniej;
395. Wkoło głowy one brezy,
Spinane z włosami, krezy,
Czepiec złoty, od wymysłów
Wysokich, górnych umysłów.
Nuż zatyczki, — cud powiedzieć,
400. Z wielkim kosztem, trzeba wiedzieć;
Łańcuchy, drogie noszenia,
Pierścień godzien uproszenia;
Binda z szmelcem, z rubinami,
A kapelusz z faworami,
405. Z drogich pereł opasanie, —
Zwyczajne ich ukasanie.
Kiedy idzie przez ulicę
Trzyma rękami spódnicę,
Żebyś widział niższe rzeczy,
410. Bieluchny trzewiczek grzeczny;
Komużby się nie zachciało
Służyć, widząc piękne ciało?
A gdy co zoczą nowego,

- Jedna od drugiej owego
415. Napiera się, pięknie prosi,
Małżonka pod niebo wznosi;
Ów nieborak, choć mu czasem
Przychodzi z wielkim niewczasem,
Co rozkaże, to kupuje;
420. Owa rada, on sprawuje.
Nie kupże jej, znajdziec ona,
Jako twa poczciwa żona,
Sposób na cię i dokaże:
Musisz czynić, co rozkaże!
425. Kiedyś się u twojej szyje
Z rączkami, jako wąż, wije,
Dałbyś jej nietylko stroje
Jedne, ale różne troje!

S z y n k a r k i.

- Milczże, chłopku! gorzałeczki
430. Dam ci dobrej dwie miareczki,
Alboli też garniec warki
Wypij u mnie, u szynkarki!
Tu obaczysz piękne rzeczy,
Które czasem kryję wrzeczy,
435. Sekret tobie wnet pokażę,
Z całej beczki dać rozkażę.

C h ł o p e k.

- Nie chcę, byś mię oszukała,
Mnie, prostaka, nie sfukała;
Powiadają, frantóweczki
440. Przypisują, szynkareczki.

W i n i a r z e.

Nie bój się, idź do piwnice,
Gdzie stoją beczki z winnice!

- Tam wino dają winiarze,
Już nie szynkarki, szynkarze.
445. Dasz dwadzieścia za kwarteczkę,
A kiedybyś pojrzał w beczkę,
Jakie tam są w niej przyprawy,
Wszystko to dla nas potrawy:
Siarkę, mleko, jajca biją,
450. A jednak je ludzie piją.
Spytaszli też francuskiego:
Niemasz go, dam węgierskiego!

Odpowiedź.

- Nie twoja rzecz, chłopku! wina
Pijać: wielka to nowina;
455. Dobre tobie piwo z szmerem,
Gęste, chmielne, pij z kuczmerem!
Zaniechaj karczemnych rzeczy,
Mów o winie wszystko grzeczy,
A szynkarzów wszech pocziwych
460. Nie udawaj za fałszywych!

P r z e k u p k i.

- Nuż przekupki jak nas łupią!
Za grosz, za dwa gdy co kupią,
We dwójnasób przedawają:
Mamy drogo, udawają;
465. Skarżą się, że urzędnicy
Siła biorą, targownicy:
Dlatego muszą przedawać
Drożej, kto co ma wydawać.

Odpowiedź.

- Nie wszystkie na targ idziecie:
470. Choć też do domu przyjdziecie,

- I tam sprzedawacie drogo.
Osądź się każda, niebogo!
Nie narzekajcie na urząd,
W każdym mieście takowy rząd,
475. Że targowe wybierają
I łopatki odbierają.

R y b a c z k i.

- Także ryby jako drogie,
Niesłychane kupno, srogie!
Poślą tam urzędnikowi
480. Lub jego namiestnikowi
Karpia, leszcza, główną szczukę,
Jesiotra niemałą sztukę:
A my tego przypłacamy,
Wniwecz mieszek obracamy.
485. Składamy się wszyscy na to,
A nie dziękują nam za to.

Odpowiedź.

- Aza ty ryby kupujesz?
Albo z nami przekupujesz?
Dobry tobie śledź w piątniku
490. Za półtorak, mój chłopniku!

R z e m i ę ś l n i c y.

- Nuż do rzemieślnika pódźmy,
A do inszych się powróćmy!
Ba, i tamci wyrachują,
Namniejszą rzecz poglejchują:
495. Wiele piszą od roboty
Za ledajakie choboty;
Gdyby jeszcze dobrze zrobił,
Jedenby drugiego zdoził.

Odpowiedź.

- Tenci chudak nic nie winien,
500. Darmo robić nie powinien;
Dlaczegoż nie ma rachować,
Twoje kreski w domu chować?
A wiesz, chłopku! dojrzy sobie:
Oni zrobią dobrze tobie.
505. Na rozkazaniu należy,
Będziesz miał, jak przynależy.

K u p c y.

- Nuż i kupcy, gdzie bławaty,
Różne towary, szkarłaty,
A drudzy zaś sukna wszelkie,
510. Karmazyny w cenie wielkie,
W ciemnych sklepach przedawają,
Za przedniejsze udawają.
Toż czynią Szoci, jak wiecie,
U kramarzów się dowiecie;
515. Pod płachtami udatniejszy
Wszelki towar, wydatniejszy;
A jako wynidziesz z kramu,
Podlejszy się widzi w domu.

Odpowiedź.

- Tak się godzi, ich to zwyczaj,
520. Wszędzie znajdziesz ten obyczaj:
Z temi dobrze *ubicunque*
Jaki *status cuiuscunque*.

R z e ż n i c y.

- Rzeźnikówem zapamiętał,
Zaledwiem sobie wspamiętał.
525. Kupią wołu bardzo tanie:

- Żebra za sześć nie dostanie.
A cóż za dziw? nie jednakie
Woły u nich są, dwojakie:
Jeden tłusty, ten zaś chudy,
530. Skóra na nim, własne dudy:
Tak i ćwiartkę cielęciny,
Baraneczka chudociny.
Za mniejsze pieniądze było;
Prawda, że bydła ubyło,
535. I teraz jej dostaniecie,
Co ją rzeźnik miotłą zgniecie.
Słuszna to jest, przyznać muszę,
Tłustsze mięso, droższe, tuszę:
Przytym flaki, kreski, nogi
540. Z głową, nie był tak czas drogi,
Nerki, ozór z skopowiną,
Weszły w cenę z wieprzowiną.

Odpowiedź.

- Łacno, widzę, nam rachować,
Cudze woły w domu chować:
545. Ale im jeść, pić potrzeba.
Z ciężką pracą sztuka chleba!

P i e k a r z e.

- Niechaj go piekarze pieką,
W młynach pytlem mąkę sieką!
Za dwa grosza bochen chleba
550. Dosyć mały, a Pan z nieba
Dostatki nam w polach daje;
Bułka za szeląg, jak jaje,
Ni upieką, nie nagniotą,
Ani jasna, coś rozgniotą.
555. Wstyd piekarzom, Boże! odpuść,

- Choć na starszych, Panie! dopuść,
Żeby ich tam odesłano,
W naukę do Gdańska dano:
Żyto od nas do nich wożą,
560. A zaś od nich chleb przywożą,
Taki śliczny, nagnieciony,
Rżany, z czarnuszką, spleciony,
Który się naszemu równa,
Białemu ledwie nie zrówna;
565. A zaś biały jest podobny,
Jako śnieg, i tak ozdobny,
Smaczny: gdy go w usta włożysz,
Ledwie językiem przełożysz,
Rozpłynięć się, jako woda:
570. Takiegoby jeść nie szkoda!

Odpowiedź.

- O, dobryż tobie z pośledniej
Mąki, chłopku! a nie z przedniej.
Mówisz: mały, — według korca:
Wszystkim rządzi Pan i Stwórca!
575. Na oraczów narzekajcie,
A piekarzów zaniechajcie.

Kościół Ojców Jezuitów.

- Są tam i jezuitowie,
Godni pochwały ojcowie;
Mają kościół, choć niewielki,
580. U nich jest porządek wszelki;
Ołtarze tam z drogich rzeczy,
Od marmurów wszystko grzeczy.
Cymboryjum i ambona,
Wiele ich kosztuje ona;

585. Ganki z balasami wyższe,
Drugie malowane niższe,
Ławki, formy tak kształtowane
Stoją porządnie, kunsztowne;
Obicia, także obrazy
590. Muszę chwalić bez urazy.
Poniemiecku tam śpiewają
Psalmy i w organy grają;
Cudzoziemców pełnusięńko,
Patrząc na nich, milusięńko;
595. Przy nich panie, panny, matki
Prowadzą przy sobie dziatki;
Wszyscy słuchają kazania
I Bożego przykazania.
Potym, kiedy msze wychodzą,
600. Wtenczas się oni rozchodzą.
Tu naprzodku przy kościele
Pozłocistych gałek wiele.
Nad ołtarzem postawiona
Kopuleta, wystawiona;
605. Jest krzyż na niej z gałką złoty,
Dostatek wkoło pozłoty:
Przy niej ganek z żelaznymi
Balasami potężnymi.
Babiniec, gdzie babki siedzą,
610. Z kopuletą, wszyscy wiedzą,
A nawierzchu aniołowie
Dwaj trzymają JEZUS w słowie.
Od ulice są drzwi dwoje
Żelazne, w kościele troje.
615. I kaplica z ganeczkami,
Ołtarz w niej z franeczkami.
Wieża rzadko gdzie widziana,

- Białą blachą przyodziana:
Na niej zegar, dzwony srogie
620. Wielkie, brzmiące, barzo drogie.
Collegium jest pomierne,
W budynkach zacnych wymierne.

Kościół Świętego Jana.

- Kościół Świętojański za niem
Stoi, a płaszcz stary na niem.
625. Niemałoby sumptu wyszło,
Gdyby go nakrywać przyszło.
Tam jest księżej, mówię śmieie,
Prażatów sześć, to nie wiele,
A dwanaście kanoników,
630. Zdawna Bożych służebników:
Wikaryjów, altarystów,
Mansyonarzów, psalterystów, —
Tych dostatek; przez ulicę
Chodzą w komżach na kaplicę;
635. Wszystkich tam są kamienice
Wkoło cmentarza z ulice.
Kościół farski jest nadobny,
Wielki, w ołtarze ozdobny;
Cymboryjum i chrzcilnica
640. Od złota i kazalnica.
Tamci leżą mazowieckie
Książęta strute, niemieckie.
Epitafij wiele różnych,
Trudno znaleźć miejsc a próżnych:
645. Tam świątobliwe Królestwo
Sobie obrało stolectwo;
Tam *theatrum* tryjumfalne
Stawiano Koronie chwalne;

- Tam królewskie baldachiny
650. Rozciągają się na chrzciny;
Tam jest ganek z okienkami
Dla Królestwa, z firankami,
Gdzie swe modły odprawują,
Panu Bogu się sprawują.
655. Powyż trochę w bok organy
Pozłociste, przez nagany.

Musica abo Capella Króla J. M.

- Muzyka krzyczy, jak w lesie,
Melodyja w uszy niesie;
Wpół kościoła ganek stoi
660. Dla nich, a z boków się troi
Pozytyw, w który grawają,
Włoszy nadobnie śpiewają,
Jedni basem, także altem,
Drudzy tenor i dyszkantem.
665. Trudno przebrać¹ BALTAZARO,
W Rzymie taki *sopran raro*.
Masz tam z FORSZTERA altystę,
W bas i tenor, dyszkatystę:
Gdy chce, wzgóre wyprawuje
670. Potym nadół wyspiewuje
Kilka oktaw: to nowina!
Virtuoso, godzien wina!
I COPULA z DZIAN MARYJĄ
Gorgami subtelno ryją;
675. W kapelli augustyjanin,
Basista, w kunszcie Rzymianin.
Tenory się wdzięcznie śmieją
Przy muzyce, bo umieją.

¹ W pierwodruku: przybrać.

- Polacy sopranistowie,
680. Dawni to wokalistowie.
Inszych mistrzów wiele wprawnych
W gorgi, w trele, w kunszt wyprawnych,
Niemasz braku między nimi,
Spróbuj, kto chce śpiewać z nimi.
685. Tam i ELERT wijolista
Przedni, a GALOT lutnista.
Skrzypkowie są, cud powiedzieć,
Trzeba to każdemu wiedzieć!
SIMONIDES kornecista,
690. Dobry GRANICZNY sztorcista.
Puzanów jest kilka przednich,
Kwart, co większy, z niepoślednich
Instrumentów zażywają,
Fletów, mutów używają;
695. Szałamaje—te się znajdują,
I pomorty się wynajdą;
Tak teorby, kitarony
Mają swoje wdzięczne strony.
Arfy rzadko zażywają,
700. Z lirą nieczęsto bywają.
Kiedy z sobą koncertują,
A na to się przygotowują,
Stupenda cosa w ich graniu,
Ogromna i w przebieraniu
705. Palcami: grzmot po kościele,
Uszom melodyją ściele.
MAREK *Capellae* magistrem
SKAKI, a wicemagistrem
PEKIEL, zacny organista,
710. Dobry z nimże komponista;
I MIELCZEWSKIEGO też rzeczy

Do grania, śpiewania grzeczy.
Włochów, Niemców, wokalistów
Dość i instrumentalistów.

Kościół Ojców Augustynianów.

715. Ten kościół ma być nastarszy,
Pisał to pradziad ich starszy,
Jaki fundusz w majątnościach
Mieli na szpital we włościach.
Tego ja mało wspominam,
720. Że tak było, przypominam.
W tym szpitalu ślacheńskie,
Różne ubogie wdoweczki,
Zażywają chleba tego,
Biorą jałmużnę dotego.
725. Kościół stoi od ulice,
A po stronach kamienice.
Nade drzwiami są figury,
Z kamienia ryte, u góry.
Tu szpital, tam zaś dla wjazdu
730. Wrota, w podwórzu z przyjazdu.
Wszedłem właśnie do klasztoru,
Potkałem ojca kantora:
Idę za nim, aż na górce
Patrzę: tam, sam, jak po sznurze,
735. Cele są dla zakonników,
Zdawna Bożych służebników.
Do kościoła mię wprowadził,
Wielkość muzyków sprowadził.
Trzy ganki, organy czwarte
740. Osobno, pospołu zwarte;
Poczną spólnie w trąby brzmiające,
Z organami ganki, grzmiające,

- Instrumenta, wdzięczne głosy,
Chwałą Boga pod niebiosy.
745. Zdziwiłem się, nadół patrzę,
A ołtarzom się przypatrzę:
Widzę Marcina świętego
Na koniu, skruchą zjętego,
Który bronią sztukę płaszczą
750. Urzyna, nagiemu zwłaszcza.
Ten zrobiono wyśmienito,
Pozłocisty znamienito.
A wbok stoją formy buczno,
Od złota, robotą sztuczną;
755. Ambona, za nią ołtarze,
A na nich srebrne lichtarze;
Jest tam jeden osobliwie,
W którym stoi żałobliwie
Panny obraz malowany,
760. Przez cuda aprobowany.
Kto jedno *votum* obiecał
I do niego przyobiecał,
A wykonał: Bóg pocieszył,
Od złych przygód wszech ucieszył.
765. Ławki są, jako w kościele,
Każdy swoje miejsce ściele;
Ale groby zacne mają,
Wprawdzie przygany nie mają:
Tam też i mnie leżeć przyjdzie,
770. Kiedy ciała duch odejdzie.
A gdy muzyków chowają,
Mało od miejsca dawają.
Idę nadół, aż krużganki
Na kwadrat sadzone ganki,
775. Kamieniami wszystko białemi,

- A *spacia* między niemi:
Przytym obraz Lauretański,
Cudowny w kunszcie i pański,
Rzymscy go tu postawili
780. Włoszy, pięknie wystawili;
Przy którym w każdą sobotę,
Lub kto ma inszą robotę,
Litanije odprawują,
Śpiewając, kunszt wyprawują,
785. Z pozytywem, na cześć, chwałę
Bogu, Pannie na pochwałę.
Pod wierzchem ganki sklepiste,
Do dziedzińca otworzyste,
W którym studnia żywej wody
790. Zawsze dostatnia w przygody.
Nazad chcę wyniść w przecznicę,
Widzę jakąś kamienicę.
Której pragną dostać sobie,
Klasztorowi ku ozdobie.
795. Wyszędłem, obaczę wieżę,
Na niej dzwony; dalej bieżę,
Aż tam gwardyja przy bramie:
Myszę, że to nie przy kramie.
Zrozumiawszy tę machinę,
800. Wnet się do piórka pochynę.

Zamek Warszawski.

- I zamek opisać muszę;
Pamiętam dobrze, tak tuszę,
Nic nie było murowania,
Jedno z drzewa budowania,
805. Tu od miasta starodawne,
Znać, że były barzo dawne:

- Teraz mamy, jako nowy,
Bez wszelakiej próżnej mowy,
Scudzoziemska murowany,
810. Wielkim kosztem budowany;
Niepoznałbyś go, Stefanie,
Świątobliwy Królu Panie!
Pokoje zewsząd nakoło,
Dwiema rzędami są wkoło:
815. Tam się sejmy odprawują,
Kto co ma z kim, rozprawują,
Okrom sklepów, co nadole;
Piwnic nie rachuję wdole.
W rogach wieżyczki pomniejsze,
820. Nie mogą być foremniejsze;
Trzecia w pojszrodku z kamieni,
Zegar swych godzin nie mieni,
Wielki pozór miastu daje,
A wysoka jest na staje;
825. Wierzch ma z miedzi, gałka złota,
W której wypisana cnota
ZYGMUNTA, świątobliwego
Króla, wszem dobrotliwego.
Nuż w kancelaryjej grodzkiej,
830. Choćby sprawa z siedmigrodzkiej
Ziemie, tam cię wnet osadzą,
Według słuszności przysadzą.
Czytaj o pokojach dawnych,
A teraz o nowych sławnych,
835. Jaka reforma: popańsku
Wszędzie, a nie poziemiańsku!
W jednym jest ściana sadzona,
Jak zwierciadło wygładzona,
Od marmurów rozmaitych

840. Różnej farby, wysmienitych;
Przy niej komin, jak fontana,
Z metalu kształtny, u Pana;
Malowanie, co się działo
W Moskwie, gdzie indziej widziało;
845. I turecką wojnę znajdziesz,
Wiele tam rzeczy wynajdziesz,
Konterfety, historyje,
Wielkie, sławne wiktoryje.
Niedawno za WŁADYSŁAWA
850. Czwartego została sława;
Ten uspokoił Turczyzna
I zwojował Moskwicina;
Prusy ukoił przez *pacta*,
Które wpisane *ad acta*
855. Z nieśmiertelną sławą swoją.
Niechaj się go hardzi boją!
 Nuż sala, gdzie komedyje
Odprawują, tragedyje;
Jeśliś widział, przyznasz mi to,
860. Postawiona znamienito.
Tam wesela odprawują,
Włoskie skoki wyprawują;
Dla tych *theatrum* cudowne
Z perspektywami, budowne
865. Stoi, zacne, z kolumnami,
Nie widziane między nami.
Jedne kunszty nadół schodzą,
Wagami dogóry wchodzą;
Drugie szruby obracają,
870. W mgnieniu oka zaś zwracają;
Czynią z chmurami ciemności,
Potym światłość przyjemności;

- A pod wierzchem niebo własne,
Z obłokami, zda się jasne,
875. Słońce, miesiąc i z gwiazdami,
Niebieskimi planetami.
Tam ujrzysz piekło straszliwe,
I morze zdać się burzliwe,
Na którym podczas pływają
880. Syreny morskie, śpiewają;
A na batakach jeżdżą po niem;
W takim morzu nie utoniem.
Jedni się z nieba spuszczaają,
Drugich z ziemie wypuszczają,
855. Trzeciemu się otworzyło
Drzewo, zaraz się stworzyło,
W którym osoba stojąła,
Żadnych się trwóg nie bojąła;
Potym onoż drzewo srogie
890. Otworzy klejnoty drogie,
Wyskoczy piękna osoba,
Śpiewając (angielska doba!)
Na *theatrum* wdzięcznym głosem,
Ubrany, z trafionym włosem.
895. Potym k niemu jedni wyszli,
Za nim też i drudzy przyszli,
Odprawując komedyją
Śpiewaniem a melodyją
Sztuczną, jakby rozmawiali
900. Sobie i zaś przymawiali.
W klawicymbał pięknie grają,
Nogi im powłosku drgają
Kagańców rzecz niezliczona,
A na gankach naznaczona
905. Pewna minuta starszego,

- Nad muzykami pierwszego:
Którym jako gdy rozkaże
Abo im znakiem pokaże,
W skrzypki rzną *intermedia*,
910. Aż się skończy komedyja.
Dwoiste ma okna w sobie,
W jednym staną dwie osobie;
Wzdłuż jej dość, ma szerokości,
Dostatek w niej bywa gości.
915. Dziedziniec wybrukowany,
A na kwadrat zmurowany:
Przed nim kuchnia stoi wboku,
Pacholeta od niej w kroku.
Zaś oł Wisły mury srogie,
920. Jak forteca, kosztem drogie,
Od ZYGMUNTA zmurowane,
Impet Wisły hamowane.
Na tych królewicz postawił
Zacny budynek, wystawił,
925. Najaśniejszy CAROLUS Pan,
W którym rad przechadza się sam,
A ten zdobi wszystkie mury,
Podpiera zamkowej góry:
Na tej zaś jest sala nowa,
930. Zaprawdę piękna ponowa.
A wbok za nią stary zamek,
Przezeń do kościoła ganek;
I ten w kuchnię odnowiony,
Gdzie potrzeba, poprawiony.
935. W którym łaźnia, do niej woda
Rurami bieży, nie szkoda
Przypomnieć, że do cynowej
Jakby sadzawki coś nowej:

- W tej się Państwo zwykło kąpać,
940. W wodzie pływać, wolno stąpać;
Ledwie do wzrostu nie będzie,
Której, gdy chcą, wnet ubędzie.
Wynidę przez bramę z zamku,
A postrzegę z drzewa ganku:
945. Za niem ogród jest niewielki,
W nim są kwiatki, owoc wszelki;
I krynica tuż przy wieży,
Z której woda w zamek bieży.
Jeden chłop kołem sprawuje,
950. Dogóry ją wyprawuje.

Kościół Zakonnicy Ś. Klary na Krakowskim
Przedmieściu.

- Parkan w oczach drogę ściele,
Widzę klasztor przy kościele:
Wieża niewielka, dzwoneczki,
Tam mieszkają panienczki,
955. Chwałą Boga dyszkantami,
Śpiewają drugie altami;
Mają swój klasztor ciasny,
Od zamku im nie w smak, jasny.
W kościółku cztery ołtarze,
960. Amboneczka i lichtarze;
Pozytyw, na nim grywają,
Organisciną chowają.
Nagrobki dwa na marmurze
Postawione są przy murze,
965. A nade drzwiami ganeczek
Dla zakonnych panienczek;
Przy nich niżej tam są wdowy;
Dewotki z Bogiem rozmowy

- Zawsze miewają codzienne,
970. Służebnice nieodmienne.

Kościół Ojców Bernardynów.

- Bernardyni w przestroności,
Mieszkają, w gospodarności:
Mają aż pod Wisłę płoty,
Sami robią to ten, to ty,
975. Jak w ogrodzie, tak w browarze
Piwko warzą piwowarze;
A drudzy drzewo karują,
Niebożęta, laborują.
U nich kościół miernowielki,
980. Do nich idzie człowiek wszelki.
Ołtarzów jest podostatku,
A ich życie w niedostatku:
Z jałmużny chudzięta żyją,
Mało dobrego użyją.
985. W tym kościele mają świętych,
Przez cuda za święte wziętych;
I niemało jest proporców,
Wisi różnych petyhorców;
Tu senator, tam starosta
990. Z wojewodą leży sprosta.
A w organy huczne grają,
Za to im jałmużnę dają.
Kazalnicę sporządzili,
Kratami się przegrodzili:
995. Która takiej szerokości,
Piękna, zacna w głębokości,
Że nie widać kaznodzieje,
Gdy w nie wchodzi, prawo dzieje.
Wielkie u nich nabożeństwo!

1000. Dzwonnica—nie przysłuszeństwo:
Na której dzwon niesłuchany,
Ma głos wdzięczny ukochany,
Dwie oktawie, jedna niższa,
Ogromna, i druga wyższa.
1005. To u mnie cud i rzecz dziwna
O tym dzwonie i przeciwna:
Troszeczkę świata zwiedziłem,
Po cudzych stronach jeździłem,
Byłem w Warce i w Goszczynie,
1010. W Małogoszczu, w Garwolinie,
Ba, i w Czersku: nie widziałem!
Jego dźwięk wypowiedziałem.
Klasztor mają piękny; jak też
U nich w mieszku, wiecie tak też:
1015. Nie budują, bo nie mają;
Jeśli co z jałmużny mają,
Wynidzie to na poprawki,
A na bracią też, okrawki;
Wszak wieżę renowowali,
1020. Indeksu poprawowali;
Tam postawili ganeczek
Okragłuchny, jak wianeczek.
Dosyc na chudych żebraków,
Wspomagajcie nieboraków!

Pałac Jaśnie Wielmożnego J. M. P.
Adama Kazanowskiego,
Marszałka Nadwornego Koronnego.

1025. Tuż o ścianę wielmożnego
Pałac marszałka możnego:
Gdyby zmartwychwstał Bobola.
Zawołałby zwłoska: *ola!*

- Podkomorzy urzędniku
1030. Przeszły, miły namiestniku!
Pewnieś tu zamek założył,
Boś koszt wielki na tołożył.
Nie dziwuję: według świata
Wymyślają młodzi w lata
1035. Wszystko kształtnie, *alla modo*,
Scudzoziemska *più commodo*.
W rogach wieże, szumne dachy
Są na nich z miedzianej blachy;
Gałki w złoto, powietrzniki
1040. Z herbami, pańskie wierzchniki,
A między nimi altana, Od Wisły
Z obudwu stron przeplatana Altana
Naczyniem, w których kwitnący
Rozmaryn piękny, pachniący.
1045. Tamże stoją wielkie gałki
Przy kolumnach, w wierzchu pałki;
Poręcza, przy nich balasy.
Stamtąd pola, Wisłę, lasy
Widzieć, łąki w zieloności,
1050. Wody, w równinie piękności,
Szkuty, ze zbożem płynące,
Nadół, wzgórze żeglujące;
Ledwie że nie na pół świata
Mazowieckiego powiata
1055. Z tej altany widzieć możesz,
Gdzie oczyma dojrzeć zmożesz.
Masz tam w bok cekauz potężny, Cekauz
Na wszelką armatę mężny;
W tym muszkiety, świetne zbroje,
1060. Namioty, tureckie stroje,
Kopije, dzidy porządkiem

- Te ściany okryły, rządkiem;
Działka polne, hakownice,
Knoty, zboku śmigownice,
1065. Rydle, motyki i skóra
Lwice zdechłej: już nie wskóra!
Bo tam na pamiątkę leży
W cekauzie: nadół nie zbieży!
Widzę kuchenkę i wszedłem, Kuchenka
1070. Na drugą stronę przeszedłem;
Otworzą mi kuchareczki,
A w rękach warzącheweczki;
Tamże ogień i garnuszki,
Rożny, zwierzyna, dzbanuszki,
1075. Dość naczynia w miejscu małym,
Wysoko, z kosztem niemałym;
Zboku spiżarnia: tam wnoszą
Panny, drugie wschodkiem znoszą
Na półmiseczkach potrawy
1080. Pod nakryciem, wszelkie stawy:
Ich to pociecha przebiegać
Wzgórze, nadół wschodkiem biegać.
Trochę nazad powróciłem, Pokoje na
W pokoje się obróciłem, 2 piętrze
1085. Które w piętrze wtórym niżej
Leżą, a panięskie wyżej.
Widzę naturalne rzeczy,
Nie malowane, a grzeczy.
Też panienczki Jej Mości
1090. Tam mieszkają w ucziwości.
Od nich idąc ku wschodowi,
Patrzę, nie ku zachodowi,
Obaczyłem galeryją Galcrya
I wszelką galanterią.

1095. Dostyc długa w obu stronach,
Obrazów pełno po stronach;
Nad stołem nagie osoby,
Zmalowane dla ozdoby.
Nuż królewski obraz jaśnie
1100. Z Królową, na czoło właśnie,
Ad vivum wymalowany,
Zacnie konterfetowany.
Inszych więcej ujrzysz w stronach,
Przy najjaśniejszych patronach.
1105. W pośrodku sfery na stole
Z planetami, w swoim kole;
Statua przy nich kamienna,
Jak żywa, w kunszt nieodmienna;
Wpół trzy damy, jedna z miotłą
1110. Znaczy tę izbę umiotłą.
Wiele tego, są zwijane
Kunszty, nieporozbijane.
Na stole ich podostatku
Leży: wypisać dostatku
1115. Trudno; wielka praca na mię;
Com pisał, prawdziwe znamię!
Obacz sobie, masz, jak w lesie;
Ustałem, pióro nie zniesie.
Spuszczę się potrosze nadół,
1120. Rozumiałem w jaki padół;
Aż tu sień i altaneczka,
W oknie drzwi ma, kochaneczka:
Choć nie wielka z kolumnami,
Nigdy nie była przed nami.
1125. Poręcza w kamień złożono
I posadzką ułożono;
Na Wisłę prospekt ucieszny,

- W letni czas oczom pocieszny,
Patrząc na różne ogrody,
1130. Różnych drzew piękne urody.
Sam stołowa izba czoło Stołowa
izba
Między wszystkimi nakoło:
Ma dwoiste okna wszędzie,
Godna chwały, kto w niej będzie.
1135. Korona wisi w pojsrzedku,
Buczny lichtarz w samym śrzedku,
W którym zegar pokazuje
Czas i godziny skazuje.
Ganek, na tymże grawają
1140. Muzycy, drudzy śpiewają.
Ze wschodu chodzą do niego,
Do izby nie znidziesz z niego;
W tej są obicia zrobione,
Aposta gdzieś urobione,
1145. Tak cudowne, trzeba wiedzieć,
O nich trudno wypowiedzieć;
Wesoła rzecz, szczerozłote,
Daleko jeżdżono po te;
Właśnie na ściany przypadły,
1150. Jak przymalował, usiadły,
Od mistrza, które wymierzył,
Wprzód, nim począł robić, zmierzył;
Sztuki malarskiej dokazał!
Ale ten, kto mu to kazał,
1155. Jeszcze większej: bo tam znajdziesz
Grzeczy Polaków wynajdziesz,
Którzy Panu wysługują,
Z uczciwością posługują
Do stołu. Znać nie nowina
1160. W tej izbie jeść i pić wina;

- Wiele razów częstowano
Królestwo Ich Mość miewano!
Nuż i moskiewscy posłowie,
Traktując zgodne przysłowie,
1165. Byli tam bankietowani
I złotem udarowani;
Cesarza chrześcijańskiego,
Także króla hiszpańskiego
Posłowie, turecki wielki,
1170. Francuz, perski, goniec wszelki
Zażywali hojnie chleba
W tym miejscu, wiedzieć potrzeba.
Senatorów nie wspominam:
Cudzoziemców przypominam
1175. *In summa*. Laternia własna
Ta izba z obiciem, jasna!
Póđźmy do stołków skórzanych,
Pięknje pod sznur wymierzanych,
Które się od złota świecą
1180. W wieczór, nim świece rozświecą.
Na tych herby złote: Pańskie,
Marszałkowskie i ziemiańskie.
W każdym oknie przy nizkości
Są tam liandszawki, w nizkości;
1185. Na skórach złoto pod miarę,
Kto ją widział, da mi wiarę.
Piec nadobny, za nim sztuka:
Z piwnice (dziwna nauka!)
Przez okno wina nieznacznie
1190. Prowadzą wzgóre dziwacznje.
Subtelny kunszt dokazuje,
Pan piwniczny rozkazuje.
W kącie służba i drzwi do niej,

- Dalej okna malowane,
Podobieństwem stalowane;
Zdaleka się być szkłem zdadzą,
1230. Ale się potłuc nie dadzą.
Bramę zmurowano walnie, Brama
W niej piechota i kowalnie.
Z wozowniej patrzą dyszle, Wozownia
Rychło pan koniuszy przysłe,
1235. Żeby zakładano konie;
Skoczyli woźnice po nie:
Prowadzą bystre dzianety Konie
Na poboczach, do karety.
Kawalkator z brodą grecki Kawalkator
1240. Jedzie, pod nim koń turecki;
Za nim szumne bucefały,
Dzielne konie do pochwały,
Pod prześcieradłami, w derach
Perskich, bogatych kołderach,
1245. Wiodą masztalerze grzeczy,
One kształtne piękne rzeczy:
Dla tych stajnia w Pańskim dworze
Pod wałem, wielkie podwórze:
Bo tu w ziemi nieskończone.
1250. Chcesz wiedzieć, jak dokończone
Będą: na wierzchu mieszkania,
Niedługo, bez omieszkania,
Takaż wyniosłością mury
Jak naprzeciwno, dogóry.
1255. Za temiż łaźnia sklepista, Łaźnia
Przy niej dwie izbie, zamczysta;
Pieca w niej niemasz, przez parę
Czyni ogień jakąś wzwarę,
Gdy poleją rozpalony

1260. Woda, kamień zapalony,
Wtenczas bije ciepło wielkie,
Na osoby Pańskie wszelkie:
Które, kiedy chcą, to wpuszczają,
Gdy go nie chcą, drzwi zapuszczają.
1265. To wszystko za murem leży,
W kominie; skąd ogień bieży,
Nie wiem; prędko się napali,
Dość gorąca, gdy zapali.
Tam z kuraszków wodę toczą
1270. Zimną, ciepłą przez kunszt tłoczą.
Zboku wanny są miedziane,
Ławy biało przyodziane;
Pod którymi, jak laleczki,
Są tokarskie balaseczki.
1275. Przeciw izba ogrodnicza,
Pańska biegłość budownicza;
Wymyślił na zimę grzechy,
Tam sałaty, wszelkie rzeczy;
Wboku brama, dla wyjazdu
1280. Ku Wiśle, nazad przyjazdu.
Przeciwno leżą niedźwiadki
Młode, gdzieś zebrano dziatki;
A stary powyżej w budzie,
Od brytanów szczywany budzie:
1285. Którzy na łańcuchach blisko
Mają swoje legowisko.
Przy nich zamknięcie pomniejsze,
A naprzeciwko sporniejsze.
Widzę w rogu kuchnią sztuczną,
1290. Z drugą stroną salę buczną;
Wszedłem nagórę po wschodzie,
Powiedzą mi już przy wschodzie,
- Izba
ogrodnicza
- Brama
od Wisły
Niedźwiedzie
- Brytani
- Kuchnia
- Sala

- Obrazy, obicia pyszne.
W pierwszym pokoju zwierzyna,
Wszelkie sałaty, jarzyna,
Naturalnie zmalowane,
1330. Od mistrza wypędzowane.
Dalej są okręty morskie, Cameretta
Szkuty kunsztowne zamorskie,
Pozytywy, klawicymbał, Muzyka
Znajdziesz lutnię, skrzypki, cymbał,
1335. Wijola z harfą dwoista,
Zwierzchu i wśród, wbok troista,
Z strunami barzo wdzięcznemi,
I z melodyjami smacznymi:
Na tych grawają muzycy
1340. Pańscy, choć są urzędnicy.
Tamże nagórę chodzenie
W zamknieniu, nadół schodzenie.
Portyjery coś uchylę,
Wszedłem w pokój, głowę schylę:
1345. Pana samego zastałem!
Na chwileczkę pozostałem,
Żebym się rzeczom przypatrzył,
Cudownych kunsztów napatrzył;
Obaczę kotka morskiego
1350. W łańcuszku, jest coś dwornego;
I papuga biała skrzeczy,
Obraca się w kole, wrzeczy
Jakby upaść na dół miała,
Wieszając się, bo umiała.
1355. Ptaszeta w klatkach śpiewają,
Państwo uciechę z nich mają,
Krzyczą głosami różnemi,
W pokoju są nie próżnymi.

- Na obrazach wszelkie wina,
1360. Różne owoce, nowina;
Obicia zacne; w kominie
Ogień się w nim nie przeminie.
Posadzka, listy na stole
Marmurowym leżą w kole.
1365. Dalej wnidę w pokój ciemny,
W którym Pan sypia niezmierny,
Widzę przy boku kaplicę, Kaplica
Wzwyż malowaną tablicę;
Wpośrzed krata przezroczyta
1370. W ołtarzu jest, pozłocista:
Przez którą widzieć kapłana
Przy Mszej świętej, lub zasłana
Jest z pokoju od Jej Mości;
To wypisuję waszmości,
1375. Że i okienko naboku
Dla panien, nie dla otroku.
Tej spólnie wszyscy słuchają,
W modłach gąbkami ruchają.
W tymże pokoju nad stołem,
1380. Patrę i tam i sam kołem,
Obaczyłem wzwyż Adama
W rajskich szatach; Ewa dama
Jabłuszko mu z ręki daje,
Smakując, chętnie oddaje.
1385. Łoże Pańskie przy obiciu,
Obrazów zacnych w przybiciu.
Komin, z marmuru pawiment
I marszałkowski regiment;
Ława sztuczna, w której siedzą
1390. Różni, a o tym nie wiedzą,
Przez koła w łóżko składana,

- Gdy potrzeba, rozkładana.
Pod wierzchem tam rozdawają
Urzędy wielkie, dawają.
1395. Mnie się tych [tam] nie dostało,
Wszystko w pokoju zostało.
Sąto malowane rzeczy,
Od zanego mistrza grzeszy.
Jużem dalej nie chciał wchodzić,
1400. Począłem się z myślą wodzić:
Bo nie wolno, aż przydadzą,
Z pokojowych kogo dadzą;
Przydano mi wnet młodzieńca,
Wiem, że godzien jeszcze wieńca;
1405. Wprowadził mię, gdzie przy stole
Są kolumny w wierzchnim kole;
Aniołowie dwaj trzymają
Białe świece, w rękach mają;
A zwierciadło między niemi,
1410. Perspektywa tuż za niemi
Czyni tak wszystko wyraźnie,
Ludzkim oczom nieurażnie.
W bokach starców zacne sztuki.
Według malarskiej nauki.
1415. Obicia już subtelniejsze,
I posadzki kunsztowniejsze:
Jedna z nich tak usadzona,
Jak zwierciadło, wygładzona.
Krzesła, i te wspomnieć muszę;
1420. Powiem prawdę, dobrze tuszę:
Strudna znaleźć foremniejszych,
Od wymysłów i kształtniejszych.
Pod wierzchem klucze podają
Złote, przez tryjumpf oddają.

Pokój J. M.

1425. Dalej zacna libraryja, Librarya
Osobna galanteryja,
W której księgi cudzoziemskie,
Różnych języków i ziemskie.
Znajdziesz na stole jandziary,
1430. Noże z turkusami, czary
Złote i krzysztaly różne:
Tych pełne szafy, nie próżne.
Widzę pokoje zawarte, Pokoje Jej M.
Gdzie biała płéć, nie otwarte:
1435. Jednak mię do nich wpuszczono,
Żebym widział, dopuszczono.
Są tam skrzynki z przedziwnego
Kamienia, w oczach dziwnego:
Mówią, że z gadziny morskich
1440. Żółwiów, nie naszych, zamorskich.
Obrazy przeciwko sobie,
Jakby mówiły ku tobie;
W jednym oko zaprószone
Widzę u starca, zmrużone,
1445. Z którego mu dobywają,
Z pilnością się zdobywają,
Jakoby mu pomóc mogli,
Oko uzdrowić pomogli.
Tam obicia i krosienka
1450. Zastałem, przy nich panienka
Z jedwabnych cieniów rzecz plecie
W złoto, haftem, zimie, lecie:
Zdziwiła się mnie, chłopkowi,
Żem tam wszedł, jak parobkowi;
1455. Z chęcią otworzy, pokaże
Pokój, wniśé mi weń rozkaże.
Rozświeciły złotogłowy

- Po ścianach: gdzie Pańskie głowy
Mają łoże z materyjej
1460. Bogatej, galanteryjej:
Piękne zwierciadło sadzone
W srebro, nad stołem, zgładzone;
Drugie złotem haftowane,
Wbok nakoło kształtowane.
1465. Zegar, co minuta, rzuca
Gałki, chłopiek wzad wyrzuca.
Obrazy z hebanu w ramach;
Trudno znaleźć w zacnych domach
Posadzkę, z marmuru stolik,
1470. Pod nim dwojaki podstolik;
Pełno rzeczy leży na tym.
Wyszedłem z pokoju zatym
Do drugiego: aż zielony
Złotogłów, a nie czerwony;
1475. Firanki łoże odkryły
Z frandzlami, wkoło nakryły,
Bardzo świetne. A któż powie
Wszystko, co tam jest, wypowie?
Obaczysz obraz prawdziwy
1480. Matki Jej Mości; to dziwy,
Jak na żywą, patrzaj sobie,
Złączywszy ich spólnie obie:
Jedno, że obraz nie mówi,
W tym różność, a nie przemówi.
1485. Wynidę z pokoju drzwiami,
W drugim widzę nade drzwiami
Konterfet już sędziwego
Ojca Jej Mości siwego.
Wszędzie pięknie, jako w rajju,
1490. Tak i w tym pokoju z kraju.
- Konterfet
Matki
Jej M.
- Konterfet
Ojca
Jej M.

- W tych kominy, kształtne mury
Okryły wkoło marmury.
Galanteryje na stołach,
Złotem nabijane w dołach.
1495. Posadzki z pięknych kamieni,
Aże się wzrok oczom mieni;
Dziwne sztuki, jak pieseczki,
Skakały na nich ptaszeczki
Różnej farby, piękne, morskie,
1500. Cudowne kruki zamorskie,
Synogarlice pieszczone;
Mnie tak były obwieszzone,
Że się w pokoju mnożyły,
Gruchając, w miłości żyły;
1505. Którym jeść i pić dawano,
A sługę do nich chowano.
To skończywszy, nadół idę,
Potym do skarbnicy wnidę; Skarbnica
W pierwszym sklepie, minąwszy drzwi,
1510. Nakoło wisi po odrzwi
Pełno strzelby: są ptasznice,
Janczarki i śrutownice;
Karabiny, z muszkietami,
Włoskimi pistoletami.
1515. Są tam, z których możesz strzelić,
Wiatrem i kulą postrzelić;
Jedne złotem nabijane,
Drugie srebrem wybijane.
Po stołach perskie złożone
1520. Koberce i ułożone;
Na drugich obicia pełno,
Wszędzie dostatkiem zupełnie,
Leżą do pokojów wszelkich,

- Tak do mniejszych, jak do wielkich.
1525. Multanów dość nieoprawnych,
Jeszcze do pochw niewprawnych,
Dla piechoty zgotowane,
Muszą być wygotowane.
W dalszy mię sklep zaprowadzą,
1530. W samę skarbnicę wprowadzą:
Tam niemasz żadnej odmiany,
Wiszą rzeczy na przemiany,
Turkusami opravione,
W pozłotę pięknie wprawione.
1535. Za niemi po drugiej stronie
Wszystko pałasze, po stronie
Szable złote z koncerzami
Kładę; między pancierzami
Strudna tak bogatych znaleźć
1540. Siodeł, oprawnych wynaleźć;
Czapragi nieszacowane,
Szczerozłote, szmelcowane.
Leżą sobolowe szuby:
Zjeździ Niemce i Kaszuby,
1545. Nie znajdziesz od złotogłowa
Takiego nigdziej połowa,
Jako tam jest srebra wiele,
Pod stołami, mówię śmieje:
Widziałem miednice wielkie
1550. Z nalewkami, konwie wszelkie;
Te są w puzdrach, a na stole,
I tam i sam leżą wkole;
Rozmaitych starych dziadów
Sztuki znajdziesz i pradziadów.
1555. Patrzą w bok, trochę nagórę,
Obaczą węzową skórę,

- Jakby ją kto abrysował,
Abo umyślnie rysował:
Przy niej zółw, jak karaczyna,
1560. Nie bojałby się Turczyna;
Z Indyjej to przyniesiono,
Do skarbnice zaniesiono;
Niedaleko wbok łóźeczka
Wiszą, miasto obrazeczka.
1565. Sklep naprzeciwko w tęż miarę,
Kto wie o nim, dawa wiarę;
Od Wisły na drugą stronę
Ogród ma swoją obronę,
Stoi w murach przeplatanych,
1570. Ziemią równo wysypanych;
Baszty w bokach dla siedzenia
I czasem też dla jedzenia,
Dość wesołe, okna wielkie,
Z nich widzieć piękności wszelkie.
1575. Wkoło mury, a w tych różne,
Spacia są jeszcze próżne:
Mają w nich być cudzoziemskie
Różne drzeweczki ¹⁾, nie ziemskie.
Wpojszród sala z kratą dolna,
1580. Do patrzenia w ogród wolna;
Bel veder go nazwać muszę
Porzysku i dobrze tuszę
Gdy skończony właśnie będzie,
Jako Pan chce sławy wszędzie.
1585. Nazad myślę ku domowi; Pawlice
Mnie, prostemu Adamowi,
Zastąpiono, bym obaczył,

¹⁾ Tak w pierwodruku.

- Ziemnych sklepów nie przebaczył:
Wnidę do pierwszej piwnice,
1590. Rozumiałem do winnice:
Pełno stoi beczek wina,
Lub to w Polsce nie nowina!
Do drugiej mię zaprowadzą;
W trzeciej mi kosztować dadzą:
1595. Dobrze, słodkie i łagodne,
Korzenne, pochwały godne.
Zagrzałem ja sobie głowy
I podpiłem do połowy:
Nie chciałem już dalej chodzić,
1600. Przy świecy mię chciano wodzić
Do piwnic dalszych, gdzie piwa,
Różne, dobre wino, *viva!*
Wyszedłem na górę wschodem,
Tymże, jakom wszedł, przychodem,
1605. Obaczę w sklepie wedla niej,
Malarze malują przy niej
Sztuki zacne, Olandrowie,
Nie Polacy, bo pludrowie.
Drugie miejsce pokazują,
1610. Żebym wstąpił, rozkazują. Srebro
Wszedłem, obaczę dostatki, stołowe
Stołowe od srebra statki.
Przeciw w sklepie białozory Białozory
Mają swe wielkie dozory,
1615. Których jest, widzę, niemało
Wszystko ówików: braku mało.
Psięta legawe na łożku
Leżą, ptasznicę przy łożku;
Siatki myślistwa wszelkiego
1620. Tam są, u Pana wielkiego:

- Nic to przynieść na jeden dzień
Kuropatw, nie mówię w tydzień,
Kilka stad; na drągach wiszą,
W spiżarniej, słyssałem, dyszą.
1625. Jan Nadworski to sprawuje,
Z pilnością ptaki wprawuje:
Ma w tym eksperycyję,
Znać i wielką prudencyją.
Poszedłem ja do sklepu w ką,
Sklep
1630. Widząc, że nie daleko stąd,
W tym przegroda, drzwi dwoiste,
Sprzodku jakby rozdwoiste.
Łóżko, obrazki, stoliczek;
Widzę, grzeczy pacholiczek:
1635. Pofrancusku pięknie chodzi,
Do Pańskich się posług zgodzi.
Zopyta: czego mi trzeba?
Kazał dać po bułce chleba
Chłopiętom, kieliszek wina,
1640. Nie znając mię: to nowina!
I spiżarnią mi pokazał,
Zaraz otworzyć rozkazał;
Leżą tam marmury grzeczy,
Rozmaite wszelkie rzeczy;
1645. Kuropatw, co ów powiedział,
Prawda; znać, że o nich wiedział:
Grzędami tego połowu,
Od tych białozorów łowu!
Wyszedłem, aż poimańcy,
1650. Tatarowie-bisurmańcy,
Mają piwnicę osobną,
Jako dla więźniów sposobną;
Wpóśród studnia żywej wody
Ma dostatek dla wygody.

Dwór J. M. P. Gniewosza, Łowczego Koronnego.

1655. Już wychodzę właśnie z bramy,
Niedaleko widzę ramy,
Piękne okna, budowanie,
Smacznuchne w nim traktowanie, —
U Gniewosza, kochanego
1660. Wszem, łowczego koronnego.
Znajdziesz tam uciechę wszelką;
Na myślistwo spezę wielką
Waży. Hojny chlebowdawca,
Każdemu go z chęci dawca.
1665. Ma pokoje dosyć grzeczy,
Widzi z okien wiele rzeczy:
Kto z miasta do miasta jedzie,
Skąd wychodzi i wyjedzie.

Dwór Ich MM. PP. Leśniowolskich na Rzeźni-
czej ulicy.

1670. Przeciw tam, za rzeźnikami,
Różnymi rzemieślnikami,
Przedtym domeczek miewano,
A teraz dwór zbudowano
Piękny, przestrony, szeroki,
Udatny, z gankiem, wysoki;
1675. Do niego weście uliczką
Z przedmieścia małą przeczniczką:
Przeciw tejże wrota właśnie
Wydają się oczom jaśnie.

Dworek P. Herarda, Muzyka Jego Król. Mości.

1680. Musiałem nazad powrócić
Oczyrna swemi powrócić,
Żebym widział Erartowe
Budynki piękne gotowe.

- Znalazłem tak przeważnego,
Na dwór znowu odważnego:
1685. Gdy mu zgorzał pierwszy taki,
Drugi zbudował jednaki,
Jak ów był; ledwie rozeznac:
Kto go widział, musi zeznać!
W nim podwórze, studnia, stajnie,
1690. O tym Warszawie nie tajnie.

**Dwór J. M. P. Gąsiewskiego, Wojewodzica
Smoleńskiego.**

- Powyż dwór był wojewody
Smoleńskiego, mam dowody,
Który na Przedmieściu leży,
A wdłuż ku wałowi bieży.
1695. Tamże stajnie dostateczne
I mieszkanie w nim tameczne:
Przed nim studnia, żebyś wiedział,
Jeden mi człowiek powiedział.

Dwór J. M. X. Proboszcza Warszawskiego.

- Ten dwór, jak skrzynia, zawarty,
1700. Nakoło budynkiem zwarty,
Z jedną stronę parkanami,
Z boków stajnia i z kuchniami:
Ma swe pokoje ozdobne,
Drugie nadole osobne.

**Kościół Ojców Karmelitów na Krakowskiem
Przedmieściu.**

1705. Karmelitani poniżej,
A plac jest za niemi wyżej,
Który też na klasztor dano,
I gruntu więcej przydano.

- Od Wisły krzyż postawili,
1710. W znaku miejsce zostawili.
Mają swoich fundatorów,
Z panów możnych protektorów;
Kaznodzieja u nich grzeczy,
Prawi świątobliwe rzeczy.
1715. Według miejsca są ołtarze,
Lampy, świece, trybularze.
Do nich z Przedmieścia wchodzenie.

Pałac Jaśnie Wielmożnego Jego M. P. Konie-
polskiego.

- Obok tuż trojańskie mury
1720. Ukazały się dogóry,
Sroga machina zaczęta,
Z wielkim kosztem rozpoczęta,
Którą wielmożny muruje
Hetman koronny, buduje.
1725. Nad inszych zechce wystawić
Zacny pałac, tu postawić.
Są przytym budynki wielkie,
Commoditates w nich wszelkie,
Lub to z drzewa budowane,
1730. Dla pana wygotowane:
Tych zażywa cna osoba
Hetmańska, w Polsce ozdoba.
Nie piszę srebra, dostatków,
Obicia i złotych statków.
1735. Widziałem, przed nim żołnierze,
Na koniach bucznych rycerze;
To jego sława, klejnoty,
Kto z męstwa dostaje cnoty;
To obicia, kiedy staną
1740. W szyku, zwycięstwa dostaną:

To złoto i srebro pańskie,
Pociechy wielkie hetmańskie!

Dwór Ich Mciów PP. Boglewskich na Przedm.
Krak.

- Wedla pana krakowskiego
Jest dwór pana Boglewskiego,
1745. Lub miejsce w nim jest niewielkie.
Dla niego wygody wszelkie,
Gdy przyjedzie do Warszawy,
Mając swoje pilne sprawy.
Wielka to jest: do swojego
1750. Wjedzie, a nie do cudzego!

Dwór J. M. P. Gostomskiego, Wojewodzica
Kaliskiego.

Powyżej pan wojewodzie
Gostomski na swoim dziedzie;
I tam, jak pieścidło, rzeczy,
W pięknym miejscu, wszystko grzeczy.

Dwór J. M. P. Czarneckiego, Burgrabie
Krakowskiego.

1755. Powiedzą mi piękne rzeczy,
Że w tym dworze stajnia grzeczy:
Pan Czarnecki ją zbudował
Kosztownie, a nie murował.
Wszedłem tam do jego stajnie;
1760. Wielom jest o tym nie tajnie,
Jak porządkiem stoją konie,
Czarny Murzyn chodzi po nie.
Jam coś inszego rozumiał,
Dopierom się dorozumiał,
1765. Że tu szachów nie uczą grać:
Trzeba się tu do konia brać.

Dwór J. M. Radziejowskiego, Starosty Łomżyńskiego.

- Ustałem w bok ku Wiśle,
Aż tu jeden do mnie przyśle,
Żebym wstąpił, dwór obaczył,
1770. Opisać go nie przebaczył.
Widzę pokoje dostatnie,
Każda rzecz pięknie, udatnie,
Tak monarchów, jak hetmanów.
1775. Malowane wilaneczki,
Niemki, Włoszki, Hiszpaneczki.
Prospekt na Wisłę, patrz wszędzie,
Gdzie chcesz, ujrzysz w każdym rzędzie
Budynki, tak łąki, lasy.
1780. Uciesznym był temi czasy!
Wracam się, aż Podoskiego
Przy drodze dworek; z Boskiego
Przejrzzenia ustąpił światu,
Z własnej włości i powiatu.

Dwór Jaśnie Wielmożnego Jego M. P. Sobieskiego, Wojewody Ruskiego.

1785. Powrócę się przed hetmański
Znowu; rozumem, ziemiański
Dwór przeciwko Sobieskiego,
Pana z wojewód ruskiego,
Stoi. A w nim przestronności
1790. Dosyć, w budynkach piękności.

Dwór Ich Mciów Panów Lasockich.

Za nim tuż, zdawna Lasockich,
A teraz panów Wysockich:
Tak mi powiedział ktoś o tym,
Wszak obaczycie napotym,

1795. Kiedy mu sukienkę dadzą,
Książęcia tu weń wprowadzą.

Dwór Jaśnie Wielmożnego Jego M. P. Denhofa,
Wojewody Sieradzkiego.

- I ten dwór nieladajaki,
Ma swój budynek dwojaki:
Stołowej izby w dłużą dość,
1800. Nie jeden w niej jadał chleb gość.
Pańskie pokoje sień dzieli,
Pacholcy mi powiedzieli.
Wszedłem w jeden, za nim w drugi,
Znowu zopytam się sługi;
1805. Ów mi prawi, jak na jawie,
Przywitawszy mnie łaskawie.
Piec okrągły przy kominie,
Ogień się w nim nie przemienie.
Łoże dla pana samego,
1810. Szumne, według zdania mego.
Obicia świetne, bławatne,
Z różnych jedwabiów, udatne.
Dalej pokój w przestronności
Dla białej płci i dla gości.
1815. Kuchnia tuż, z boku spiżarnia,
Wszelkich legumin szafarnia.
Za oknami zaś w nizkości,
Ogródek miernej wielkości:
Ze dwu studzien ciągną wodę,
1820. Na wszelką pańską wygodę.
Nad wrotami sprzodku gmachy,
Przy wyższym nad niemi dachy.
Są górne mieszkania, dolne,
Wschód z ganeczkiem, miejsce wolne.

1825. Zboku jakiś budyneczek,
Tynkowany przygródeczek:
Z drugą stroną stajnie długie,
Naprzeciwko znowu drugie.

Dwór J. M. P. Oborskiego, Starosty Sochaczewskiego.

- Obok pana Oborskiego,
1830. Starosty sochaczewskiego,
Dwór, w pokoje przyciemniejszy,
Od ulice ozdobniejszy:
Bo ma ganek tu naprzodku;
Stajnie z podwórzem naśrodku.

Dwór Jej M. P. Chądzińskiej, Wojewodzinej Podlaskiej.

1835. I ten dwór w miejscu nadobnym
W tej ulicy jest ozdobnym:
Ma pokoje i piwnice,
Brama sprzodku od ulice,
Za nim próżny, powiadają,
1840. Plac kupiony, tak udają,
Na panienki zakonnice,
Jezusowe służebnice.
Boża męka jest wpojsrodku,
Na ulicy właśnie wśródku,
1845. Z figurami murowana,
Przy niej studnia budowana;
A żupa tuż z drugiej strony,
Ma sól zawsze dla obrony.

Dwór Książęcia Jego Mci Radziwiła.

- Za nią powyż Radziwiła
1850. Dwór książęcia wystawiła

- Ręka ciesielska na stronie;
I ten stoi w swej obronie:
Wyszedł z nim opodal w pole,
Aż po same dworskie role.
1855. Parkan wkoło, placu wiele,
Dworów takich w grunt nie wiele.

Pałac Króla Jego Mości, Pana mego Miłościwego, z ogrodami, z stajniami, na Krak. Przedm.

- Biezę dalej, widzę stajnie
Królewskie, o tym nie tajnie;
Pałac Pański tuż za niemi,
1860. Mało go widzieć przed niemi.
Wnidę w bramę, aż piechota,
Brant żołdacy, nie lichota!
Osiński im rozkazuje:
„To czyńcie!“ — i pokazuje:
1865. Oni muszkiety złożyli,
Na ziemię je położyli,
Choraży im znak zostawił,
A przy nim swego postawił.
Obaczę kuchnię na oko;
1870. Dosyć placu i szeroko:
Między niemi wieża wodna,
Przedtym była to rzecz godna
I do kuchen wygadzała,
Z ogrodem się też zgadzała;
1875. Z której, gdzie potrzeba wody,
Biegła na wszelkie wygody;
Teraz nie wiem, co się dzieje,
Z rurmusu mało nadzieje:
Studnia tego ma wetować,
1880. Codzienną wodę gotować.

- Wedla kuchni gmach drewniany,
Przytym tynkowane ściany,
Gdzie pokojowi jadają
Obiad i w wieczór siadają,
1885. A z nimi też karlikowie
Ucieszni, jak grzymlikowie.
Drugie wedla niego takie
Budowanie, jak jednakie;
Tam fraucymer: nasze ziemki
1890. Stoją spólnie, Włoszki, Niemki;
Ich łóżećka, pułtynećki,
Tu skrzynećka i stołecćki,
Jedwab, nici z igiełecćką,
Naparsteczek z kądziołecćką.
1895. Jedne szyją, złotem robią,
Drugie w płótnie wzorki drobia.
Potym spojrzę coś dogóry
I obaczę tudzież mury;
Kolumnety stoją sprzodku,
1900. Pod niemi frambugi wśródku:
Wszedłem w jakiś przegródeczek
Pod pokoje, w zagródeczek,
Widzę pierwsze cudo wielkie
Z drótu, w nim ptaszęta wszelkie.
1905. Pod oknami w rowach, blisko,
Tam swoje mają siedlisko.
Zboku altana miluchna,
Rzecz droga, choć niewieluchna,
Nawierzchu blachą pobita
1910. Szczeromiedziana, pokryta.
A tuż przed nią ogródeczek,
Od Wisły mały płoteczek:
Są tam kwaterki niewielkie,

- W których ziółka, kwiatki wszelkie.
1915. Fontana piękna z marmuru
Stoi niedaleko muru.
Zatym *statuae* cudowne,
Nie złoteć, ale kosztowne,
Z metalu są odlewane,
1920. Właśnie jakby malowane:
Tu Herkules Nessa dusi,
A on mu podlegać musi;
Sam koń stoi urodziwy,
Waż go spodku kęsa, dziwy!
1925. A szkapa nogami wierci
Dogóry, bojąc się śmierci.
Na kolumnach marmurowych,
Tuż przy filarach murowych,
Gdzie królestwo zwykło jadać
1930. I czasem pod wieczór siadać,
A zboku stół z okienkami,
Jakaś gra na niem z gałkami.
Obaczę, że to sam prawie
Dwór królewski, jak na jawie.
1935. Wieże zacne od ogroda,
Także od Wisły, gdzie woda:
W nich altany budowane,
Z drugą stronę murowane;
Nawierzchu sala odkryta,
1940. Blachą popańsku nakryta:
Z której widzieć strony obie
Na kilka mil, patrzaj sobie!
W polach łąki, lasy, wody,
Po których skut, komieg chody.
1945. Potym krętym wschodkiem idę
Zgóry nadół, w pokój wnidę;

- Aż tam wszystko od marmuru:
Posadzki, stół, mało muru;
Sztuczne malowania w wierzchu,
1950. Zboku, obicia powierzchni,
Szumne, fetocją spinane,
Scudzoziemska rozpinane.
Pokoje pomierne wielkie,
Ale w nich dostatki wszelkie,
1955. Ochędóstwa, kunszty pańskie,
Złote sztuki niderlandzkie;
Po tej i po drugiej stronie,
Przy najjaśniejszej patronie,
Tam jest świętej Cecylijej
1960. Związek, niebieskiej lilijej,
Gdzie śpiewa nieszpór *capella*
Pokrólewsku: *gioia bella!*
Przed nią w sieni nade drzwiami,
Marmurowemi odrzwiami,
1965. Statua z metalu prawie
Ad vivum wszystkim na jawie.
Troszeczkę nazad powrócę,
Myśląc, dokąd się obróćę;
Z trafunku wnidę w kaplicę,
1970. A z niej chciałem na ulicę;
Tamem widział zacną sztukę,
Wielką mistrzowską naukę:
Obraz Franciszka świętego,
Żalonym okiem zjętego;
1975. Jak żywy, na Stworzyciela
Patrzy, swego Zbawiciela.

Ogród Króla Jego Mości, Pana mego Miłości-
wego.

- Potym do ogrodu wnidę,
A nie wiem, jako wynidę;
I uczynię kroków kilka,
1980. Aż nadole, jakby wilka
Zoczyłem: coś leży w trawie
Nad sadzawką, przy murawie:
Krzyknę, aż tam jelonkowie
Wyskoczą, danijołkowie:
1985. Te żurawie przestraszyły,
Łabędzie w wodę wpłoszyły;
Z gęsiami dzikimi wspólnie,
Tam pływały zobopólnie.
Woda z krynic swe strumienie
1990. Prowadzi, bystre promienie:
Źródło samo niżej leży,
Z niego, szumiąc, nadół bieży.
Nawierzchu kamień wysoki,
Na cztery granie szeroki;
1995. Stoi na nim Kupidynek
Z strzałami, Wenery synek:
Przed nim jakieś plotki z lazek,
Francuski to wynalazek.
Dalej idę i zbłądziłem,
2000. Z myślą długo się biedziłem,
Dokąd pierwej iść; obaczę
Piłki i tych nie przebaczę:
Na długiej ławie kamienie
Żelazne są, nie krzemienie;
2005. Patrzą, jeden wprzód ciskają,
Drugie go z ławy zrzucają:

- A który w kraju zostanie,
Temu się ta gra dostanie.
Pomknę się dalej: fontana!
2010. Neptun na niej, tuż altana,
W której malowania buczne;
Są tam rzeczy pańskie, sztuczne.
Podwierzchem wkoło ganeczek
I wesoly alkierczek.
2015. Nadole piwnica chłodna,
Czasem i w trunki nie głodna.
Lusthauz, dawno niewidziany,
Białą blachą przyodziany.
Wbok altany stoi żołdat,
2020. W ręce pika, rapier, kordat.
W gwardyjeji nogi postawił,
Jedną wżad, drugą wystawił,
W ręce drugiej rapier trzyma,
Jakby rzekł, placu dotrzyma.
2025. Wkoło niego liczba własna,
Nakształt kompasu, rzecz jasna:
Patrzę na cień, ta zniknęła,
Woda z niego wysiknęła;
A ja w nogi między ganki,
2030. Wbiegłem pod ciemne krużganki,
Z boków drzewkami okryte,
Zwierzchu owocem nakryte.
Obaczę znowu przy płocie
Żołdata (ach, mój kłopotcie!)
2035. Z bronią na marmurze, srogi:
A ja nazad, chybię drogi,
Wpadnę na delfinoryba,
Z okrutną paszczką ryba:
A na niej stoi chłopiątko,

2040. Z jakąś pałką niebożatko;
Chcąc ją zabić, zgóry zmierzył,
A piędźią się swą nie zmierzył.
Wszystko to z marmuru rzeczy,
Kunштownie zrobione, grzeczy.
2045. Zmordowanym, chcę odpocząć
I swe siedlisko rozpocząć.
Nie wiem, gdzie się mam obrócić,
Boję się nazad powrócić.
Widzę kwater rozmaitych
2050. Dostatkiem, a wysmienitych.
Tam są kwiatki, różne ziółka,
Kształtnie sadzone do kółka.
W rogach baszty generalne,
Z drzewek różnych naturalne;
2055. W których od słońca przy chłodzie
Może każdy siedzieć w chłodzie.
Wboku stoi wietrak wzgóre,
Wyniesiony precz nagóre:
Ten kosztuje coś niemało,
2060. Ze studnią dokazał mało.
Trzeba więcej? usłyszemy,
Potym jego kunszt spiszemy.
Dalej idę już nakoło,
Chcąc obaczyć ogród wkoło,
2065. Aże znowu cudowisko,
Nie wiem, jakie ma przezwisko:
Widzę konia kamiennego
Na słupie, coś wojennego,
Z marmura dziwna robota,
2070. Niedaleko od niej wrota.
I przyjdę przed ogrodnika,
Tego miejsca robotnika;

- Aż tam drzewka cudzoziemskie,
Jak u Pana, nie ziemieńskie:
2075. Pomorańcze, figi rosta,
Wyniosłością wzgórz prostą.
Kasztany z rozmarynami:
Tu nie bywały przed nami.
Cytrony, także oliwne,
2080. Kapary, owoce dziwne.
Nuż karcochy, kauli, rappi,
Salata oliwę trapi.
Rzodkiew, cybul, *ogórkones*,
Nieźle są miasto *cytrones*.
2085. Fenoci, seleny, kardy,
Angury, pasternak, gwardy.
Jako tam nasienia wiele,
Znajdziesz tabak, sławne ziele,
Którego pić lub nie mogę,
2090. Ogrodnikowi pomogę.
Przeszedłem wskroś wszytek ogród,
Widzę w płocie furty zagród,
Która była nie zamkniona,
Na me szczęście, odemkniona;
2095. Wszedłem: pełno chartów, bieżą
Ku mnie, a drudzy tam leżą.
Zmartwiałem prawie od strachu,
Krzyknie myśliwiec: „Mój brachu,
„Coś tu miał czynić? skądęś ty?“
2100. Ja proszę: „Ratuj, mojeś ty!
„Zbłądziłem w ogrodzie Pańskim,
„Rozumiałem, że w ziemiańskim.“
Tam ogarów rzecz okrutna
Dobrych, to prawda wierutna.
2105. Myśliwcy sokoły noszą,

- Drudzy jastrząby unoszą.
Białozory—te osobne
Miejsce mają swe sposobne.
Nuż krogulce, grzymlikowie, —
2110. Te wprawują karlikowie.
Zboku w stajniej stoją konie
Ze Włoch, z Turek, tam ślą po nie;
I drogo ich oplacają,
Których ćwiczą, obracają,
2115. Na każdy dzień przejeżdżając,
W pewne miejsce wyjeżdżając:
Są tam kawalkatorowie
Pańscy, kawalijerowie
Cudzoziemscy, Polak z niemi,
2120. Koniuszy starszym nad niemi.
Biegają bystro dokoła
Na koniach; przyznam to zgoła:
U cesarza tureckiego
Niemasz nad króla polskiego!
2125. Potym patrzę, aż tam droga,
Znowu na mię padła trwoga:
Nie wiem, dokąd się obrócić,
Czy wprzód, wzadli mam powrócić.
Jeden idzie, trąbka na nim,
2130. Bieżę w jego tropy za nim;
I wyszedłem na ulicę,
Widzę kościoły, kaplicę.
Pytam jednego dziewczęcia
I zawolałam też chłopięcia.

Kościół Świętego Krzyża.

2135. „Jak zowią ten kościół blisko?“
„Święty Krzyż jego przezwisko.“

- Na paciorki sobie wstąpię,
Gościńca trochę ustąpię.
Widzę ołtarz, dwie kaplice,
2140. Z boków na krzyż, od ulice.
W nim są formy tak sadzone,
Drzewem czarnym wygładzone;
Zdadzą się być malowane,
Kształtnie wypolerowane.
2145. Nade drzwiami jest ganeczek,
Zdołu do niego wschodeczek.
Cmyntarz dosyć jest przestrony,
Szpital z szkołą z drugiej strony.
Parkan wkoło i dzwonica
2150. Zboku, a przy niej ulica.
Przeciwko apostołowie,
Na krzyżu Pan, z ciernia w głowie
Korona tkwi: żałobliwa
Twarz niebieska świętobliwa.
2155. Pod krzyżem pewne figury,
Jakby płakały z natury.
To ksiądz proboszcz renowował,
Ozdobił i poprawował.

Kaplica Moskiewska.

- Niedaleko tuż kaplica
2160. Moskiewska, na niej tablica
Marmurowa z literami,
Złotemi charakterami.
Tam znajdziesz wielkie zwycięstwo,
Królewskie odważne męstwo.
2165. Wtenczas cara moskiewskiego
Poimał z bracią, Szujskiego;
Których na sejm do Warszawy

- Stawiono więźniów; ich sprawy
Do Gostynina posłano,
2170. Do więzienia odesłano;
Struli się sami, udają,
Dla wstydu, tak powiadają.
Potym ich tu pochowano
W tej kaplicy, w grób schowano.
2175. Przyjechał poseł moskiewski,
Prosił; Majestat królewski
Darował mu w podarunku
Ciała, w wielkim obwarunku;
Które z ceremonijami,
2180. Zawieziono z tryjumpfami
Do stolicy: wieczna sława,
Za Czwartego Władysława.

**Dwór J. M. X. Petrykowskiego, oficyała
Pułtuskiego.**

- Przeciw moskiewskiej kaplicy,
Na tejże właśnie ulicy,
2185! Nowy dwór tak stanął prędko;
Znać, że budowano skrzętko.
Ażem się zdziwił, gdym zoczył,
Chyżejm na koniu poskoczył,
Abym się właśnie dowiedział
2190. Czyj to dwór, i potym wiedział.

Nowy Świat. Ulica od Ujazdowa.

- Nowy Świat się pokazuje,
Dosyć wkrótce dokazuje;
Znacznie się pobudowali,
Rolnicy ich fundowali:
2195. Na starościnyh, na wiejskich,

- Szpitalnych gruntach, na miejskich
Siedzą, pewne czynsze dają,
Co rok się w polu wydają
Z budynkami, wedla drogi,
2200. Zajęli plac barzo srogi.

Zjawienie, Ulica, naprzeciwko Folwarkom.

A Zjawienie z drugą stronę
Od folwarków ma obronę:
Tam są dwory w przestronności
Na górze i w ustronności.

**Dwór pusty Książęcia Jego M. Dominika
nad Wisłą.**

2205. Zacny był dwór starodawny,
Pana krakowskiego, dawny;
Stajnia przy nim na sto koni,
Dawno zniesiona, nie łoni.
Ten plac wszytek, co tam leży,
2210. Książęciu to przynależy.
Niemasz tam ani orzecha
Włoskiego (mała pociecha!),
Ani parkanów około,
Ze wszystkich stron wszędzie goło.
2215. Tam krynice zgóry bieżą,
Trzy sadzawki niżej leżą.
Sadeczek tuż między niemi,
Wisła w kompanijej z niemi.

Dwór J. M. P. Osmólskiego, Giżyński nazwany.

- Godzien pochwały, nadole
2220. Ten dwór leży, jak w padole;
Tam sadzawki, sady, gumno,

- Role i w budynki szumno.
Jest poddanych kilkanaście,
Szczególnie pewnie dwanaście.
2225. Tuż przy Wiśle osiadłości,
Wdłuż i wszecz ma te dwór włości.

Folwarki miejskie i szlacheckie dwory.

- Miejskie folwarki nagórze,
Szpitalny swe role orze.
Tak się rozciągnęły w dłuza,
2230. Przy samej wsi wolnie płużą.
Wpośród mieszkają Kamięnsy,
Od Ujazdowa Skurczyńscy,
Na dobre z łuku strzelenie.
Mając na to pozwolenie.
2235. Stanę pod samą wsią sobie
I obaczę dwie osobie.

Pałac Ujazdowski.

- Aż mi pałac ukazują
Ujazdowski, nań skazują,
Abym wstąpił i obaczył,
2240. Oglądać go nie przebaczył.
Przede wsią stoi kolumna
Z kamienia, na niej krzyż, szumna;
Radem temu, idę z niemi,
Oni wprzód, a ja za niemi.
2245. Wszedłem do budowniczego;
Spyta: „Potrzebujesz czego?“
Jam go prosił, powiedziałem,
Iż pałacu nie widziałem.
„Wnetże na to odpowiem ci.“
2250. Klucze wziął; mówi: „Powiem ci,

- „A chcesz widzieć wszystkie gmachy,
„Sprzodku, wkoło, nidermachy?“
Rzekłem: „Czyh, co łaska twoja!
„Nie byłaś tu noga moja.“
2255. Wprowadzi mię w bramę sprzodku,
A w drugą za nią wpośrodku;
Widzę, z boku murowana
Kuchnia, a nie tynkowana.
Tak w pierwszym przygródku mury
2260. Nie skończone są dogóry.
Wszedłem do dziedzińca za nim;
Już brodaty, suknie na nim
Ochędźne, dobry człowiek;
Znać przepędził niemały wiek.
2265. Wewnątrz jest plac trochę ciasny,
Dlatego też nie jest jasny.
Architekt, musi być, zbłądził,
Abo magister źle zrządził.
Sklepy nakoło potężne,
2270. W muryнку przestronie mężne,
W których widzieliśmy wielkie
Kolumny, leżące wszelkie.
I lwy cztery generalne
Między nimi, naturalne,
2275. Właśnie żywe wyrobione,
A z marmuru są zrobione:
Nie odlewane to rzeczy,
Mistrzowską robotą grzeczy.
Przyjdziemy potym do wschodu,
2280. Nagórę nie wiele chodu;
Jakośmy w pokoje weszli,
Nimeśmy wkoło obeszli,
Wiele czasu wprawdzie było;

- Niemąło godzin ubyło,
2285. Przypatrując się obrazom,
Naturalnie ich wyrazom,
Także też pokojom dziwnym,
W budowaniu ich przedziwnym, —
Jak drzwi wszystkie otworzono,
2290. Przejrzeć wskroś, jak wymierzono.
Są tam konterfety różne
Monarchów, miejsca nie próżne.
Jest i piękna historyja,
Malowana *Victoria*,
2295. Jako *Fides* Polski broni,
A poganin od niej stroni:
Moskwicin już pod nogami
Leży, jak bydłę z rogami;
Szablę wpuścił nadół prawie,
2300. Klęcząc, mówi coś łaskawie.
A zboku forysterowie,
Potężni kawalerowie.
Zasłaniają się od krzyża,
Ustępując nazad z bliża.
2305. Dalej zaś koronacyja,
A różna przy niej nacyja.
Wymalowany Duch Święty
Nad głową, od Boga wzięty;
Pod nim siedzi Najaśniejsza
2310. Królowa, Pani dzisiejsza,
Którą tak koronowano,
Jako tam wymalowano.
Przy gankach są lutnistowie,
Trębacze, bębenistowie,
2315. Różne stany, Włoszy, Niemcy,
Francuz, patrzą cudzoziemcy.

- Tamże znowu malowanie,
Buczne konterfetowanie,
Pierworodzonego krzciny
2320. Syna, królewskiej dzieciny.
Przy połogu podarunki
Niosą mu różne, darunki
We złocie; nad nim korona,
Spuszcza się na głowę ona.
2325. Tryjumfują CECYLIIJEJ
Jak Najjaśniejszej Lilijej,
Gdzie napierwej był jej przyjazd,
Malarską sztuką, i odjazd;
W nim tryjumfy wyrażono,
2330. Wszystko, co było włożono.
Pokój z pokoju nakoło
Widzieć, co się dzieje wkoło.
Tam obicia szumne pańskie
Od złota i niderlandzkie,
2335. Na każdym altana rogu;
Mało co przestąpisz progę,
Aż tam widzisz wesołości:
Na kilka mil piękne włości,
Wisła zewsząd w oczach bieży,
2340. Nad nią wapno, drzewo leży;
Szkuty nadół, drugie wzgórze
Żeglują śpieszno nagórze.

Zwierzyniec Ujazdowski.

- Pod pałacem ogrodzony
Zwierzyniec, wkoło zgrodzony:
2345. Tam są jelenie zwierzęta,
Królik, zające, sarnięta.
W sadzawkach ryby pływają,

- Ptaszęta wdzięcznie śpiewają.
Łąki bujne, trawy rosną,
2350. Patrz, kto jedzie drogą prostą!
Tam obaczysz, czego w Rzymie
Niemasz, w Turczech, tak i w Krymie:
Bory, lasy i krzewiny,
Góry, jeziora, gęstwiny,
2355. Perspektywy, niepodobne
Oku widzieć, tak ozdobne.
Choćby się malarze zeszli,
A wiele krain obesli
Trudno znaleźć piękniejszego
2360. Miejsca i w oczach milszego.

Stary Dwór Ujazdowski z Ogrodami.

- Z drugą stronę pyszne dwory
Z drzewa, porządne obory,
Stajnie, gumno, a nadole
Łażnia z sadzawką w padole.
2365. Dwa ogrody: przestrzenniejszy
Pod pałacem, ten zaś miejszy,
Choć nie wielki, przyznać muszę,
Największemu zrówna, tuszę;
A ten drugi dosyć wielki,
2370. W nim są drzewa, owoc wszelki.
Wkoło kwater piękne płoty
Zielone; ogrodnik złoty,
Co je sadił, godzien chwały
Wprawdzie i wielkiej pochwały.
2375. Nuż figownie nisko w ziemi,
Rostą figi tuż przy ziemi;
Może ich czassem mierzyć
Korcem, trzeba temu wierzyć.

- Kwiatki piękne, rozmaryny,
2380. Także sałaty, jarzyny.
Inszych wypisać nie mogę,
Lecz ich zakusić pomogę.
Widzę jakiś staroświecki
Szaniec, jakby mazowiecki;
2385. Starzy o tem powiadają
I za pewne udawają:
Tam ksiązęcia poimano
I w więzieniu zatrzymano.
Za nim cegielnia i dworek,
2390. Sadzawki dwie, przytym borek.

Kościół Ujazdowski.

- Nagórze tam kościół dawny,
W nim obraz cudowny, sławny
Stoi na ołtarzu wielkim:
Wiadomo to ludziom wszelkim.
2395. W tym kościele naprzodku chór,
A za nim jest plebański dwór;
To snadź Anna fundowała,
Święta Pani budowała,
Królowa polska przeniosła
2400. Z Solca go tu wgórę zniosła.
Do pałacu się powrócę,
Z niego swe oko obrócę;
Ku Warszawie znowu bieżę,
Prędko pośpieszam, przybieżę:
2405. I obaczę, patrząc sprostą,
Aż tam mieszka pan starosta.

Dwór J. M. Grzybowskiego, Starosty Warszaw-
skiego.

- Za miastem w polu osobne
Miejsce, do tego sposobne:
Dwór, piękny w budynek wszelki,
2410. Ma sadeczek, choć nie wielki.
Jest porządny w sklep i w gumno,
Wszystko grzeczy, pięknie, szumno.
Ten minąwszy, budowany
Za nim zwłoska murowany
2415. Widzę tam, na Reformackiej
Ulicy, niekiedy Brackiej.

Pałac Jaśnie Wielmożnego Jego M. P. Ossoliń-
skiego, Kanclerza Wielkiego Koron.

- Pałac kanclerza wielkiego,
Z Tęczyna Ossolińskiego,
Od wymysłów jest budynek,
2420. W kunszty subtelny murynek;
Ten ozdobił Warszawę stąd,
Proporcją swoją zewsząd.
Tak jest kształtnie zmurowany,
Wewnątrz wypolerowany,
2425. Że niemasz miejsca żadnego,
Do widzenia niegodnego.
Czterej królów stoi sprzodku,
Pisma pod nimi wśródku,
Polska niżej, sierp trzymając
2430. W ręku, pod sobą pług mając;
Ta z metalu odlewana,
Przy snopie, jak malowana:
Której kopiją przydano

- Dla męstwa, przy chlebie dano.
2435. Pod nią odrzwia marmurowe
Okryły brzegi murowe;
Przed nimi stopnie do progu
Czynią drogę w pół i z rogu:
Na wierzchu wkoło chodzenie,
2440. Balasami ogrodzenie,
Ażeby deszcz nic nie szkodził,
Ani śnieg zimie przeszkodził;
Kamień w smołę dychtowano,
Której dobrze sprobowano.
2445. Wśród sala jest nakryta,
Dachówką zacnie pokryta;
Na niej *statuae* po rogach,
Jakby stajały na nogach,
Pozłocisto odlewane,
2450. Z metalu wygotowane,
Z wielkim kosztem i te przyszły,
Nim od rzemieślnika wyszły.
Wieżyczki z boków nadobne,
Z tych prospekt, zewsząd ozdobne:
2455. A na nich żurawie stoją,
Te się, widzę, nic nie boją,
Choć nad którym ptastwo leci,
Obraca się, a nie wzleci.
Wiatrom służy ten ptak, wietrznik
2460. Może go nazwać, powietrznik.
Pod niemi wierzchy z dachami,
Nakryte pańsko blachami.
Postąpiłem kilka kroków,
Wszedłem w sień, dwa sklepy z boków
2465. Widzę przy stołowej izbie,
Na ścianie strzelbę, nie w ciżbie.

- Ta jest w wielkiej przestronności,
Zmieści się w niej wiele gości.
Podwierzchem pańska ozdoba;
2470. Nie zdoła temu chudoba,
Żeby miał takowe sztuki,
Mistrzowskie w kunszcie nauki
Mieć i ważyć wiele na to,
Jak on spezę czyni za to.
2475. Nuż po stronach szumne rzeczy,
Jakieś *statuae* są grzeczy,
Z kamienia białego, w murze
Z obu stron rzędem ku górze;
Nade drzwiami Kupidynek
2480. Rozmawia, Wenery synek:
Z metalu nie wielka sztuczka,
Bierze się z strzałką do łuczka.
Korona wisi naśrodku,
Zacną robotą wpośrodku.
2485. Obicia trudno powiedzieć,
Kto nie wie, trzeba mu wiedzieć,
Że ten pan jest tak przeważny,
Na ochędóstwa odważny;
Sroga rzecz tego w skarbnicy
2490. Leży, mówią służebnicy.
Z tejże izby do piwnice
Są drzwi, jak do lodownice;
Z której wina hojno dają,
Gdy potrzeba, wszem dodają.
2495. Przy niej tuż bywa tam służba
Od złota, srebra, mój družba
Powiedział mi: są w niej sztuki,
Cesarskich mistrzów nauki,
Które w alkierzu chowają

2500. Naprzeciw podczas stawiają.
Oglądawszy stoły, ławy
Okragłe, nakształt buławy,
Wyszedłem znowu do sieni,
A miałem piórko w kieszeni:
2505. Gdzie spojrzę, wszędzie z marmuru
Odrzwia, wprawione do muru;
Przy nich drzwi żelazne, buczne,
Mistrzowską robotą sztuczne.
Zboku jeszcze widzę weście
2510. Przez podwórze, wolne przeście
Do dworu, który wygodnie
Panu zbudowany, godnie.
Masz tam i studnię przy murze
Dla wody, o jednej dziurze;
2515. Zaś owdzie, po drugiej stronie,
Drzwi piwniczne są w obronie:
Obok piechota wartuje,
Kto swawolny, nie żartuje.
Wyżej w pół laternia czysta,
2520. Krata przy wschodzie zamczysta:
Prosiłem, chłopek ubogi,
Opisując różne drogi,
Ażeby mię tam wpuszczono:
Z chęcią mi wniść dopuszczono.
2525. Prowadzą mię wschodem wzgórej;
Jakom tam przyszedł nagórej,
Do sale i stanę w kroku,
Blask oczom ujmuje wzroku.
Zdziwiłem się jej piękności:
2530. Z górnych okien ma jasności.
Widzę komin, jak zwierciadło:
Kto wchodzi, jest w nim widziadło.

- Głans od czarnego marmuru
Wydaje cienie od muru;
2535. Nad niem jest Pańska osoba,
Na białym koniu ozdoba:
Król polski, Władysław Czwarty,
Ma z boków dostatek warty,
Siedm chorągwi z jedną stronę
2540. Wystawili na obronę
Ossolińscy, z swej ochoty,
Kopijnika, nie piechoty.
Podczas wojen, różnych czasów,
Z kosztem zażyli niewczasów.
2545. Z drugiej strony przeciw sobie
Rokoszanie z królem; obie
Już wojska uszykowali,
Potykać się zgotowali;
Ossoliński jeden skoczył,
2550. Odważnie do nich wyboczył:
Szczęśliwie bitwę rozerwał,
Lub się sam w niebezpieczność wdał,
Tamże z boków familija,
Jak najpiękniejsza lilija;
2555. Wkoło rzędem sztylowana,
Od Ammama zmalowana.
Znajdziesz tamże cudo wielkie
Ich zasług, przygody wszelkie:
Gdy jednego z konia zbito,
2560. Na śmierć kopiją przebito;
Tego święta ratowała
Anna, w zdrowiu zachowała.
Insze różne *Victoriae*,
Sądy, sławne *Historiae*.
2565. A wszystkie nakoło rzeczy

- W ramach są, *ad vivum*, grzeczy.
Wyżej cesarzowie dawni
Rzymscy, dosyć starodawni,
Po stronach patrzą z muru,
2570. Wszyscy z białego marmuru;
Nie wiem, czemu nie zostały
W Niemczech, a tu się dostały.
Pod wierzchem ta sala buczna,
A w niej jest robota sztuczna:
2575. Obaczysz różne figury,
Gdy okiem rzucisz dogóry.
W kątach drzewa naturalne
Stoją z gipsu, generalne;
Zwierzęta z floryzowaniem,
2580. Dobrych mistrzów rysowaniem;
O tym nie mogę, na duszę,
Wypisać, co tam jest, muszę.
Stoi konterfetowana
Panienska, pięknie ubrana:
2585. Którą Ossoliński bacznie
Biskup koronuje znacznie.
Dalej książęta zgadzają,
Dostatkami wygadają
Na żądanie srebrem, złotem:
2590. Obacz, przyznasz mi to potem.
Spuszczę nadół trochę oczy,
Przedemną się jasność toczy
Od obicia wesołego,
Wszędzie po ścianach miłego.
2595. Tam są drzwi naprzeciw sobie,
Dalej trochę drugie obie;
Wszystkie z czarnego marmuru,
Przystosowane do muru,

- A przy każdym portyjera
2600. Z herbami, u kawaliera;
Przed niemi płótek jedwabny
I z furteczką w się powabny:
Ten, gdy potrzeba, składają
I do woza układają.
2605. Posadzka, wiem, i tą droga;
Wyszło jej w tę sal moc sroga,
Którą wypolerowano,
W ordynku ukształtowano,
Że się w niej przejeźrzyć, Polaku!
2610. Nie krzesz butami, dworaku!
Do pokojów mię wprowadzą,
Tam, gdzie sam pan, wolność dadzą;
Idę, aż tam subtelniejsze
Obicia, sztuki dzielniejsze:
2615. Łóżko i to scudzoziemska,
Nie tak ponaszemu, zziemska.
Przy nim na stołach, błyszczących
Od złota, srebr, a łyszczących,
Stoją zegarki ozdobne,
2620. Szkatuły pańskie nadobne.
Piec może baszteczką nazwać,
Przy kominie, do nich wezwać
Tych, co wilków nie widzieli,
Żeby drugim powiedzieli,
2625. Jakie sztuki odlewane
Przy ogniu, polerowane.
Drzeweczka bukowe na nich
Pałą się na popiół; na nich
Mozaikę obaczyłem,
2630. Z różnych kamyszczków, zoczyłem
Obraz sztucznie wysadzony,

- Z rozmaitych farb złożony.
Ten stoi za cudowisko,
W robocie sadzony rzeźko.
2635. Wnidę w alkierz, tam są sztuki,
Cudownych kunsztów nauki;
Przy oknach z skały zrobiono
Naturalnie, ozdobiono:
Konie, ptaki różne, chłopcy
2640. Wyrażone są od stopy,
Jako człowiek, aż do głowy, w nagim ciele
Odprawują swoje łowy;
Te są rzeczy odlewane
Z metalu, polerowane.
2645. W tymże lodowata oknie
Sztuka, od wody nie zmoknie;
Zda się być cukrem prawdziwym,
A ona subtelnym dziwem:
Szafę srebrem opasano,
2650. Literami wypisano
Złotemi, w każdej szufladzie,
Dostatecznie, co jest w ladzie.
Znajdziesz tam różne nacyje,
Cudzoziemskie prowincyje,
2655. W których listy są osobne,
Dla wynalazku sposobne.
Tamże wagi, te poniosą
Pana wzgórze, gdy chce, wzniosą.
Stół z marmuru, na niem rzeczy
2660. Rozmaite, szumne, grzeczy:
Takie sztuki nie bywały,
Rzadko w Polsce przebywały.
Z drugą stronę u jejmości,
Muszę powiedzieć wazmości,

2665. Com widział: pokoje takie,
Właśnie jakoby jednakie.
Alkierz—ten jest przemieniony,
Bo w kaplicę odmieniony:
Tam msze święte odprawują,
2670. Panu Bogu się sprawują.
Na ołtarzu kości świętych,
Z Rzymu w podarunku wziętych
Od Ojca Świętego, w szklanych
Naczyniach; za nimi lanych
2675. Statuj ze srebra skrzyneczka
Stoi, na kształt pułtyneczka,
(W niej kości leżą świętego,
Z dalekich krajów wziętego)
Łańcuchami przepasana
2680. Złotemi, w pół opasana.
Sam obraz w tymże ołtarzu,
Zadziwiłbyś się, malarzu!
Tam pokazał swą naukę,
Mistrzowską pokazał sztukę.
2685. Insze różne obrazeczki,
Z wosku dziwne wyrazeczki:
Jedne stoją, drugie leżą,
Jak żywe, ledwie nie bieżą;
Przy nich szkatuła na stole:
2690. Wbok drzwi, kto chce być nadole.
Także dogóry chodzenie
Masz tam, gdy chcesz, odchodzenie.
Spojrzę z okna w ogródeczek,
A przy nim z muru płoteczek
2695. Od podwórza jest miluchny,
Wzwyż, a nie zbytnie wieluchny;
Za nim drzewka dość na piasku,

- Z niedawnego wynalazku;
Tam są ziółka, różne kwiatki:
2700. Przedtym nie nie było. Dziatki!
Lecie tu obaczyć trzeba,
Gdy Pan spuści ciepło z nieba, —
Osobliwie te figury,
Które mają stać dogóry.
2705. Idę znowu nazad potem
Z niemałym swoim kłopotem,
Rozumiejąc, że przyplacę,
Drogo ten widok zapłacę.
Wolno mię wyprowadzono,
2710. Bynamniej za złe nie miano.
Wbok widzę budynek długi,
Na wszelakie pańskie sługi;
Przy niem kuchnia, w której pieką,
Warzą, siekaczami sieką.
2715. Jedni tu pasztety robią,
A drudzy tam w torty drobia
Rozmaite materyje,
W potrawy galanteryje.
Z drugą stronę, w samym płocie
2720. Stajnia; myślę: cóż po złocie,
Kiedy takie kònie buczne,
W kawalerskiej szkole sztuczne,
Na staniu chowają drogie?
Rozchody u panów srogie!
2725. Brama przy niej z drugą stronę
Ma budynek za obronę.
Zacny pan, zna się na rzeczy;
Gdzie spojrzysz, porządnie, grzeczy,
Wszystko popańsku buduje,
2730. Familijej naśladuje

- Starożytnej: tak w mądrości,
W cnotach, urzędach, w godności.
W poselstwach był krasomówcą,
Różnych języków wymówcą.
2735. Wszystko mu dał Pan Bóg z nieba,
Co mu na tym świecie trzeba.
W tymże pałacu jest furta,
Przez którą mi wybiegł kurta:
A ja za nim prędko idę,
2740. Znowu w tęż ulicę wnidę.

**Dwór J. M. P. Grzybowskiego, Podkomorzego
Czerskiego, na Reformackiej Ulicy.**

- Ten dwór nie bardzo jest stary.
Spotkałem przed nim rajtary:
Pytają mię, co to piszę?
Ja, słysząc, jakby nie słyszę.
2745. Wszedłem: dostatek złożenia,
We dwu gmachach położenia
Widzę: dośe na pana wczasu,
Gdy ma pokój od niewczasu.

**Dworek Pana Capellae, Magistra Króla J. M., za
Żupą.**

- Choć ten nie rychło rozpoczął
2750. Budować, ani odpoczął,
Aż wystawił dwór osobny,
Według miejsca, dośe nadobny.

**Plac ogrodzony J. M. Lubomierskiego, Starosty
Sendomierskiego.**

Plac, parkanem ogrodzony —
Ten postawił urodzony

2755. Lubomierski, dla mieszkania;
Zmuruje bez omieszkania
Zacny dwór, gotowe stajnie,
Dom zboku, o tym nie tajnie.
Naprzeciwko, tuż przez drogę,
2760. I tamte wypisać mogę
Stajnie: w tej koni trzydzieści
Zmieszczą się, ba, i czterdzieści!

Plac ogrodzony J. M. P. Paca.

- Tu pan Pac zechce budować,
Wolno mu i pomurować;
2765. Dobry początek założył,
Wkoło parkanem obłożył;
I wrota już postawiono,
Od ulice je wprowadzono.

Kościół Ojców Reformatów.

- Blizko pod wałem bosacy,
2770. W reformie żyją chudacy;
Mają spruska kościoleczek,
Ogrodzony klasztoreczek;
Trzy ołtarze, jak to sprzodku,
Postawili krzyż wpojszrodku.
2775. Byłem u nich w refektarzu,
W ogrodzie i w dormitarzu,
Wszędzie chudo: zima gorsza
Na nich ubogich i srozsza.

Dwór Jaśnie Wielmożnego Jego M. P. Daniłowicza, Podskarbiego Wielkiego Koronnego.

- Murowanie dość wysokie,
2780. Na cztery granie szerokie.

- Przystąpię do niego zblizka,
Spojrzę okiem wzgóre zblizka,
Widzę: *statuae* kamienne
Są na wierzchu nieodmienne;
2785. Ganki wkoło z balasami,
Zda się, jak między lasami
Ogrodnemi. Wyniosłością
Zdobi Warszawę, pięknością.
Przypatrz się, mój miły brachu,
2790. Niemasz tam żadnego dachu.
Nad niem wzwyż przybudowano
Perspektywę, zmurowano.
Ten dwór pana wielmożnego
Podskarbiego koronnego.
2795. Wszedłem do drewnianych gmachów,
Stopnie wzwyż, kopuła z dachów;
Sień wpośrodku, izba z boku
Stołowa; toż w jednym kroku
Przeciw pokoje, dość wielkie;
2800. W nich są malowania wszelkie,
Mistrzów dobrych piękne sztuki,
Tam okazali nauki.
Obicia, nie pytaj o tym,
Obacz, zdziwisz się napotym.
2805. W sklepach murowych zoczyłem,
Tam szkatuły obaczyłem:
W których klejnoty są drogie,
Dyjamenty świetne, srogie,
Z inszemi rzadko zrównane,
2810. Wysoko oszacowane.
W zygary, muszę to przyznać,
Mówiąc poprawdzie, i wyznać,
Strudna znaleźć znaczniejszego

- Pana, w nie przeważniejszego,
2815. Jak jego mość pan podskarbi;
I w krzyszały się on skarbi;
Tak w złoto, srebro, kamienie,
Ma, jako pan, dobre mienie.
Przytym konie zacne, dzielne,
2820. Stoją od święta, niedzielne:
Inszych wiele w powszedni dzień
Odmieniają, cugi w tydzień.
Stajnie przy nich, budowania
Od pola, przez murowania,
2825. Które wpośród brama dzieli,
Na niej sala, powiedzieli.
Przypatruję się ogrodom,
Łażniej przy altanie, wschodom,
Malowaniu jej piękności,
2830. Oknom nakoło, zwierzchności.
W kwaterach nieposledniejsze
Kwiatki, drzewka naprzedniejsze,
Pod sznur perspektywę dają,
Oczom ją ludzkim wydają.
2835. W murowaniu gmachy mierne,
Według gruntów dość wymierne,
Z nauki od inwentora
Staneły dla senatora.
U tych ochędóstwa pańskie,
2840. Ze Włoch, z Francyje, hiszpańskie.
Kuchnia zboku, z drugiej strony
Słudzy stoją dla obrony.
A przy bramie gospodarski
Budyneczek piękny, darski:
2845. Brama od miasta z przyjazdu,
Druga z pola, dla wyjazdu.

**Dwór Książęcia J. M. Dominika, Koniuszego
Koronnego.**

- Ten dwór przy książęciu został,
Potężnego pana dostał;
Ma pokoje zgotowane,
2850. Dość pięknie wybudowane.
Jeśli zechce renowować
Abo pałac wybudować,
Wolno, z obudwu stron wszędzie
Pańskich pokojów przybędzie,
2855. Za jego rezydencyją,
Książęcą providencyją.
Plac przestrony, w pięknej suszy
Stajnie: miło patrzeć duszy!
Wrota się sprzodku wydały,
2860. W tymże miejscu będą stały.

**Dwór Jaśnie Wielebnego J. M. X. Szyszkowskie-
go, Biskupa Warmińskiego.**

- Pamiętam, tu były piaski,
Natenczas namniejszej laski
Nie znalazłby żaden człowiek,
W starodawny kiedyś nasz wiek:
2865. A teraz wielkie budynki,
Onych kominów muryńki,
Stajnie, studnia i ogrody;
Przed wroty zginęły brody.
Wielki to gospodarz sprawił,
2870. Pobudował i naprawił.
Ten dwór ma pokoje wczesne;
Gdyby wieczne, nie doczesne,

A danoby mi wybierać,
Nie chciałbym więcej przebierać.

Dwór J. M. P. Szałapskiego.

2875. I ten zdawna Blumofów był,
Póki jeszcze na świecie żył,
Zacne budynki postawił,
Drugi dwór przy nich zostawił
I z ogrodem barzo wielkim,
2880. Z rolami, z owocem wszelkim;
Który na wylot wypada,
W drugą ulicę przypada.
To wszystko dał Pan Bóg snadno
Panu Szałapskiemu, ładno.

Dwór Jaśnie Wielmożnego J. M. P. Adama Kaza-
nowskiego, Marszałka Nadwornego Koronnego,
na Reformackiej Ulicy.

2885. Ten dwór ma z ulice wyjazd,
A drugi od wału przyjazd.
Pokoje tam, powiadają,
Którzy się o tym badają,
Że są piękną inwencyją,
2890. W budynku kształt, z proporcją.
Wielki jest plac w przestronności
I budynek w ogromności,
Wydatny na ludzkie oko;
Widzieć go dosyć wysoko.
2895. Tam zwykło myślistwo stawać
I koniom obroki dawać:
Dla których stajnie na suszy
Postawiono, końskiej duszy.

Dwór J. M. P. Gorajskiego.

- Wedla wrota obaczyłem,
2900. Gospodarza wnet zoczyłem:
Powie mi o pięknym dworze,
O swej izbie, o komorze,
O stajniach i o piwnicy,
Tak o studziennej krynicy.
2905. Chwaląc tam mieszkanie sobie.
Rzekłem: „Nie zazdroszczę tobie.“

Dwór J. M. P. Leszczyńskiego, Generała Wiel-
gopolskiego.

- Kto budował, chwały godzien,
A kto gani, ten nie godzien,
Aby tu miał swemi nogi
2910. Przystępować pańskie progi.
Dość przystojnie, z drugą stroną
Stajnie, tu wał ma obronę.
Plac przestrony, pokojów dość;
Mógłby w nim stać niejeden gość.

Kościół Świętej Trójce, na Długiej Ulicy.

2915. Świętej Trójce kościół leży,
A przy nim gościniec bieży,
Maluchny i dawne rzeczy:
Trzy ołtarze, piękne grzeszy,
Ambona zboku; a w ścianie
2920. Drobne kraty czynią cienie;
Za temi panny śpiewają,
Bogu cześć, chwałę dawają.
Są to świętej zakonnice
Brygity, jej służebnice.

2925. Przy nich szpital potężniejszy
W mury, ale nie możniejszy.

Cekauz Króla Jego Mci.

- Cekauz, wiem, że słynie wszędzie,
Którego w Polsce nie będzie
Nad warszawski sławniejszego,
2930. Z fortuny Najaśniejszego
Króla Pana, WŁADYSŁAWA
Czwartego, zostanie sława.
Teraz reforma w muryнку,
Wielka odmiana w budynku;
2935. Jak forteca, tuż pod wałem
Miejskim i z kosztem niemałem.
Sala jedna barzo wielka,
W której armata jest wszelka:
Burzące działa moskiewskie,
2940. Z różnych wiktoryj, królewskie;
Kule, ołów, prochy mają,
A lunt w suszy chowają;
Nuż moździerz straszne one,
W sześć cetnarów chodzi w one
2945. Granat, gdy weń jeden włożą,
A prochu podeń podłożą
Funtów cztery, dosyć wiele;
Ja zaprawdę mówię śmieie,
Własne piekło czynią puki,
2950. Gromią nieprzyjaciół fuki.
Są i taczki, tak motyki,
Rydle, według polityki,
Muskiety, zbroje, organki
Mają swe osobne blanki;
2955. Tak łańcuchy, dla obozów

- Spinania, w przygodzie wozów,
Insze różne *instrumenta*,
Petardy, są *ornamenta*,
Ogniste kule, drabiny,
2960. Rozmaite karabiny;
Łoża pogotowiu do dział,
Z kołami stoją; ich podział,
Kiedy zechcą, prędko włożą,
Kartan-li cały położą;
2965. Te są wszystkie okowane,
Dobrze sfortyfikowane.
O czym oberszter wojenny
Zawiaduje, nieodmienny,
Paweł Grodzicki, dość sławny,
2970. W naukach wojennych dawny.
Pan hetman to jemu sprawił,
Na sejmie wszystko wyprawił.
Cejgwarter krzyknie, wnet skoczą;
Gdy rozkaże, działo toczą.
2975. Puszkarze dobrzy do tego,
Nie chybi z nich każdy swego;
Doświadczeni, dać im wiarę,
Uderzą w cel, wzięwszy miarę.
Na wierzchu dachówka; w rogach
2980. Orły dwa, jakby na nogach
Stożą, a wiatr ich obraca,
Gdzie chce, i zaś nazad zwraca.
Z drugą stronę tuż z przyjazdu
Niedaleko od wyjazdu,
2985. Po trzy smoki w powietrznikach,
Przy budynku w narożnikach.

Paryszewskie za Nowym Miastem.

- Idę aż na Paryszewskie
Grunty, już tam nie warszewskie;
Z ich cegielnie jest ulica.
2990. A przed miastem tuż kaplica:
W tej Nalewajka schowano,
Poimawszy, ćwiertowano,
Który do miast tak wędrował,
Że Słuck, Mogilów splądrował
2995. I do Korony zamysłał,
Z Łobodą cuda wymysłał;
Którego potym ściał ręką
Własną, gdzieś pod Bożą męką.
Tego zbiwszy, Pan Zamojski
3000. Przysłał go tu, hetman polski.

**Klasztor Ojców Kamaldulów w lesie, mila od
Warszawy.**

- Stoję przy tym miejscu chwilę,
Rzucę okiem, jak na milę,
Widzę górę między lasy;
Powiedzą mi: temi czasy
3005. WŁADYSŁAW IV, król polski,
Tam założył kamaldulski
Klasztor i kościół buduje,
Sumptem wszystko prowiduje, —
Na pamiątkę, widząc mury
3010. Smoleńskie, z Pokrowskiej góry.
Do tego Rudę i Polków,
Przywilej na chłopów Olków
Darował wiecznymi czasy,
Łąki, pola, bory, lasy.

3015. Tych Królestwo Najaśniejsze
Tam prowadziło, niniejsze,
Piechotą za miasto w pole,
Aż po same miejskie role,
Z chorągwiami procesyje,
3020. Zakonnicy, kompanije;
Biskup z kapłany przed nimi,
Wielki tłum ludu za nimi.
Potym do swych karet wnida,
Co żywo, po stronach ida,
3025. A konni, kto był z nich wiejsca,
Ubiegali się do miejsca.
Tam na górę przyjechawszy,
Biskup kapłanom moc dawszy,
Przed namiotem wystawili
3030. Krzyż, wkopawszy, zostawili.
Muzyka była śpiewalna
Z ceremonijami, walna;
Zatym kazanie wyborne
Czynił, sentencyje dworne
3035. Ksiądz Leszczyński, prawił rzeczy
Dosyc pięknie, barzo grzeczy;
Wzruszył: jedni płaczą, ryczą,
Te Deum laudamus krzyczą.
To skończywszy, oracyje
3040. Czytano, deprekacyje,
Potym nadół zeszło Państwo,
Wsze stany, także kapłaństwo,
Na bankiet ich zaproszono,
Potrawy na stół noszono;
3045. Jedli, pili, wina hojno,
Siedzieli przystojnie, strojno,
Senatorowie pospołu

- Z Królestwem, u tegoż stołu
Pod namiotami, a w chłodzie,
3050. Tuż niedaleko przy wodzie.
Tam Król Jego Mość pił do nich
Za zdrowie, znając chęć po nich.
A Królowa Najaśniejsza
Patrzała, Pani dzisiajsza:
3055. Oni wzajem, z chęcią wielką
Czynili ochotę wszelką.
Tuż od nich pod szopą blisko,
Tam stołów pełne siedlisko,
Prażatów i paniąt różnych,
3060. Nie było nigdziej miejsc próżnych;
Dostatki wszelkie, potrawy,
Wina, piwa, dosyć strawy
Dawano dla różnych: jedli,
Pili, gdzie sobie zasiedli.
3065. Mieliśmy się wszyscy dobrze;
Częstowano pańsko, szczerze.
Zjadszy obiad, wyjechali,
Do Warszawy przyjechali.
Na Zakroczymską powrócę,
3070. Tam się w ulicę obrócę.

Nowe Miasto. Dwór J. M. P. Żmudzkiego.

- Był tu zacny dwór przed laty,
Staruszka Żmudzkiego taty;
Ogród z poddanymi wielki,
Wkoło mieszka chłopek wszelki;
3075. Panu z tego czynsz dawają,
Do posług ich zażywają.
Pokojów nie chcę wspominać,
Szkoda ich nie zapominać;

- Bo te srogi ogień spalił,
3080. Na popiół gmachy obalił,
Okrom sklepu, który został:
Ten, nie wiem, komu się dostał.
Spotka mię jakaś niewiasta,
Pytam do Nowego Miasta.
3085. Powie mi: „Prosto idziecie,
„Wnetże tam w rynku będziecie.“
Spieszno idę, widzę rynek,
A w nim dwa domy w murynek;
Insze z drzewa: to ten niżej
3090. Zbudowano, drugi wyżej.

Dwór J. M. P. Sapiehy, Kasztelana Wileńskiego.

- Wbok ulica ku wałowi;
Mówię swemu Michałowi:
„Spytaj o dwór (w tejże leży),
„Komu właśnie przynależy?“
3095. On mi odpowiedział na to,
Że zapłacił dobrze za to
Pan Sapieha, lub odległy;
A ten jest w rozumie biegły,
Upodobał miejsce sobie
3100. Spokojne, nie gwoli tobie;
Ma pokoje, z nich ganeczek,
A nadole ogródeczek;
Że się temu w ręce dostał,
Przy jego tytule został.

Rynek i Magistratus Nowomiejski.

3105. Rynek tam jest wielki, cudny,
Osady w niem dość i ludny;

- Ratusz mają odnowiony
I z wieżyczką, poprawiony.
Burmistrz z rajcy, tak ławnicy
3110. Z wójtem siedzą w swej ławicy.
Mają prawa; po dekreście
Apelują w tym sekrecie
Do starosty warszawskiego,
Namiestnika królewskiego.

Kościół Panny Maryej na Nowym Mieście.

3115. Kościół ten jest naprzędniejszy
U nas i naozdobniejszy.
Z dawnych czasów w Nowym Mieście
Z rynku masz do niego weście;
Dziatki chrzcą, ślub odprawują,
3120. Panu Bogu się sprawują.
W tym kościele są organy,
Chór z gankami bez nagany.
Ołtarze nowe, kaplica;
Przy niej wieża, (wbok ulica)
3125. Na niej zegar, dość wysoka
W oczach ludzkich i szeroka.
Mają proboszcza, kapłany,
Kaznodzieje do ambony.
W tymże *cantores* śpiewają,
3130. Muzykę piękną miewają.
Stoi tam na cmentarzu krzyż,
Mękę Pańską na nim ujrzysz:
A z boku w kościelnym murze,
Nizko patrzaj, nie ku górze,
3135. Obaczysz, jak powiedają,
Ogrodzic smutny, udają.

Dalej szpital, za domkami
Kapłańskimi, budynkami.

Ulica niżej nad Wisłą.

3140. Spojrzę nadół, Wisła bieży,
Nad nią wiele domów leży;
Chałup srogie osiadłości
Pod górą, niemało włości.
Morgami to zowią drudzy,
Osobliwie dworscy słudzy.
3145. A wszędzie stoją żołdaci,
Grzeczy chłopci i kordaci.

Kościół Świętego Bennona na Nowym Mieście.

3150. Przy tym kościele dzieteczki
Zwykły mieszkać, siroteczki,
W szpitalu, dla wychowania
I dla wypielegnowania.
Potym ich w nauki szkolne
Oddają, dzieci niewolne
Muszą słuchać preceptora,
Jako ojca, protektora.
3155. Chodzą też czasem po mieście
Śpiewający, przez przedmieście,
Prosząc jałmużny, chudzięta,
Osirociałe chłopięta.

Dwór Jaśnie Wielmożnego Jego M. P. Opaliń-
skiego, Marszałka Wielkiego Koronnego.

3160. Wbok za cmyntarzem uliczka,
Nie wiem, jak zową, przeczniczka;
W tej dwór, ma nie mało gmachów,
Budowania, stajen, dachów;

- Tam konie i masztalerze,
Karety, wozy, szpiklerze.
3165. Samo państwo w nim nie stawa,
Czeladzi to w moc podawa.

Dwór Ich Mciów PP. Radziwińskich.

- W tym dworze nie raz siadałem
Z paniętami, chleb jadałem;
I teraz to nie ustało,
3170. Choć się inszemu dostało.
Mieszkanie w nim dosyć pańskie,
Przestronne gmachy ziemiańskie.

Kościół Ojców Dominikanów.

- Tu swój kościół postawili,
Memoryją zostawili,
3175. Wielki, zacny w szerokości,
Wesoły, Pański, w jasności.
Jest wdłuż coś na dwieście kroków,
Zmieści się w nim dość otroków.
W tym jest braetwo, dwie kaplice,
3180. Naświetszej Panny tablice.
Ołtarz wielki, niepodobna
Wypisać, jak rzecz ozdobna.
Formy, nie pomyślaj o tym,
Powiem ja każdemu potym,
3185. Jakie na wierzchu figury,
Patrzaj sobie zdołu, zgóry.
Tam obaczysz dwa ołtarze;
W jednym są relikwiarze,
Aparaty do nich wszelkie,
3190. Mają ochędóstwa wielkie.
Gdzie jest ganek, tam przejrzysto,

- Dla muzyków otworzysto.
Z drugą stronę, drugi taki,
Przez frambugi, jak jednaki.
3195. Kazalnica dość nadobna,
Według kościoła podobna.
Wszystek pod wierzchem sklepisty,
Z malowaniem piękny, czysty;
Kształtnie murowany przodek,
5200. Wydatny piękny pośrodek.
Na wierzchu Maryja Panna
Stoi wzwyż, a święta Anna
Z kamienia: trochę poniżej
Zakonnicy, ona wyżej.
3205. Kolumny z boków po stronach
Dla ozdoby, przy patronach.
Klasztor, widzę, już zaczęty,
Murem wielkim rozpoczęty;
Nie będzie miał równia sobie
3210. Tu, w Warszawie, przyznam tobie.
Kto się do niego przyłożył,
Nie jeden tysiąc wyłożył!

Kościół Świętego Ducha.

- Kościół jest Świętego Ducha.
Słucham i nadstawiam ucha:
3215. Jeden mi go pokazuje,
A drugi mi rozkazuje,
Żeby mi go też nie zapomniał
Napisać, szpital przypominał.
Wszedłem, aż tam literacy
3220. Krzyczą, rozumiałem, żacy,
Spólnie; pozytyw na chórze
Widzę, nade drzwiami, w górze.

- Trzy ołtarze nakształt złotych,
Nadobna rzecz, mówię o tych.
3225. Kazalnica, a drzwi dwoje,
Formy, ławki z gankiem troje.
Tamże proboszcz kamienicę
Zmurował, tuż nad ulicę;
Na pamiątkę sukcesorom
3230. Swoim, nie antecesorom.
Dzwonnica, także i szkoła,
Ustała nam dokoła:
W niej nauki różne, ruskie
Alphabeta są i pruskie;
3235. Strzeż, Boże, o mazowiecki
Język: bywa między dziecki,
Że prędko swego zapomnią,
Z trudnością go zaś przypomnią.
Kościół dość wielki, a dawny:
3240. Piszą o nim starodawni.

Długa Ulica.

- W tej ulicy austeryje,
A w nich różne materyje
Dla koni: tam znajdziesz piwo,
Siano, owies. Stój, co żywo!
3245. Przeciwko giełdą nazwany
Jest budynek murowany:
I tam posłowie stawali
Cudzoziemscy, przebywali.
Teraz jedni wyjeżdżają,
3250. A drudzy zaś przyjeżdżają;
W których stajnie dosyć wielkie.
W domach są dostatki wszelkie:
U Gąsiorka, w Długoszowskim,

- U Kaliny, tak w Giżowskim,
3255. Znajdziesz łaźnią, z fontanami
Ogródeczek za oknami.
Tam naprzędniejsze gospody,
Wszelkim gościom dla wygody.

Dwór X. J. M. Radziwiła, Podkomorzego
W. X. Lit.

- Dwór książęcy, prawie pański,
3260. Ma coś więcej nad ziemiański,
Jak w szerokość, tak i w długość;
Wyjazdy mu oba służą:
Jeden jest z Długiej ulice,
Drugi od wału, z przecznice.
3265. Przy tym budowanie nowe,
Drzewo piękne w nim sosnowe;
Gdzie stołowa izba własna
W przestronności, rzecz to jasna;
Pokoje prawie książęce,
3270. Obicia w nich są panięce.
Słudzy szumno od bławatów,
Soboli, rysiów, szkarłatów.
Sam Pan scudzoziemska chodzi,
Przystojnie mu: tak się godzi.
3275. Pomknę się trochę naprzodek,
Jakom przyszedł w sam pojsrzodek,
Widzę stajnie, a za niemi
Studnią, gmach wielki przed niemi,
Budowanie starożytne
3280. W nim, dla czeladzi pożytnie.
Na tym herb książęcy gmachu
Naprzodku, nie z indermachu.
Obaczywszy to, wyszedłem,
Na dalsze miejsce poszedłem.

Dwór J. M. P. Reczajskiego.

3285. Pana Reczajskiego dworek
Dość długi, wężki podworek;
Przedtym to szpiklerzem zwano,
Wszelkie zboża w nim chowano;
Teraz jest w szlacheckich rękach.
3290. Był jednego czasu w mękach,
Nabawił nas wszystkich strachu,
Gdy gorzał: pomnisz, mój brachu?

Konwent Ojców Piarum Scholarum, fundowany
od K. J. M.

- Królestwo nie zaniechało:
Kawalerów wprzód jechało
3295. Dosyć szumno, konnych wiele,
Każdy siedział na swym śmieie;
A za niemi kanclerz wielki,
Z boków pieszy człowiek wszelki.
Dalej aż marszałek jedzie:
3300. Za nim królestwo rząd wiedzie.
Kazanowski, cna osoba,
Wspaniała, Pańska ozdoba:
W ten mu dzień oddano łaskę,
Aby znał królewską łaskę.
3305. Tamże w rogu, od ulice,
Jakby Miodowej, przecznice,
Wysiadło z karety Państwo,
Nakoło stoi poddaństwo.
Duchowni króla witają,
3310. Oracyje z ksiąg czytają
Pod krzyżem: ten postawiony
Już był w tym miejscu, wślawiony.

- Muzyka pięknie śpiewała,
Niedługo coś opiewała.
3315. Potym do budynku weszli,
Skoro się tam wszyscy zeszli,
Mszą świętą odprawowano,
Benedykcją dawano.
Kazanie pochwały godne,
3320. Wszystkim natenczas wygodne,
Dominikana jednego,
W słowach duchownych godnego.
Potym, chwałę Bogu dawszy,
Ojcom wszystko w moc podawszy,
3325. Tam królestwo fundowało
Zakonników, darowało
Ogrodem i z budynkami,
Ze wszystkimi płotynkami.
Potym Państwo jedzie nazad
3330. Do zamku: a drudzy pozad.
Jam też zostałem, żebym wiedział,
Czegom się potym dowiedział.
Jednym słowem ich przezwisko
Pauperes. Mieszkają blisko.

Dwór J. M. P. Mniszka, Kuchmistrza Koronnego.

3335. Chciałem się wlewo obrócić,
Musiałem wyżej powrócić.
Obaczę dwór na ustroniu,
Pojechałem tam na koniu:
Jadę, aż przystojne gmachy
3340. Widzę, a nad niemi dachy.
Przy studni stajenka grzeczy
Z ogrodem, pomierne rzeczy.
Tam altanka, w niej siedzenia,

- W gorącość dla ochłodzenia,
3345. Z przyjacielem miłym tobie,
Upodobawszy go sobie.
Kosztowałem, tam odchodząc,
Garwolskiego, duszę chłodząc.

Dwór Jaśnie Wielmożnego J. M. P. Witowskiego,
Kasztelana Sandomirskiego.

- Splacono mieszczaninowi,
3350. Słyszę, ten dwór, Szeinknechtowi.
Jest przestrony tak dla gości,
Różnego stanu ich mości.
W pokoje nie ogłodzony,
Ogród nakoło zgrodzony.
3355. Teraz pańskiej krwi, szlacheckiej
Już należy, nie kupieckiej.

Dwór Jego M. P. Gembickiego, Stolnika Koron-
nego.

- Wyszedłem między ogrody,
Podczas wesołej pogody:
Znalazłem dwór Franciszkowski,
3360. Niekiedy był doktorowski;
Teraz już jest w rękach pańskich,
Nie w włoskich, ale w ziemiańskich,
Panięcia z domu zacnego,
W dostatki, w rozum baczego.
3365. Wszedłem tam: odmiana wielka,
W pokojach ozdoba wszelka,
Różnej farby, smętne rzeczy,
Przytym wszytko pięknie grzeczy.
3370. Wyszedłem w ogród powoli,

- Który przedtym bywał sławny
I teraz jest, choć niedawny.
Sprzodku stajnia i podwórze,
Studnia z wodą w bok przy dworze.
3375. Wrota z ulice dość wielkie,
Zmieszczą się karety wszelkie.

Dwór Firlejowski, tak nazwany, na Miodowej
ulicy.

- Mijam Miodową przecnicę,
Aż tam widzę kamienicę
Firlejowską, tak nazwaną,
3380. Z ogrodem, obmurowaną.
Piękna tam dyspozycja
Jest w budynku, proporcya.
Pokoje wesołe, jasne,
Lub nadole są, nie ciasne;
3385. A pod dachem komóreczki
Dla sług, własne alkiereczki.
Przeciw kuchnia także w murze,
Mieszkania w niej, jak po sznurze;
Pod tymiż piwnice dolne,
3390. Czasem od wina nie wolne.
Stajnia w kącie przy ogrodzie;
Ten jest nie wielki w urodzie,
Ale smaczny, blisko domu,
Nie zmorduje nóg nikomu.
3395. Studnia wedła furty zaraz,
Wrota z drugą stroną oraz.
Wystąpiwszy trochę z progu,
Widzę wedła niej na rogu

**Pałac Jaśnie Wielbnego J. M. X. Biskupa
Krakowskiego, Książęcia Siewierskiego.**

- Teraz ten pałac należy,
3400. Który w tej ulicy leży,
Biskupowi krakowskiemu,
A książęciu siewierskiemu.
W nim królewskie własne gmachy,
Nad niemi stanęły dachy;
3405. I pokoje już niektóre
Zgotowane; piętro wtóre
Jeszcze wiele potrzebuje;
Kto dokończy, ten spróbuje.
Dosyć na tym, że już mury
3410. Stanęły z gruntu dogóry.
Obacz wewnątrz, szumny będzie
W tej ulicy i w tym rzędzie.

**Dwór J. M. P. Ostroroga, Wojewodzica
Poznańskiego.**

- Ten dwór od uliczki w rogu,
Trzyma go pan z Ostrorogu;
3415. Ma pokoje, tak budynki,
Ze trzech stron, choć nie w muryunki.
Ale mieszkania przystojne
Są wewnątrz, dość pańsko, strojne.
Kuchnia przeciw, stajnia zboku.
3420. Studnia przy bramie tuż w kroku.

**Dwór J. M. P. Mochranowskiego, Wojskiego
Warszawskiego.**

Nowy dwór, małe siedlisko,
Widzę, że od miasta blisko,

- Pięknie zbudowany, ładem;
Niech będzie dla tych przykładem,
3425. Co na gruntach wielkich siedzą,
Z nimi co czynić, nie wiedzą.

Dwór J. M. P. Wituskiego, Chorążego
Gostyńskiego.

- Ten dwór szlachecki na stronie
U pana, widzę, w ochronie:
Już go poprawił, jak ma być,
3430. Może go w długi czas zażyć.
Plac przestrony, mówię śmieie,
Zbudowałby na nim wiele:
Ogród, stajnie, wszelkie rzeczy,
Bo ma przestrzeństwo w nim grzeczy.
3435. Nic nie wątpię o tym, panie:
Com napisał, tak się zostanie.

Dwór J. M. P. Małogoskiego, Starosty Rawskiego.

- I tum ja kiedyś chleb jadał,
W tym dworze, z panięty siadał;
Częstośmy z łuków strzelali
3440. W podwórze, drudzy hulali,
A trzeci jechał z kopiją,
Ochotnie drużyna piją.
Za ruskich to paniąt było,
Których nam teraz ubyło.
3445. Pokojów, mieszkania wszędzie,
Tam i sam dość w każdym rzędzie.
One stajnie w przestronności,
Studnia z kuchnią jest dla gości.
Przyjazdy są dwa do niego,
3450. Także i wyjazdy z niego.

Dwór J. M. P. Zamojskiego, Starosty Kałuskiego.

- Pamiętam, gdy jeszcze pole
Na tym miejscu ani role
Nie były, jedno plac pusty,
Byłem tu raz w mięsopusty.
3455. Potym Lipski pobudował
Dwór pański, prędko zgotował,
W którym są dwoiste gmachy,
A nad nimi górne dachy.
Masz tam stajnie i ogródek,
3460. W pierwszym budynku przygródek;
Wkoło parkan z baszteczkami,
Kształtny w rogach z wieżyczkami.
A brama sama wpośrodku,
Z altaneczką i weśrodku.
3465. Wrota jedne od ulice,
A drugie zboku, z przecznice.
Ten się Zamojskiemu dostał
Kancelarzowi, przy nim został.
Teraz po nim syn nastąpił.
3470. Ojcowskich dróg nie ustąpił;
Jako pan z panów, potężny
W skarby, tak i w serce mężny,
Zechce tu co przybudować
Dla siebie albo zmurować.

Dwór J. M. P. Działyńskiego, Wojewody Pomorskiego.

3475. Przed tym Biskupi stawali
Płoccy, w tym dworze bywali.
Widzę, odmienne są rzeczy,
Jakożkolwiek, bardzo grzeczy.

- Teraz pana Działyńskiego,
3480. Wojewody pomorskiego.
Ma budynek senatorski,
Właśnie jak budynek dworski,
Tak pokoje, jak piwnice,
Stajnie, kuchnie i winnice,
3485. Które w mieście wino rodzą,
Za hojnością pić się godzą.
Nie w każdym w Warszawie dworze
Znajdziesz tak wielkie podwórze:
Bo tu place dwa złożono
3490. I w jedno je położono.
Dalszy, pomnię, kto budował,
A kamieniczkę zmurował.
Ma ten dwór dwojakie wjazdy
Z uliczki, a zaś wyjazdy
3495. Od Senatorskiej, przestrony:
Gdzie chcesz, jedź na wszelkie strony!

Dwór J. M. X. Lipskiego.

- Dawno ten dwór leżał skrycie,
Nieznacznie i niezakrycie:
Teraz go wszyscy widzimy,
3500. Gdy wedla niego jedziemy,
Jako ma piękny przodeczek,
Murowany zatyłeczek;
W glinę kamyczkami sadił,
Jak mozaikę wygładził;
3505. Potym, wapno na wierzch dawszy,
Inszych materyj przydawszy,
Zrówna się murom do czasu;
Pan sobie zażyje wczasu.
Są tam insze budyneczki,

3515. Stajnia, różne komóreczki.
Dość na mądrego prałata,
Odnawia, gdzie stara łąta.

**Dwór Jaśnie Wielmożnego J. M. P. Warszyckiego,
Wojewody Mazowieckiego.**

- W tak nadobnym, zacnym dworze
Dość mieszkania i podwórze.
3520. Mury go sprzodku okryły,
A wewnątrz się nam pokryły.
Ogród, w tym się wino rodzi,
Z boków róża ganki chłodzi.
Na tośmy z pokojów okiem
3525. Patrzali, wesołym wzrokiem,
I uciechy swe miewali:
Muzyka grała, śpiewali.
I teraz to znowu będzie,
Kiedy pan do nas przybędzie.

**Dwór Jaśnie Wielebnego J. M. X. Piaseckiego,
Biskupa Chełmskiego.**

3530. Muzyk tam gospodarował
Królewski: Pan mu darował.
W tym dworze mieszkanie właśnie
Widziemy na oko jaśnie,
Że dotychczas poprawuje
3535. I ogród pięknie sprawuje.
Pan tam sam nigdy nie stawia,
Jedno swym powinnym dawa.
Kilka pokojów wśródku,
Z podwórkiem stajnia wpośródku.

Dwór Wielebnego J. M. X. Zaręby, Opata
Sulejowskiego.

3540. Tuż o ścianę taki drugi;
Widziałem tam nieraz sługi
Opata sulejowskiego,
Według stanu kapłańskiego.
Jest mieszkanie piękne, wczesne,
3545. To największa, nie doczesne;
Ale wiecznością przychodzi
Właśnie, według prawa chodzi.

Pałac Jaśnie Wielebnego J. M. X. Arcybiskupa
Gnieźnieńskiego.

- Ten pałac murem potężnym
Obwiedziony jest i mężnym.
3550. Stoi wpośrodku wysoki,
Murowany, dość szeroki.
W tym pokoje są książęce,
Obicia szumne, panięce.
Nadole wszędzie sklepiste,
3555. Mieszkania pańskie zamczyste.
Budynek przy kuchni drugi,
Wbok trzeci, tam znajdziesz sługi,
A w czwartym prałaci stoją;
Po stronach stajnie się troją.
3560. Masz studnię, podwórze wielkie,
W zamknięciu wygody wszelkie.
I w ulicy są mieszczanie,
U tych stawają dworzanie.
Siedzą za prawem duchownym,
3565. Pan jest nad nimi zwierzchnym.
Do pałacu wjazd z ulice,
Drugi z furką od przecznice.

**Dwór J. M. P. Grzybowskiego, Starosty War-
szawskiego.**

- Zdziwiłem się temu srodze,
Widzę budynek na drodze;
3570. Wielkim kosztem zmurowano,
A naprzodku budowano.
Spruska pięknie przekładany,
Cegłą w drzewo przeplatany.
Dlatego stąd jest piękniejszy
3575. Ten murynek, wydatniejszy,
Od Senatorskiej ulice,
Gdzie pałace, kamienice;
Jednak z obu stron pokoje,
Bardzo nadobne oboje.
3580. Ten minawszy, idę wałem,
W mieśnych jatkach nie bywałem.

**Dwór Jasnie Wielmożnego J. M. Pana Sapiehy,
Marszałka Nadwornego W. X. L.**

- Dworu nie mamy bliższego
Od zamku nad ten, inszego.
Znać, że budowany dawno,
3585. Statecznie i starodawno.
One tak potężne tramy,
W stołowej izbie, jak ramy.
Dźwigają na sobie belki,
Ten ciężar zwierzchowny wszelki.
3590. Insze pokoje sień dzieli,
Żebyście o tym wiedzieli,
Z których ogródeczek znaczny
Możesz widzieć, jeśliś łączny.
W tym zażywaliśmy świata,

3595. W one dawne przeszłe lata,
Kiedy królestwo bywało
U królowy, przebywało.
Tam muzyka, tam bankiety,
Wszelka dobra myśl; muszkiety
3600. Każdy z nas musiał wypalać,
Znowu jak naprędzej nalać.
Przeciwno w budynkach słudzy,
Za nimi wdłuż różni drudzy.
Przy kęcie stajnie, szpiklerze,
3605. Woźnice i masztalerze.
Pod wielkim dworem piwnice
Z muru, własne lodownice.
Przy wrotach gospodarz mieszka,
Ochędóstwa nie omieszka.
3610. Gdzie spojrzysz, nadobnie wszędzie,
I tam i sam, w każdym rzędzie.
To obaczywszy, poszedłem
Temż drzwiami, gdzie wyszedłem.

Dwór Jaśnie Wielmożnego J. M. P. Szyszkowskiego, Kasztelana Wojnickiego.

- Ten dwór pana Szyszkowskiego,
3615. Kasztelana wojnickiego.
Jest w niem kamienica tylna
Z pokojami, rzecz niemylna.
Którą teraz restaurował,
Ledwie znowu nie murował.
3620. Wystawił posenatorsku,
Jako pan, wszystko podworsku.
Obicia, dostatki pańskie,
Ochędóstwa są ziemiańskie.
Sklepione zdołu piwnice,

3625. Do tejżeto kamienice
Należą sprzodku budynki,
Spruska w cegłę są muryunki;
Kuchnia, stajnie, studnia nowa,
W podwórzu woda gotowa.
3630. Gospodarza nie zapomnię,
Jego mieszkanie przypomnię.

**Dwór Jaśnie Wielmożnego J. M. P. Lubomier-
skiego, Wojewody Krakowskiego.**

- Pana jaśnie wielmożnego,
W majątności potężnego,
Ten dwór jak opisać? Nie wiem;
3635. O Wiśniczu pierwej powiem.
Tam jest wszystko od marmuru,
Mało co prostego muru
Obaczysz, w miejscu wesołym:
Patrz wszędzie po stronach kołem.
3640. Zamek piękny, mury, wały,
Przekop, wody nie bywały
Nigdy przedtym, jako teraz,
Wystawić go o jeden raz,
Tak pokoje, niepodobna;
3645. Odrzwia, posadzki, rzecz godna;
Perspektywa jest w nich własna,
Wszelkim oczom to rzecz jasna.
Obicia tu nic nie piszę,
Jakie tam są, o nich słyszę.
3650. Od srebra służba, od złota;
W klejnotach dziwna robota.
Konie w stajniach na poboczach
Stoją, dzielne w ludzkich oczach.
Tu już kończę, pióro zwracam:

3655. Do Warszawy się obracam.
Tamże pańsko zbudowany
Dwór stoi, nie murowany:
Ale ma swe *qualitates*
I wielkie *commoditates*.
3660. Pokoje, sień między niemi:
Z tej wboku strony za niemi
Stajnie, tamże wboku znajdziesz
Studnię w podwórzu, wynajdziesz.
Od wału wrota do niego;
3665. Z drugą stronę wyjazd z niego.

Dwór na Jaśnie Wielebnych Ich MM. PP. Duchownych Pieczętarzów Koronnych.

- Na pamiątkę Zadzik sławny,
Kancelarz, biskup przeszły, dawny,
Tu pieczętarzom wystawił
Zacny murynek, zostawił.
3670. Macie *scripta* na marmurze:
Tamże czytajcie przy murze.
Obacz, jakie odrzwia szumne
Dał popańsku, wszere, wdłuż rumne.
Jeśliś widział izbę wielką
3675. Stołową, na stronę wszelką
Dość wesoła, do widoku,
Podczas słońca przykro oku;
Ma ze trzech stron okna wszędzie,
W jednym, w drugim, w trzecim rzędzie.
3680. W inszych pokojach od muru,
Są w nich posadzki z marmuru.
Nad obiciem malowania,
Pod wierzchem floryzowania.
Mieszkanie dlatego dolne

3685. Budowano, żeby wolne
Panu z gościem było wyście
I zaś nazad snadne przyście.
Jest tam alkierz w jednym rogu,
Tuż przy pokojowym progu;
3690. A w niem prywatna skarbnica,
Nad nią smaczniuchna łożnica,
Którą lecie drzewo chłodzi,
Gdy go wiatr w stronę uwodzi.
Przeciw temuż właśnie takie
3695. Budowanie, jak jednakie;
Sklepy dolne i piwnice:
W tych może mieć pan winnice.
Kuchnia zboku. Patrzę dalej,
Aż przy studniej mówią: nalej
3700. Wody; konie wyprowadźcie.
Ze stajniej, drugie wprowadźcie.
Koniuszy za tym wychodzi
Z budynku: ten się przygodzi,
W którym różna czeladź mieszka,
3705. Pańskich posług nie obmieszka.
Wozownia wbok otworzysta,
Pod nakryciem, jest przejrzysta.
Tu od miasta brama sprzodku,
Furta przy niej, mur wśrodku.
3710. Z drugą stronę także wrota:
Powiedziała mi piechota.

Dwór X. J. M. Radziwiła, Kanclerza Wielk.
Księżt. Lit.

Dwór książęcia Radziwiła!
Moja się głowa zdziwiła,
Jako prędko stanął drugi;

3715. Mówią na ciesielskie sługi,
Że jedni ordynowali
Drzewo, drudzy heblowali,
A trzeci budynek wzgórej
Wynieśli: szło im o skórę.
3720. Tam się sądy odprawują,
Kto z kim co ma, rozprawują.
Pokoje są dość wysokie,
Nakształt kwadratu szerokie;
Byłem tam z kawalerami;
3725. Obito je szpalerami.
Wszystkiego nie piszę tobie:
Jeśli nie tak, obacz sobie!
Stajnie, studnią, wszelkie rzeczy
Pięknie zbudowano, grzeczy.
3730. Naostatek wrota dwoje,
Przy nich w parkanach podwoje.

Dwór Ich MM. PP. Parysów.

- Porządny plac dawno leży,
Z ulice w ulicę bieży.
Budynek w nim; tego czasu
3735. Możesz zażyć swego wczasu.
Słyszałem, że chcą budować
Na tym miejscu i murować.
Gdy obaczę drzewa wszelkie,
Wapno, cegłę, tramy wielkie.
3740. Wtenczas przyozdobi, w rzędzie
Nienapóźniejszy będzie.

Dwór J. M. P. Noskowskiego.

Wtym gospodarza potkałem,
Który tam mieszka, pytałem.

- Powiedział mi szczerze prawie
3745. O tym placu, jak na jawie,
Że już wymierzony wszędzie
Budynek pański w nim będzie.
Stanie jego mości na to:
Będzie sława panu za to.

Dwór Ich MM. PP. Gdańszczan.

3750. Z miejskiej bramy do nich przeście
Blizko miasta, furta weście,
Przy której swego chowają,
Temuż i klucze dawają.
Wszedłem między jakieś szranki,
3755. Z obudwu stron, jak franki,
Stoją, z tej i z owej strony;
Herb wpojsrodku, dla obrony;
Za niemi lechy ogrodne,
Drzewa, owoc smaczny, rodne;
3760. I kwiatki są farby różnej,
Kwatery nie znajdziesz próżnej.
Dwór sam w budynkach nadobny
Stoi, w przestrzeństwie ozdoby.
Ściany biało tynkowane,
3765. Pokoje renowowane;
Kuchnia, z stajniami, piwnica,
Studnia, w niej żywa krynica;
Przy której dworek osobny,
Mieszka w nim człowiek sposobny.
3770. Od tegoż furta w ulicę
Miodową, wyjazd w przecznicę.
Przeciwko bramę poboczną
Mijam, basztę podle boczną.
Przyszedłem do drugiej bramy,

3775. Tam obaczę budki, kramy.
Aż mi łaźnią pokazują
Miejską, przy murze skazują.
Słusznieby ogrody wspomnieć
Miejskie, dworów nie zapomnieć:
3780. Wielka ich liczba, niemało;
Pióro mi się zmordowało.
Teraz ich nie piszę tobie:
Jużem ustał; obacz sobie!

Dwór Jego M. Pana Żabickiego, Kasztelana
Liwskiego, na Mostowej ulicy.

- Gdyby mi nie powiedziano
3785. O tym dworku, nie wiadano,
Jabym go już był przepomniał;
Chwała Bogu, żem go wspomniał!
Widzę plac dosyć przestrony,
Wjazd do niego z jednej strony.

Szpital Świętego Łazarza.

3790. Szpital Łazarza świętego,
W stronę przeciwko, dotego
Ma swe bractwo i dochody
Wielkie, niemałe rozchody.
Tam się sam Pan w księgi wpisał
3795. I ręką własną podpisał.
Z kaplice mało wygody
Chorym żebrakom, w przygody:
Bo jeszcze nie zgotowana
Wewnątrz, z gruntu murowana.
3800. Mają tam swe opatrności,
Jako w szpitalu, żywności.
Mostowa brama została,

- Na pamiątkę się dostała
W tytuł Wenecyjej miasta;
3805. W niej mieszka jakaś niewiasta.

Dwór J. M. Pana Zerka.

Tam obaczę trochę wyżej
Dworeczek, pod górą niżej;
Piękny, choć w nizkości leży;
Panu Zerkowi należy.

**Dwór J. M. P. Leśniowolskiego, Starosty
Drohickiego.**

3810. Mieszkanie od samej wody,
Pomniąc na różne przygody,
Nie barzo warowno stoi:
Brzeg tuż, Wisła dziwy broi.
Z tego masz widzenie lecie,
3815. Kiedy łódź potężnie gniecie
Dubas, pod żaglem szumiący,
Wzgórze i nadół bieżący.
Ten pan chleba nie żałuje;
Przyjaciela rad miłuje
3820. Nad srebro, klejnoty, złoto,
Wszystko mając, nie dba o to.

Ulica do Przewozu.

- Tu szpiklerze murowane,
Jak ulica, budowane.
Dalej nad Wisłą browary
3825. Znalazłem. Jedni towary
Pilno do szkuty ładują,
Drudzy noszą i szafują.
A galera od wymysłów

- Czeka, z bosmańskich wymysłów,
3830. W której pokoje, chodzenia,
Ganki wkoło, dla chłodzenia;
Działka, rudel i pojazdy,
Maszt, żagiel; na niej odjazdy
Niewczesne, gdy mała woda,
3835. Nie puszczaj się z łądu, szkoda;
Lepiej na bacie pomniejszym:
W tym zajedziesz, gdzie chcesz, mniejszym,
Który nadobnie zrobiony,
Od mistrza w kunszt ozdobiony.
3840. Chciałem jechać w drogę na nim;
Aż tam drugi stoi za nim:
I tego nie pozwolono,
Na skutę mię wziąć wolono.
Wsiadłem. Ja Warszawie daję
3845. Dobrą noc, służby oddaję.
Com miał do domu piechotą,
Jadę z flisami, lichotą,
Do Gdańska, miasta sławnego
W handlach od czasu dawnego.

SŁOWNICZEK.

- abrysować* 1557 — odrysować.
alabarta 255 — halabarda.
alakant 330 — alikant (wino hiszpańskie, alkońskie).
alkiereczek 2014 — alkierzyk.
angielski 891 — anielski; *angielska doba* — anielska (t. j. cudowna, wspaniała) chwila.
angur 2086 — roślina storczykowata,
antecesor 3230 — przodek.
armata 1058, 2938 — broń, zbroje.
babiniac 609 — kruchta.
balas, często (zdrobn. *balaseczek* 1274) — filar, podpora, nóżka, kratka drewniana.
bałwan 31 — duża bryła (soli).
bardysz 1319 — berdysz (kij z siekierą).
bareła 1195 — baryła.
bawej! 141 — patrzaj, widzisz go!
binda 403 — przepaska (dyadem).
blank 2954 — rusztowanie, podpora (dla broni).
bliże 2304 — bliskość.
bosmański 3829 — żeglarski.

- brak* 1616 — poślak, gatunek pośledni.
brant 1862 — czysty metal; przenośnie: wybór, sam kwiat.
brez (czy też *breza*) 395 — bryż, bryz (t. j. fryzowana ozdoba w stroju kobiecym).
brzyd 146 (zdrobn. *brzydek* 164) — brzydal.
bucefał 1241 — rumak.
buczny, często — pyszny, okazały, piękny, zbytłowny.
budzie 1284 — będzie (rusyzm dla rymu?) A może też trzeba czytać *budzie* od *budać*, chociaż to raczej dudek, a nie niedźwiedź, *buda* albo *budzie*.
cauli 2081 — kalafiory.
cejgwarter 2973 — stróż zbrojowni.
cekauz, często — zbrojownia.
chrzcilnica 639 — chrzcielnica.
cnota 292 — skarb, ozdoba, zaszczyt.
cybul 2083 — cebula.
cymboryum 583, 639 — cyboryum (miejsce w ołtarzu, gdzie się przechowuje puszka ze św. hostyami).
cytrona 2079 — cytryna.
chłopnik 480 — chłop.
choboty 496 — buty, spodnie buchaste, w ogóle—licha robota, tandeta.
chudoba 196, 2470 — biedota, biedak.
chudocina 532 — chude mięso.
chwalny 648 — chwalebny, świetny.
czerkaski 208 — z czerkasu (rodzaj materyi wełnianej).
ćwik 1616 — białozór najlepszego gatunku, wyborowy.
darski 2844 — dziarski.
delfinoryb 2037 — delfin.
deprekacya 3040 — modlitwa błagalna.
dormitarz 2776 — sypialnia (w klasztorze).
drabant 253 — halabardnik.

- dubas* 3816 — czółno przewozowe, prom.
duch; dla zaduchu tak od zgromadnego duchu 68 — dla zaduchu, wydawanego przez tylu ludzi.
dudy 530 — skóra (zachodzi tu pleonazm, tak częsty u Jarzemskiego).
dychtować 2443 — zatykać, zalewać, w ogóle: wyrównywać (szpary).
dymensya 70 — wymiar, rozmiary.
diać 998 — opowiadać, głosić.
dzianet 1237 — koń.
fawor 404 — wstążka.
fenoci 2085 — ogrodowizna włoska.
fetocya 1951 — feteć, wstążka, tasiemka czerwona.
figownia 2375 — cieplarnia na drzewa figowe.
floryzować 2579, 3683 — floresować (ozdabiać floresami).
foryster 2301 — cudzoziemiec.
frambuga 49, 1900 — framuga.
frantóweczka 439 — filutka.
fumy 66 — dymy, wyziewy.
ganek, często — balkon, chór, krużganek.
garwolski 3347 — garwoliński; *garwolskie* — piwo garwolińskie.
generalny 2273, 2577 — walny.
główny 481 — wyborny, duży.
gmiński 304 — gminny.
gorgi 674 — trele (gorgami ryć—trele wywodzić).
grzeczy, często — ku rzeczy, do rzeczy: jak należy, słusznie, pięknie i t. p.
grzymlik 1886, 2109 — drzymlik (gatunek sokoła).
guardy 2086 — ogrodowizna włoska.
hakownica 1063 — strzelba bez bagneta, arkabuz.
indeks 222 — skazówka u kompasu; 1020 — zegar.
indermach 3292 — tylna część gmachu.

- inwentor* 2837 — wynalazca.
janczarka 1512 — strzelba.
jandziar 1429 — andziar, kindżał (nóż turecki)
kamyszczek 2630 — kamyczek.
kantor (ojciec) 732 — zakonnik, mający pieczę nad śpiewem chóralnym.
kapella 675 — kaplica.
karaczyna 1559 — karacena, pancerz.
kard 2085 — karczoch.
karować (drzewo) 976 — wyciągać drzewo z wody na ląd.
kartan 2964 — działo obłąnicze.
kawalkator 1239, 2116 — ujeżdżacz, berajter.
kiedyby 357 — gdyby.
kitaron 697 — gitara.
knot 1064 — lont, kiszka zapalnicza.
kolumneta 1899 — kolumienka.
kołdera 1244 — kołdra.
komiegu 1944 — galar, statek do spławiania zboża.
komponista 710 — kompozytor.
konterfet, często — wizerunek, podobizna, portret, obraz.
konterfetować, często — naśladować, malować, rzeźbić.
kopuleta 604, 610 — kopułka, daszek.
kordat 2020, 3136 — zuch.
kornet 370 — piszczałka rogowa.
kosmaty towar 151 — futra.
kraj 2007 — skraj.
kreski 539 — flaki.
kreza 396 — kołnierzyk marszczony.
krętny 1945 — kręty.
krok; *w kroku* 918, 3420 — tuż obok; *stanę w kroku* 2527 — stanę, jak wryty.
krzystał 1431 — kryształ.

- kuczmer* 456 — kuczmerka (ziele).
kuna 251 — słupek z kółkiem żelaznym, które wkładano na szyję wystawionym na sromotę publiczną winowajcom, przegierz.
kupia 14 — trwar.
kuraszek 1279 — kurek.
kurta 2738 — pies, kundel.
laborować 978 — pracować.
lada 2652 — skrzynia.
laternia 1175, 2519 — latarnia.
lazka 1997 — laska, tyczka, pręcik.
lecha 3758 — zagon, grzęda.
liandszawk 1184 — landszaft.
librarya 1425 — księgarnia.
literak 3219 — umiejący czytać.
lodownica 2492, 3607 — lodownia.
lusthaus 2017 — altana, chłodnik.
łacny 3593 — wolny, mający czas; (możnaby tu czytać *łaczny* — głodny, cheiwy, żądny, — ciekawy).
łateczka 383 — lalczka.
łoni 2208 — przeszłego roku.
małmazya 329 — słodkie wino greckie.
miernowielki 979 — miernej wielkości.
mierny (śpiaklerz) 37 — niemały.
multan 1525 — szabla.
murynek, często — mury, gmach.
mut 694 — instrument muzyczny (czy też może zam. *muteta*?).
naokoło, często — naokoło.
nalewka 1213, 1550 — dzbanek z przykrywką.
należać (na rozkazaniu) 505 — zależeć (od zamówienia).
nidermach 2282 — parter, piwnice.
niekiedy 2416 — niegdys.

- niekraśny* 256 — niepiękny.
niewrażny 1412 — nie urażający, przyjemny.
niewieluchny 1908, 2696 — maluchny.
nieziemny Pan 1366 — Pan Bóg.
noszenie 378 — danie, potrawa; 401 — naszyjnik.
obwarunek 2178 — podarunek.
obmieszkać 3705 — omieszkać.
ochędóstwa, często — sprzęty, ozdoby, wygody.
ordynek 2608 — porządek, szereg, deseń.
ordynować 3716 — sporządzać, przygotowywać, ociosy-
wać (drzewo).
organki 2953 — działka małego kalibru.
otrok 3178 chłopiec; 1376 — płeć męska.
otworzysty, często — szeroko otwierający się, mający
duże otwory (drzwi) i t. p.
panięcy 3270 — wielkopański.
petyhorzec 987 — jeździec pancerny, rycerz.
piątnik 489 — post.
plotka 1997 — płot.
płec; czarny sam obraz Loreckiej Panny, *płci* niejako
greckiej 76 — o ciemnej twarzy.
płotek (jedwabny) 2601 — parawanik.
płotynek 3328 — płot.
pobocz 1238 — lejc, wodza; 3652 kantar (uździenica bez
wędzidła).
pochynąć się 800 — pochylić się.
podczas 679 — niekiedy.
podleboczni 1373 — boczny.
podstolik 1470 — stołeczek pod nogi, taburecik.
podwórek 3285 — podwórze.
poglejkować 494 — wyrównać, żądać za wiele.
pomorańcza 2075 — pomarańcza.
pomort 696 — instrument dęty.

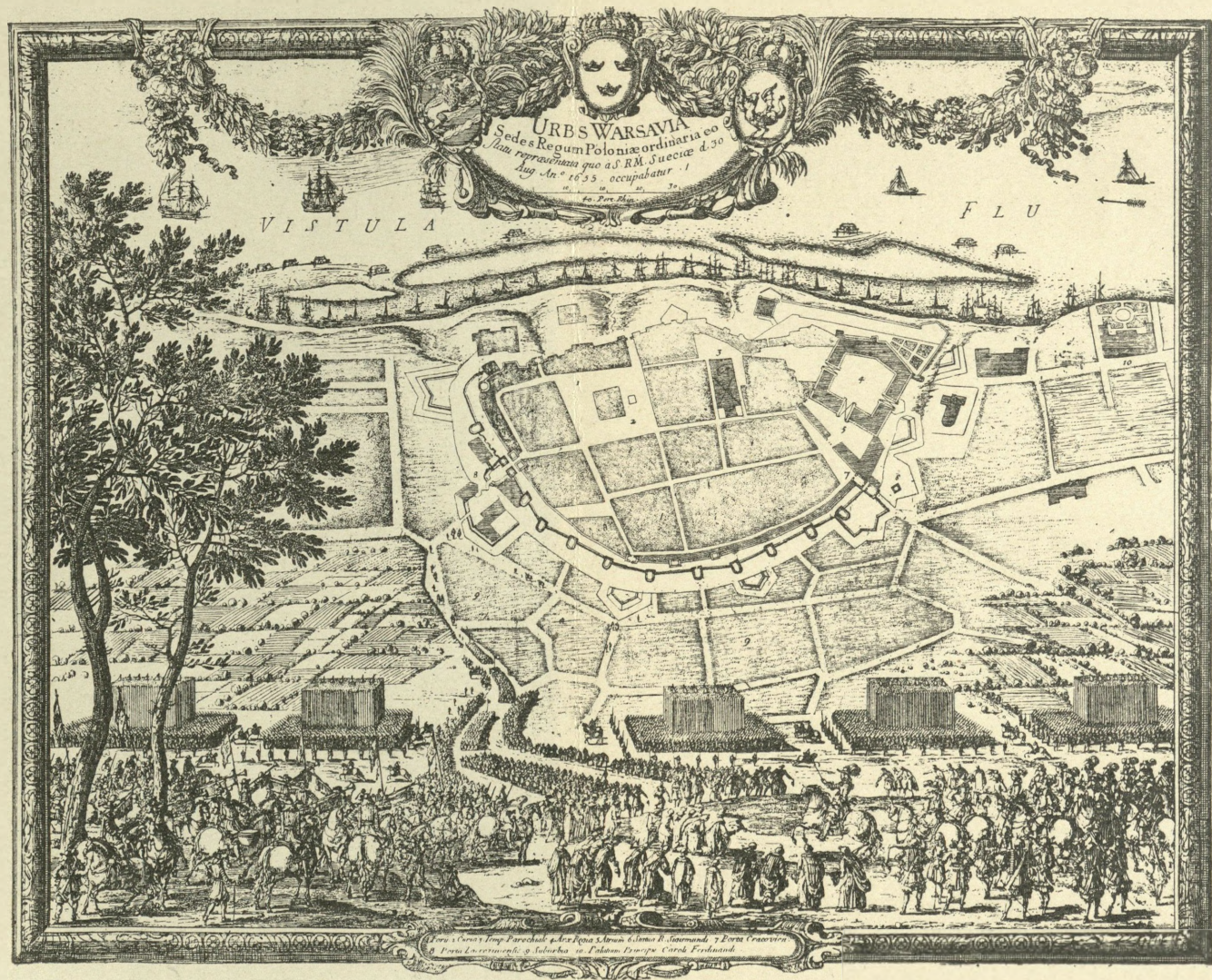
- ponowa* 110, 257, 930 — odnowienie, rzecz odnowiona.
porecze 1125 — poręcz.
porządek 48 — sprzęt.
powiadać 114 — miewać kazania.
pozłot 84 — pozłota.
pozytyw, często — organki.
pożytny 3280 — pożyteczny, przydatny.
przebaczyć 2002, 2240 — przeoczyć.
przebrać 665 — przewyższyć.
przeciwny 1006 — niezwykły.
przeminać się 1362, 1808 — ustawać.
przestrzeństwo 3673 — rozległość, obszerność.
przeszły złotem 262 — pozłacany.
przychód 1604 — przyjsście, przejście.
przygródek 2259, 3460 (zdrobn. *przygródeczek* 1825, 1902) — dobudówka (murowana).
przypisywać 440 — dodawać kreskę na belce (t. j. oszukiwać).
przystawie 1164 — przymierze (dla rymu z *postawie!*).
przystuszeństwo 1000 — odpowiedność: wielkie u nich (bernardynów) nabożeństwo, dzwonnica nie przysłuszeństwo, t. zn. dzwonnica zbyt duża w stosunku do *miernowielkiego* kościoła.
ptasznica 1511 — strzelba.
pultyńeczek 1891, 2676 — mały pulpit.
puzan 691 — instrument dęty.
rappi 2081 — rapa, okólnik-ziele (rodzaj rzepy).
refektarz 2775 — jadalnia (w klasztorze).
renowować 2157 — odnawiać.
rozdwoisty 1632 — podwójny.
rozprawnik 116 — strona w sądzie, prawujący się.
rumny 3673 — czyniący rum, okazały, szumny.
rurmus 1878 — wodociąg.

- rywula* 331 — wino reńskie.
rzecz 904, 2103 — ilość.
sal 2606 — sala.
sam 75 — tam.
selena 2085 — selera.
sentencya 266 — wyrok.
siedlisko 2045 — siedzenie, odpoczynek.
sklepownica 1226 — sklepienie, piwnica.
skrzętki 2186 — skrzętny.
speza 1662, 2474 — koszt.
spinet 369 — klawikordzik.
spodku (z podku) 1924 — zespołu.
społeczny 324 — wspólny.
sporny 1288 — spory.
sposobny 2108 — odpowiedni.
sprawy (sprawami) 2168 — sprawą, t. j. porządnie (według sprawiedliwości).
sprosta, często — prosto, zwyczajnie.
stajac 2448 — stać.
staje — miara pola; 824 — miara wysokości.
stalować 1228 — zaprawiać stałą.
stolęctwo 646 — stolica, rezydencja.
strudna 1421 — trudno.
stworzyć się 886 — zamknąć się.
sumpt 625 — wydatki, koszty.
szalamaja 695 — piszczałka.
szmelc 403 — emalia.
szmer 455 — rozmaryn polny.
szpaler 3725 — obicie, opona.
sztorcista 690 — grający na sztorcie (*sztorc* — rodzaj wielkiej piszczeli).
sztylować 2555 — malować.
szumny, często — wielki, piękny, okazały i t. p.

- śmigownica* 1064 — armatka, wąż.
śpiklerz 37 — śpichrz.
śrutownica 1512 — strzelba.
targownik 466 — urzędnik, dozorujący targów.
teorba 697 — teorban (większa lutnia).
tram 3586, 3739 — belka.
trawka 362 — zielone (gra).
trybularz 1716 — kadzielnica.
ukasanie 406 — ubranie.
umioty 1110 — umieciony.
ustąpić 2135 — odstąpić (na chwilę odstąpię swego „Gościńca“, t. j. przestanę na chwilę pisać, by się pomodlić).
warka 431 — piwo wareckie.
wartować 2517 — stać na warcie.
wbok 35 — obok.
wczesny 2871, 3544 — wygodny.
wedla 2899 — wedle, obok.
widziadło 2532 — widok, odbicie się w lustrze.
wiejsca 3025, zam. *wjeżdźca* — jeździec.
wietrak 2057 — wiatrak.
wilaneczka 1775 — wilaneska, chłopka (dla rymu!).
wilk 2623 — wilk żelazny lub kamienny (w piecu, dla podkładania pod drówka).
własny 873, 1175 — właściwy, prawdziwy, istny.
wprawdzie 768, 2374 — naprawdę.
wrzeczy 434, 1352 — niby.
wszelaki 366 — bylejaki.
wydymacz 212 — trębacz.
wymierny (śpiklerz) w cztery komory 38—mający cztery komory; podobnież: *collegium* w budynkach zacnych wymierne 622.

- wyprawny* 682 — *wprawny*.
wyprzodkowany wieżami (kościół) 46 — z wieżami na
przedzie.
wyrażeczek 2686 — figurka.
wzgórę, często — *wgóre*, *dogóry*.
wzwara 1258 — gotowanie się wody, ukrop.
wzwód 1221 — most zwodzony.
zagródeczek 1902 — przygródeczek.
zaczysty 2520 — warowny, zamknięty na zamek.
zastawa 166 — zastaw.
zatyczka 399 — kwef.
zgladzony 1462 — *wygladzony*, *gładki*.
zgromadny 68 — *gromadny*.
ziemiański, często — *szlachecki*, *chudopacholski*,
w przeciwstawieniu do *pański*, *panięcy* — *magnacki*).
ziemski 1578 — *krajowy*.
ziemka 1889 — *ziomka*, *rodaczka*.
zołdat 2029, 2034 — *żołnierz*.
zopytać 8, 1637, 1804 — *wypytać*, *zapytać*.
zwierzchność 2830 — *wierzch*.
zwierzchowny 3589 — *wierzchni*.
zwłaszczać 750 — *darować na własność*.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.



OBJAŚNIENIA.

Obszar, przez Jarzębskiego opisywany, składał się z miasta Starej Warszawy, miasta Nowej Warszawy, z dwu małych jurydyk: Kapitulnej i Dziekańskiej, z ról miejskich, starościńskich, kościelnych, szpitalnych i prywatnych, naokoło leżących, tudzież ze wsi królewskiej Ujazdowa i miasteczek na prawym brzegu Wisły.

Stara Warszawa od strony pola była otoczona w półkole podwójnym murem obronnym, wałem i rowem. Widać to na dołączonym tutaj planie z r. 1655; rysował go kwatermistrz jeneralny króla szwedzkiego, Eryk Jönsen hr. Dahlbergh. Do miasta od strony pola wiodły trzy bramy: Krakowska (wprost ul. Senatorskiej, na planie N. 7), Poboczna (u wylotu Dunaju na ul. Wązką) i Nowomiejska (u wylotu ul. Gołębiej na Podwale, na planie N. 8). Od strony Wisły, która płynęła wtedy tuż pod urwistem wzgórzem warszawskim, nie zachodziła potrzeba podwójnego muru. Zastępowały go: opasany oddzielnym murem zamek, dwie bramy warowne (Kamienne Schodki z Krzywego Koła i uliczka Gnojna teraz Celna), mur pojedynczy wzdłuż Kanonji, wreszcie sznur kamienic, powstałych z prastarego muru pojedynczego (lewa strona ul. Brzozowej).

Po za temi murami leżało Nowe Miasto i mnóstwo dworów i dworków przy drogach, wiodących do Zakro-

czymia, do Wielkiej Woli (ul. Senatorska), a zwłaszcza do Czerska i Krakowa (Krakowskie Przedmieście). Za panowania Zygmunta III i Władysława IV stanęło tam sporo kościołów i pałaców. Obszar ten na początku XVII w. zabezpieczono również od wtargnienia wroga. Równolegle do murów Starej Warszawy i w zastosowaniu się do nich, ale w znacznym odstępnie, usypano wał z rowem, zaczynający się nad Wisłą, osłaniający kościół N. M. Panny i Nowe Miasto, wybiegający po za arsenał i klasztor oo. reformatorów i spadający znowu ku Wiśle, gdzie teraz ul. Oboźna i Aleksandrja. Kiedy Jarzębski opisywał Warszawę, dwory i dworki przedostawały się już po za ten wał, przysposabiając nowe dzielnice, które w XVIII w. okolono trzecią linią—okopami.

Tylko w obrębie murów Starej Warszawy i w rynku Nowego Miasta kamienice i domy stały zwartym szeregiem. Po za tem stosowano się do rozciągłości gruntu i do wygody. Dworki mieszczan trzymały się częściej drogi, pałace zaś i dwory pańskie sadowiły się zwykle zdale od ulicy, w głębi ogrodów, i były zakryte oficynami, stajniami i budynkami gospodarskimi. Zajmowały rozległe przestrzenie i miały wjazdy i wyjazdy od dwu, a niekiedy więcej ulic, np. od Podwała i Miodowej lub od Senatorskiej i Trębackiej. Owe wjazdy i drogi pałacowe wewnętrzne stały się z czasem ulicami publicznymi. Pałace po prawej stronie Krakowskiego Przedmieścia zwracały się licem ku Wiśle.

Jarzębski, jako budowniczy, ściśle odróżnia zamki, pałace i dwory. Różnicę, a zarazem przewagę dworów nad zamkami i pałacami tłumaczy nam dosadnie „Krótka nauka budownicza“, wydana bezimiennie w Krakowie 1659 r. Autor jej (podobno Andrzej Opaliński) tak powiada:

„Dwór nazywam o jednym piętrze, budynek albo z drzewa, albo z muru. Te budynki, zwłaszcza murywane, mają swój wczas osobliwy z wielu przyczyn. Naprzód stąd, że gdy nikt ani nade mną, ani pode mną nie mieszka — żaden nic nie kołace i pod nos nie kurzy. Druga: że przestronne być mogą, bo cobym miał na drugie piętro łożyć materji, dam na przestronność, zwłaszcza, że ścian nie potrzeba tak mięźszych, jak do dwójgo piętra. Trzecia: że trwałe i do ruiny nie tak prędkie. Czwarta: że nie trzeba wschodów wymyślać, które wielką trudność zwykły czynić, ani się, po nich chodząc, mordować; jeden tylko może być na samem weściu t. j. stopni kilka albo kilkanaście, a drugi w tyle do ogroda. Nakoniec wiatrom nie tak podległe, a zatem i zimnu. Pozór swój przecie mieć mogą, zwłaszcza kiedy na wyniosłem miejscu dla prospektu i gdy dach do wysokości ścian proporcjonalny.

„Pałac nazywam o dwóch piętrach murowana kamienica, dziedzińca w sobie niemająca. Pałace daleko lepiej *ad usum* polskiej polityki służą, niżeli zamki zawarte. A to z tej przyczyny, że pałac podłużny, miasto dziedzińca podwórze przestronne mający, przed sobą budynkami inszemi obtoczone, ochędoźniejszy być może i fetorom mniej podległy. A potem, że asystencje polskich pozór w piechotach, w kozakach i tak wiele czeladzi lepiej przy nim się wykazuje. Radzę tedy raczej jeden pałac długi i wspaniały postawić, niż się ścisnąć w zamek.

„Zamek nazywam budynek z dziedzińcem, ze czterech stron zawarty, który jednak nie tak służy do zwyczaju polskiego, jako dwory otworzyste i pałace. A to, prócz wspomnionych przyczyn, i dla tej, że gdy dziedzińiec mały, to będzie jak studnia, gdzie słońce nie docho-

dzi. A wejrzenie na dziedziniec ladajakie i raczej klasztor niż zamek. Jeżeli zaś wielki—to koszt srogi. A tak nie życzę tych ratuszów albo klauzur klasztornych budować. Pospolicie tu w Polsce takowe zamki wałami obtaczają i oraz pomieszkanie i fortecę chcą mieć. Czego ja chwalić nie mogę, bo oraz to oboje trudno złączyć. Obrona domu—drzwi dobre z mocnem zawarciem, potem kraty żelazne u dolnych okien, a nakoniec parkanem wysokim, lub murowanym lub drewnianym, podwórze obtoczone. Fortece zostawić udziałnym panom...“

Dokładne określenie położenia wszystkich, wymienionych w „Gościńcu“, pałaców, dworów i dworków bywa niekiedy trudne. Pierwszy szczegółowy plan Warszawy sporządzono 1762 r., nazwy ulic ustalono 1771 r., numery porządkowe dano posesjom 1784 r. Z wieku zaś XVII posiadamy zaledwie kilka częściowych planów i spisów domów. Widoki, które do połowy XVII w. zastępowały plany, kiedy chodzi o położenie gmachu, zamiast objaśnić, często w błąd wprowadzają. Dahlbergh w widoku z r. 1656 zachowuje, lubo niezawsze, odległość pomiędzy budowlami wszerek, ale prawie zupełnie nie zachowuje wgłąb. Ferdynand Bernard Werner, na sztychu augsburskim, wykonanym na początku XVIII w., ale według rysunków z XVII i ważnym dla wielu szczegółów—ściśnął i uwysmuklił niektóre budowle. Położenie przeto pałaców i dworów, aż do r. 1762, trzeba określać prawie wyłącznie na podstawie aktów kupna i sprzedaży, darowizny lub działów. Objasnienia nasze oparliśmy też głównie na Aktach radzieckich i ławniczych i po części na Metryce koronnej. Po za tem były nam pomocne: „Komput osiadłości m. S. Warszawy“ z r. 1655, „Regestr rewizyj gospod“ z r. 1669 i „Rewizja i pomierzenie ulic warszawskich“ z r. 1694.

Dużem ułatwieniem była ścisłość samego autora. Opisy Jarzębskiego odznaczają się wogóle wielką dokładnością, która niedawno znalazła potwierdzenie w wydobyciu z Wisły cząsteczki łupów szwedzkich z pałacu Kazimierowskiego i w inwentarzu pałacu Ossolińskich, podarowanym Towarzystwu Opieki nad Zabytkami przez J. T. Lubomirskiego. Niemniej przestrzega on ścisłości w kolei opisywania budowli. Układ „Gościńca“ według terażniejszej nomenklatury ulic jest taki: Jarzębski wyjeżdża konno z bramy Krakowskiej na przedmieście Krakowskie i zwiedza je ze stron obu; dojechawszy do Nowego Świata, skręca na Aleksandrję i ulicą Rozbrat przybywa do Ujazdowa; stamtąd wraca do miasta, skręca na lewo i przez plac Ewangelicki dojeżdża do pałacu Bryłowskiego; jedzie dalej ul. Wierzbową do kościoła reformatów na Senatorskiej, potem Bielańską i Nalewkami wyjeżdża za miasto na Bielany; wraca stamtąd ul. Zakroczymską, ogląda rynek Nowego Miasta i ulicą Starą zajeżdża do klasztoru dominikanów; wyjeżdża z niego na ul. Długą, z tej na Miodową a potem na Senatorską; dojechawszy prawą jej stroną do Bielańskiej, wraca lewą i przez Podwale i ul. Mostową zjeżdża ku Wiśle.

W wędrówce swojej Jarzębski pominął tylko jedną dzielnicę: ul. Ś. Jerską ze starożytnym kościołem Ś. Jerszego.

Ulice: Czysta, Królewska i Ś. Krzyska podówczas nie istniały. Gdzie teraz ul. Czysta, od strony Krakowskiego Przedmieścia był tylko wązki wyjazd dla pałacu Denhofa. Natomiast od pałacu Ossolińskich (Bryłowskiego), wzdłuż terażniejszego pałacu Saskiego, szła ulica, która załamywała się tam, gdzie budynki b. klubu myśliwskiego, i biegła równolegle z terażniejszą ul. Królewską do Krakowskiego Przedmieścia, pasem, który

zajmują budowę komendantury. Jarzębski kilkakrotnie wspomina o tej ulicy, ale bez przydania nazwy, której w r. 1643 jeszcze nie posiadała. Niebawem atoli nazwano ją ulicą Ossolińską. Zajął ją pod budowę swoje August II, przeprowadziwszy nieco dalej ul. Królewską.

U wylotu ul. Ossolińskiej na Krakowskie Przedmieście, gdzie teraz kwietnik, stała murowana Boża Męka, przy której kończyło się przedmieście Krakowskie. Część jego dalszą do Nowego Świata nazywano rozmaicie: Oboźnią Królewską, ulicą przed Ś. Krzyżem i t. p. Do komunikacji zaś ze starostwem warszawskiem (później Grzybowem, Bielinem i Wielopolem) służyła uliczka bez nazwy wzdłuż granicy gruntów Ś. Krzyża, zamknięta po wytknięciu ulic Królewskiej i Ś. Krzyskiej i znowu w XIX w. otwarta (ul. hr. Berga). Ta uliczka wychodziła na drogę (ul. Mazowiecką), łączącą się z ul. Ossolińską.

Ulica od pałacu Ossolińskich do kościoła reformatorów (teraz Wierzbowa i część Senatorskiej) nazywała się wtedy Reformacką. Z ul. Senatorską łączyła przedmieście Krakowskie ul. Trębacka, zwana wtedy Dziekańską, jako wiodąca przez grunty dziekanji warszawskiej. Zresztą połączyć pomiędzy Krakowskim Przedmieściem a ul. Kozią nie była tak szczelnie, jak teraz, zabudowana.

Nadmienić wreszcie trzeba, że przecznicami nazywały się ulice, łączące dwie inne równoległe. Ul. Miódowa jest tedy przeczną dla Senatorskiej i Długiej.

O ile to okazało się możliwem, podaliśmy numery hipoteczne opisanych w „Gościńcu“ budowli, nie w tem jednak znaczeniu, aby kamienica, opatrzona obecnie tym numerem, miała być dworem z r. 1643. Z małemi wyjątkami, numer wskazuje tylko nieruchomość, na której

dawny dwór leżał. Widok Dahlbergha oznaczyliśmy przez D, widok Wernera (z liczbami) przez W.

Str. 5. Praga. Składała się z dwu części: kościelnej, należącej do biskupów kamienieckich, i świeckiej—do Adama Kazanowskiego. W—23.

Str. 6. Kościół bernardynów. Ś. Andrzeja, ul. Ratuszna N. 7. Wzniesiony w końcu XVI w., rozebrany 1811 r. W—24.

Str. 7. Kaplica loretańska. Wystawiona 1640 r. przez bernardynów. Istnieje.

Str. 8. Skarszew. Skaryszów lub Skaryszew, wieś, potem miasteczko biskupów płockich, połączony później z Pragą. Miał od r. 1635 kościół drewniany przy ul. Farnej, rozebrany 1807 r.

Str. 11—16. Rynek i magistrat warszawski. Na środku rynku stał ratusz, N. 34. Wieża jego spłonęła 1751 r., cały zaś rozebrano 1817 r. Na planie rynek (forum)—1, ratusz (curia)—2. W—17.

Magistrat był cały obieralny i składał się z trzech kół czyli porządków (ordines): rady, ławy i deputatów gminy miejskiej (panów gminnych lub gmińskich). Dwunastu rajców z burmistrzem na czele stanowiło władzę wykonawczą; dwunastu ławników z wójtem na czele — władzę sądową; dwudziestu gminnych składało jakoby izbę poselską; byli oni rzecznikami potrzeb miasta, stróżami jego mienia i dozorcami czynności rady i ławy. Władzę prawodawczą piastowało zgromadzenie ogólne obywateli miasta, uprawnionych do głosowania, z udziałem trzech porządków. Nosiło ono nazwę „sessio publica“ lub wprost „publika“; uchwały jej nazywały się „lauda“ albo „plebiscita“. Publiki bywały zwoływane w terminach z góry określonych, jak np. dla obioru burmistrza, albo w miarę potrzeby, gwoli załatwieniu ważniejszych spraw miejskich lub poczynieniu zarządzeń. Publiki również rozstrzygały spory, zachodzące pomiędzy panami gminnymi a radą i ławą.

Str. 24. Kościół jezuitów. Narodzenia N. M. P. i Ś. Ignacego, teraz N. M. P. Łaskawej. Ul. Ś. Jańska N. 6. Wzniesiony 1626 r. D—templum et collegium Jesuitarum, W—16.

Str. 26. Kościół Ś. Jana. Ul. Ś. Jańska N. 4. Istnieje od początku miasta. Na planie—3, D—templum S. Johannis, W—15.

Oprócz oficjała, archidjakona, dziekana, proboszcza, scholastyka, kanclerza, kustosza, prałatów i kanoników, kolegiata Ś. Jana

posiadała cztery zgromadzenia (collegia): 1) księży wikarych do pełnienia obowiązków parafjalnych, 2) księży mansjonarzy do obsługi kaplicy książęcej, potem królewskiej, mieszkających wspólnie w kamienicy „Mansjonarja“, 3) księży psalterzystów do odmawiania, w dzień i w nocy, psalmów w kościele, mieszkających wspólnie w „Psalterji“ i 4) księży altarystów do odprawiania nabożeństw przy ołtarzach, w sposób, przez fundatorów tych ołtarzy wskazany.

„Książęta strute mazowieckie“ — Stanisław, zmarły 1524 r. i Janusz, zmarły 1526 r., książęta czerscy i warszawscy. Jarzębski jest echem wieści, która po ich zgonie krążyła, a której zaprzeczył uroczyście król polski i dziedzic Mazowsza, Zygmunt I. Dlaczego Jarzębski nazywa ich jeszcze „niemieckimi“, nie umiemy powiedzieć. Może to wyraz, przekreślony w druku.

Str. 29. Kościół augustynjanów. Ś. Marcina, ul. Piwna N. 113. Augustynianie podszywali się pod kanoników reguły Ś. Augustyna i na tej podstawie twierdzili, że kościół ich jest najstarszy. W istocie zaś założony 1356 r. D—templum Augustin., W—14.

Na początku XV w., obok kościoła Ś. Marcina istniał niedługo klasztor augustynjanek, a przy nim szpital, który je przetrwał i mieścił się do r. 1825 przy ul. Piwnej N. 112.

Str. 31. Zamek warszawski. Jarzębski odróżnia stary i nowy zamek. Stary, wymurowany przez książąt mazowieckich, leży pomiędzy Kanonjami i Bugajem i z każdej z tych ulic ma bramę. Królowie polscy przedłużyli go następnie wzdłuż Wisły. Nowy zamek—to trzy skrzydła od strony placu i Zjazdu, wzniesione przez Zygmunta III na miejsce różnych drewnianych budowli zamkowych. Nowy zamek oddzielał od miasta mur, przerobiony później na kamienice, rozebrane 1821 r.; miał więc dwa dziedzińce. Na planie—4 i 5, D—arx regia, W—13.

Brat króla Władysława IV, Karol Ferdynand, biskup wrocławski i plocki, na północno-wschodnim narożniku muru zamkowego od strony Wisły, poniżej starego zamku, wznosił pałac własny. Na planie—we właściwym miejscu nakreślony, ale mającą go oznaczać 10 sztycharz położył mylnie na przedmieściu. Na widoku D napis (palatium principis Caroli Ferdinandi) umieszczony, gdzie trzeba; na widoku W pałac odrysowany w temże miejscu, bez liczby. Teraz—skraj tarasu przy bramie od Bugaju.

Str. 36. Kościół Ś. Klary. Bernardynek na Marjensztadzie N. 2660. Założony 1609 r., stał w przedłużeniu Marjensztadu, gdzie

teraz „Żelazny domek“ na Zjeździe. Rozebrany 1844 r. D—templum monialium S. Clarae, W—12.

Dewotki miały posiadłość niżej, przy ogrodzie zamkowym; sprzedały ją 1695 r. i przenieśli się do bernardynek.

Str. 37. Kościół bernardynów. Ś. Anny, Krakowskie Przedmieście N. 368. Założony 1454 r. D—templum Bernhardinorum, W—10.

Str. 38. Pałac Kazanowskiego. Adama, marszałka nadwornego koronnego. Krakowskie Przedmieście N. 369—370. Należał poprzednio do Andrzeja Boboli, ustąpiony przez jego synów Zygmuntowi III, zaraz po jego zgonie podarowany przez królewiczów towarzyszeni młodoci, Adamowi Kazanowskiemu. Wdowa po nim, Elżbieta Słuszcanka, wyszła za Hieronima Radziejowskiego, i dlatego na widoku D—palatium Radziewskianum, na W—9 (w podpisie szycharz zrobił z Radziejowskiego Radziwiłła).

„Powietrzniki z herbami“ (str. 39) — chorągiewki na dachu z wyciętymi w blasze herbami, inicjałami, krzyżem lub datą.

„Pańskie wierzchniki“ (tamże) — „piętro, które włosy zowią piano nobile t. j. piętro najprzedniejsze, w którym są pokoje i izby pańskie“ („Nauka budownicza“ 1659 r.).

Konterfekt matki jejmości — Zofji Konstancji z Zienowiczów Słuszczyzny; ojca jejmości—Aleksandra Słuszki, wojewody trockiego.

Str. 58. Dwór Gniewosza. Jędrzeja z Wnorowa, łowczego koronnego, starosty zawichojskiego. Na Krakowskim Przedmieściu, jeden z domów, rozebranych 1866 r., stojących czołem do kolumny Zygmunta (N. 371—372). Teraz posąg N. M. P. i skwer.

Str. 58. Dwór Leśniwolskich. Na ul. Rzeźniczej, teraz róg Bednarskiej N. 2673 A. Przeczniczka Rzeźnicza — przejście z Krakowskiego Przedmieścia na Bednarską, dawniej pomiędzy domami, teraz przez skwer.

Str. 58. Dworek Herarda. Anna Zaglińska 1632 r. sprzedała Erardowi Lazzarowi, muzykowi i studze królewskiemu, niedokończony dom swój na przedmieściu Krakowskim, położony między domem Andrzeja Mataka i gruntem swoim, zwanym Derdałowskie. Jeden z domów N. 422—439.

Str. 59. Dwór Gąsiewskiego. Właściwie Gosiewskiego, syna Aleksandra, wojewody smoleńskiego. Grunt jego szedł równoległe z ul. Trębacką do gruntów Warszzyckiego od Senatorskiej. Ul. Kozia N. 624.

Str. 59. Dwór proboszcza warszawskiego. Dzickanka N. 2663.

Str. 59. Kościół karmelitów. Bosych, Wniebowzięcia N. M. P. i Ś. Józefa, Krakowskie Przedmieście N. 386. Wystawiony z drzewa 1642 r., wybudowany w XVIII w. D—templum Carmelitarum, W—6.

Str. 60. Pałac Koniecpolskiego. Stanisława, kasztelana krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego. Krakowskie Przedmieście N. 387 (Namiestnikowski). D—palatium Conietzpolskianum, W—5 (z mylnym podpisem).

Str. 61. Dwór Boglewskich. Senatorska rodzina mazowiecka. W r. 1655 jest wymieniony „dwór albo plac Boglewskich“ pomiędzy „placem pogorzałym“ (Podoskich) a pałacem Koniecpolskiego. Pomiedzy N. 387 i 388 jeszcze w r. 1762 były cztery domy drewniane i jeden w głębi murowany, zasłaniające niżej położony pałac Koniecpolskiego. Będzie to teraz wydłużony ku ulicy bok N. 387 i część 388.

Str. 61. Dwór Gostomskiego. Franciszka Hieronima, podkomorzego czerskiego, syna Jana, wojewody kaliskiego. Również część N. 388.

Str. 61. Dwór Czarneckiego. Jędrzeja, burgrabi krakowskiego, wojownika i podróżnika. Krakowskie Przedmieście N. 388 (Tarnowskich).

Str. 62. Dwór Radziejowskiego. Hieronima, starosty łomżyńskiego, potem podkanclerzego i banity. N. 391—392 (klasztor wizytek).

Str. 62. Dwór Sobieskiego. Jakóba, wojewody ruskiego, ojca Jana III. Aktem z 23 lipca 1661 r. Jan Sobieski, chorąży koronny, pułkownik j. k. mości, podarował siostrzenicy swojej, Helenie z Wodynia Zeleńskiej, starościnnie bydgoskiej, grunt swój własny, na przedmieściu Krakowskiem, przeciwko kościołowi i klasztorowi oo. karmelitów bosych, między dworem Jana Stefana Wydźgi, biskupa warszawskiego, z jednej, a zaściankami albo tyłami ul. Dziekańskiej z drugiej strony, leżący. Będzie to część N. 415 (pol. 17) i N. 416. Bliższe określenie pozostawiamy na później.

Str. 63. Dwór Lasockich. Po Stanisławie, kasztelanie czerskim, zmarłym 1621 r., posiadali go Wysoccy, a następnie biskup Wydźga. Bok N. 415 (pol. 15 i 17) od Krakowskiego Przedmieścia.

Str. 64. Dwór Denhofs. Kaspra, wojewody sieradzkiego. Krakowskie Przedmieście N. 415 (pol. 15) i wzdłuż ul. Czystej do Wierzbowej. Terazniejszy pałac (Potockich) wzniesiony w XVIII w.

Str. 64. Dwór Oborskiego. Jana, starosty sochaczowskiego, żonatego z Ossolińską. Pas wzdłuż Krakowskiego Przedmieścia od ul. Czystej do połowy placu Saskiego. Część przednia N. 414.

Str. 64. Dwór Chądyński. Zofji z Karniowskich, wdowy po Andrzeju, wojewodzie podlaskim. R. 1641 Jan Chądyński i Barbara Ossolińska małżonkowie podarowali Jerzemu Ossolińskiemu otrzymany w spadku po wojewodzie dwór, położony pomiędzy dworami Denhofs i Oborskiego z jednej, a Nowomiejskich z drugiej strony. Był to pas gruntu od Krakowskiego Przedmieścia wzdłuż ul. Ossolińskiej i po za dworem Oborskiego wgłąb, do dworu Denhofs. Brama była od ul. Ossolińskiej. Teraz plac Saski i część tylna N. 414.

Jerzy Ossoliński 1647 r. kupił od Zebrzydowskiego plac dawniej Nowomiejskich (klin, teraz Wierzbowa N. 613), położony pomiędzy żupą a gruntem Chądyńskich, i w ten sposób przedłużył posiadłości swoje aż do dworu Oborskich.

Wdowa po Jerzym, Izabella, 1652 r. na tych placach wystawiła dla karmelitek bosych drewniany kościół i klasztor. Po zburzeniu go za wojny szwedzkiej, Lubomirscy przenieśli karmelitki do b. pałacu Kazanowskich (kaplica Ś. Teresy przy Towarzystwie Dobroczynności).

Żupa królewska czyli skład soli z Wieliczki znajdowała się na N. 614 A.

Str. 64. Dwór Radziwiłła. Aleksandra Ludwika, marszałka wielkiego koronnego. Krakowskie Przedmieście N. 410 (pałac Kraśińskich) i wzdłuż do ul. Mazowieckiej.

Dworskie role — starostwo.

Str. 65. Pałac króla. Krakowskie Przedmieście N. 394 (Kazimierowski). D—villa regia, W—2.

Str. 69. Ogród króla. Część ul. Browarnej i Obożnej. Zwierzyniec na widoku D—domus venatoria, na W—1.

St. 73. Kościół Ś. Krzyża. Krakowskie Przedmieście N. 408. Mowa tutaj o kościele drewnianym księży świeckich, istniejącym od początku XVI w. Kościół murowany misjonarzy założono 1682 r.

Str. 74. Kaplica Moskiewska. Wystawiona 1620 r., na środku drogi, weszła 1668 r. w mury kościoła dominikanów obserwantów, rozebranego doszczętnie 1818 r. Teraz placyk pomiędzy kamienicami N. 405 i 406 na Krakowskim Przedmieściu. D—sacellum Moscovitarum, W—3,

Str. 75. Dwór ks. Petrykowskiego. Właściwie Potrykowskiego Pawła, archidjakona i oficjała pułtuskiego, kustosza kruszwickiego. Za kościołem i połączonym z nim klasztorkiem dominikanów obserwantów szła uliczka Siodlarska, łącząca w linii prostej Nowy Świat z Aleksandrją. Dom narożny od Nowego Świata (N. 1318) należał w XVIII w. do księży świeckich. Może wystawił go właśnie ks. oficjał, a może miał dwór na części wielkiej posesji N. 1245. Nie spotkałiśmy go jeszcze w aktach.

Str. 76. Ul. Zjawienie. Wymieniona w akcie 1597 r. droga, prowadząca obok statuy Ś. Krzyża do Wisły, później ul. Aleksandrja.

Str. 76. Dwór ks. Dominika. Janusza ks. Ostrońskiego, kasztelana krakowskiego, następnie Władysława Dominika ks. Zastawskiego, koniuszego koronnego. Albo nieruchomości N. 2874 C, włączona później do jurydyki Ordynackiej, albo pałac naprzeciwko, po drugiej stronie Tamki, niżej N. 2782, rozebrany w XVIII w.

Str. 76. Dwór Osmólskiego (Giżyński). R. 1659 Urbanowiczowie sprzedali królowej Ludwice Marji ogród na pochyłości góry, zwany Giżyński. Stał tam kościółek Ś. Kazimierza i klasztor sióstr miłosierdzia (Tamka N. 2858). Dwór mógł atoli leżeć wyżej, albowiem grunty Giżów, potem Urbanowicza vel Sokołka, ciągnęły się znacznie dalej.

Str. 77. Folwarki miejskie. Od Krakowskiego Przedmieścia do Ujazdowa, po obu stronach Nowego Świata.

Str. 77—82. Pałac Ujazdowski. Rusini i litwini 1262 r. napadli na zamek w Jazdowie, zdobyli go i zabili tam Ziemowita I, ks. czerskiego i mazowieckiego, a syna jego Konrada uwięzili. Z tego zamku, zamieszkiwanego w dalszym ciągu przez książąt mazowieckich, do czasów Władysława IV dochował się tylko szaniec. Jarzębski, upojony zwycięstwami Jagiellonów i Wazów, nie dowierza, aby kiedykolwiek wróg tam postał.

Stary dwór ujazdowski ze zwierzyńcem—to letnie mieszkanie królów od czasu przyłączenia Mazowsza do Korony, teraz—Łazienki.

Pałac zaś Ujazdowski wybudował Zygmunt III, a Władysław IV wykończył i przyozdobił. W pierwszym testamencie, sporządzonym 9 czerwca 1647 r., przed śmiercią jedyne go syna Zygmunta Kazimierza, Władysław IV zapisuje mu pomiędzy innymi: „Zamek Ujazdowski, wielkim nakładem ś. p. rodzica naszego, powyżej Solca wybudowany“. Teraz--szpital wojskowy, ul. Wiejska N. 1721.

Str. 82. Kościół ujazdowski. Ś. Anny i Małgorzaty, drewniany, parafjalny od r. 1593 (kiedy Wisła zalała kościółek na Solcu), rozebrany 1818 r. Stał w alei Ujazdowskiej N. 1719, gdzie teraz podwórze Belwederu.

Str. 83. Dwór Grzybowski. Jana, starosty warszawskiego. Leżał na gruntach późniejszego Bielina, na terazniejszym placu Ewan-gelickim. Rezydencja urzędowa; dwór własny patrz str. 122.

Str. 83. Pałac Ossolińskiego. Jerzego z Tęczyna, kanclerza wielkiego koronnego. Teraz plac Saski N. 612 (Brylowski). Posiadłość miała formę trójkąta; podstawą była granica z reformatami (od N. 473 A wzdłuż nowej ul. Niecałej), bokami: wał (ogród Saski) i ul. Reformacka (Wierzbowa). Wjazd—z ul. Ossolińskiej, furta—od Reformackiej. D—palatium Ossolinsianum, W—7.

„Żurawie“ blaszane na wieżyczkach (str. 84), które płochy wietrznik mógłby nazwać zwykłemi powietrznikami, były czemś więcej, tem, czem kurki na kościele.

Amman Just—malarz norymberski (1539 † 1591 r.).

Str. 93. Dwór Grzybowski. Teofila, podkomorzego czer-skiego. Naprzeciwko muru pałacu Ossolińskich, pomiędzy ul. Czy-stą a Trębacką, w sąsiedztwie klina Ossolińskich i pałacu Denhofs. Zburzony około r. 1655 przez Aleksandra Lubomirskiego, koniusze-go koronnego, który „najachał, zburzył, i ogród, tudzież dwory zni-szczył do szczętu“.

Str. 93. Dworek capellae magistra. Marka Scacchiego, ka-pelmistrza królów Zygmunta III i Władysława IV. Leżał za żupą, a więc gdzieś blisko rogu ul. Trębackiej.

Str. 93. Plac Lubomirskiego. Aleksandra Michała, starosty sandomierskiego. W r. 1694 wymieniono pomiędzy Marywilem a ul. Trębacką „domostwo należące marszałkowi koronnemu“ (Stanisła-wowi Lubomirskiemu).

Str. 94. Plac Paca. Któregoś z synów Stefana, podkancler-zego litewskiego, zmarłego 1640 r. Jeden z nich, Mikołaj Stefan, wojewoda trocki a potem biskup wileński, posiadał w końcu XVII w. narożnik ul. Bielańskiej i Długiej, ale tutaj mowa o placu około żupy.

Str. 94. Kościół reformatów. Ś. Antoniego, ul. Senatorska N. 473 A, założony 1623 r.

Str. 94. Dwór Daniłowicza. Jana, podskarbiego wielkiego koronnego. Ul. Daniłowiczowska N. 617. Miał bramę „z przyja-zdu“—od ul. Senatorskiej i „z pola“—od ul. Bielańskiej.

Str. 97. Dwór ks. Dominika. Władysława Dominika ks. Zasławskiego, koniuszego koronnego, ostatnio wojewody krakowskiego. U zbiegu ulic Senatorskiej i Bielańskiej, N. 602—603. W akcie z 1664 r. powiedziano, że ogród ks. Zasławskiego sąsiaduje z dworem Radziejowskiego (Resursa Kupiecka).

Str. 97. Dwór ks. Szyszkowskiego. Mikołaja, biskupa warmińskiego, zmarłego 1643 r. Dawniej Plumhofów. Ul. Bielańska, bliżej Długiej.

Str. 98. Dwór Szałapskiego. Albo Szałabskiego herbu Kościeszca. Dawniej Plumhofów. W inkwizycji 1697 r. powiedziano: „Na boku ogrodu Daniłowiczowskiego były dwory pp. Szałapskich: jeden przy ul. Bielańskiej, drugi na boku kwater tegoż ogrodu, trzeci między temi dwoma“. Od ul. Bielańskiej (N. 608) dosięgały Długiej (N. 585) i tyłów Miodowej.

Str. 98. Dwór Kazanowskiego. Adama. Ul. Senatorska N. 471. Oprócz pałacu na przedmieściu Krakowskiem, testamentem z 1649 r. zapisał żonie pałac swój pod wałem, naprzeciwko klasztoru reformatów. Teraz—Resursa Kupiecka.

Str. 99. Dwór Gorajskiego. Zbigniewa, kasztelana chełmskiego, żonatego z Leszczyńską, córką Rafała. Był gorliwym kalwinistą, stąd niechęć Jarzębskiego. Część Tłómackiego.

Str. 99. Dwór Leszczyńskiego. Jana, wojewody poznańskiego, ostatnio kanclerza w. k. Mowa tutaj o starym dworze, o którym 1661 r. powiedziano, że już nie istnieje, a leżał na tyle gruntów księzych i Kazanowskiego, przed wałem, naprzeciwko cekauzu. Teraz—Tłómackie. W roku tym Leszczyńscy posiadali już nowy dwór za wałem.

Str. 99. Kościół Ś. Trójcy. Brygidek. Ul. Długa, N. 561, róg Nalewek. Szpital z kaplicą Ś. Trójcy istniał już w r. 1544; kościół brygidek wzniesiony w XVII w., rozebrany 1898 r.

Str. 100. Cekauz. Ul. Długa, N. 563. Paweł Grodzicki, starszy nad armatą koronną, 19 maja 1638 r. kupił od bractwa Ś. Benona pole puste tuż przy wale miejskim, naprzeciwko kaplicy Ś. Trójcy, obok gruntu brygidek, pod budowę i na użytek arsenału.

Tablica marmurowa nad bramą cekauzu opiewała po łacinie: „Ku podporze wojny i pokoju, na użytek dwojakiego czasu Rzeczypospolitej, najjaśniejszy Władysław IV, król najpotężniejszy, zbrojownię tę od podwalin wznieść postarał się. Nowym zapasem machin wojennych, tudzież zdobyczami, na wrogu wziętymi, ozdobił i pomnożył. Roku Zbawienia 1643“.

„Smoki w narożnikach“ (str. 101) objaśnia inwentarz cekauzu: „Miasto powietrznika abo kurka stoją figury pozłociste delfinów“.

Str. 102. Paryszewskie. Właściwie Parysowskie. Od cekauzu na wschód wiodła droga wśród pól i ogrodów, przy której od XVI w. znajdowały się nalewki czyli zbiorniki wody do sprowadzania jej rurami dla miasta. Ztąd drogę tę zwano na Nalewkach. Kończyła się ona przy rolach miejskich, mianowicie u gruntu Parysów, gdzie plac Murano. Z tego placu szła w dół ku Wiśle ulica (Muranowska, ale nie w prostej linii), okalająca wielką cegielnię (N. 2168—2172 od ul. Bonifratskiej) i ogromny staw za nią (N. 2184 i 2188 od ul. Wygon). Teraz—esplanada cytadeli od ul. Konwiktorskiej.

Szymon Nalewajko, wódz zbuntowanych kozaków, po porażce wydany przez nich Żółkiewskiemu, był ścięty w Warszawie 1597 r.

Kaplica pod miastem stała na gruncie szpitalnym Ś. Ducha, przy cmentarzu, na którym w XVI i XVII w. grzebano dekretowanych, samobójców i zapowietrzonych. W końcu XVII w. przeistoczona w kościół Zdjęcia z krzyża (ul. Gwardji N. 1975), w r. 1832 włączona do cytadeli.

Str. 102. Klasztor kamedułów. Na Bielanych, ufundowany 1639 r. przez Władysława IV, w wykonaniu ślubu, uczynionego podczas odsieczy Smoleńska. Ks. Leszczyński—Jędrzej, biskup inflancki, później prymas.

Str. 104. Dwór pana żmudzkiego. Wołowicza Hieronima, starosty żmudzkiego, zmarłego 1641 r. w sędziwym wieku. Ul. Zakroczymska N. 1851 (róg Zielonej i Wygonu). Zajęty pod esplanadę cytadeli.

Str. 105. Dwór Saplehy. Mikołaja, kasztelana wileńskiego. Ul. Wójtowska od rogu Zakroczymskiej do N. 1864 (róg Przyrynku). W XVIII w. Sapiehowie dokupili sąsiednich gruntów i wystawili pałac z licem do Zakroczymskiej (koszary Sapieżyńskie).

Str. 105. Rynek nowomiejski. Opisany w „Gościńcu“ ratusz stał zapewne, jak każe zwyczaj średniowieczny, w środku rynku. Spalił go Rakoczy 1657 r. Nowy ratusz (N. 342) stał z boku, naprzeciwko kamienic N. 307 i 309. Rozebrany 1818 r. Teraz—skwer.

Str. 106. Kościół Panny Marji. Nawiedzenia N. M. P. Przyrynek N. 1884. Poświęcony 1411 r. i jednocześnie zrobiony parafialnym dla miasta Nowej Warszawy. D—templ. S. Mariae, W—22.

Str. 107. Ulice nad Wisłą. Tylna (Kościelna), Kokosza (część Rybaków) i dawna Piesza. Ta ostatnia szła równoległe z Kościelną

po drugiej stronie rynku, wzdłuż późniejszego klasztoru sakramentek (od ul. Starej) i doprowadzała do Rybaków.

Str. 107. Kościół Ś. Benona. Ul. nowa Piesza N. 1877. Wy-murowany na początku XVII w., zawiadowany przez bractwo nie-mieckie, zamknięty 1808 r. i obrócony na fabrykę. D—templum Germanorum, W—21.

Str. 107. Dwór Opalińskiego. Łukasza, marszałka wielkiego koronnego. Albo przy ul. Starej, albo na początku dawnej Pieszej.

Str. 108. Dwór Radziwińskich. Zapewne Wojciecha, kaszte-lana czerskiego. Wdowa po nim wyszła za Łukasza Opalińskiego. Albo przy ul. Starej albo przy dawnej Pieszej, może N. 1872.

Str. 108. Kościół dominikanów. Ś. Jacka. Ul. Freta N. 251. Wystawiony 1638 r. Klasztor ukończono 1646 r. D—templum et coenobium Dominicanorum, W—19.

Str. 109. Kościół Ś. Ducha. Ul. Długa N. 592. Przy szpi-talu miasta Starej Warszawy stał już w XIV w. kościół drewniany. Terazniejszy murowany wzniesiono w XVIII w. Jako zakrytego in-nemi budowlami, D nie umieścić go wcale, W zaś dorysował obok pałacu Kazanowskich (8).

Str. 110. Ul. Długa. Giełda czyli dom gościnny mieściła się w posesji N. 540—541, podówczas narożnej. Długoszowa miała 1620 r. dom gościnny z ogrodem po Jakóbie Gizie, zwany „Wiedeń“.

Str. 111. Dwór ks. Radziwiłła. Janusza, podkomorzego litew-skiego, później hetmana. Ul. Długa N. 590 z drugim wjazdem od ul. Wązkiej.

Str. 112. Dwór Reczajskiego. Lub Ręczajskiego Wojciecha, synowca Wojciecha, kasztelana warszawskiego. Ul. Długa N. 589.

Str. 112. Konwent pijarów. Władysław IV 1642 r. kupił ogród Burbacha, podle dworu Ręczajskiego, na rogu ul. Długiej i Mio-dowej, dla sprowadzonych przez siebie pijarów. Założenie podwalin pod kościół drewniany Ś. Pryma i Felicjana nastąpiło we wrześniu t. r. „Dominikan jeden“ (str. 113)—ks. Dominik Krasuski. Kościół ten spłonął 1656 r. Fundamenty pod nowy kościół murowany N. M. P. Łaskawej położył Jan Kazimierz 1660 r. W r. 1834 obrócony na cerkiew. Ul. Długa N. 588.

Str. 113. Dwór Mniszka. Andrzeja, kuchmistrza koronnego. Od jego spadkobierców 1661 r. nabyty przez biskupa Prażmowskie-go. Ul. Długa N. 546.

Str. 114. Dwór Witowskiego. Stanisława, kasztelana sandomierskiego. Kupiony 1642 r. od Jana Senknechta (Jabskiego). Leżał pomiędzy domami Jerzego Szymonowica, muzyka królewskiego, i spadkobierców Wawrzyńca Węgrzyna. Teraz—plac Krasińskich.

Str. 114. Dwór Gębickiego. Krzysztofa, stolnika koronnego później kasztelana gnieźnieńskiego. Kupiony od d-ra Franciszka de Rosae Rubeis. Ul. Miodowa N. 490.

Str. 115. Dwór Firlejowski. Zbigniewa Firleja, starosty lubelskiego. Sprzedany 1661 r. biskupowi Trzebieckiemu. Ul. Miodowa N. 495.

Str. 116. Pałac biskupa krakowskiego. Poprzednio królowej Konstancji, żony Zygmunta III, подарowany 1635 r. przez spadkobierców biskupom krakowskim. W r. 1642 był nim ks. Jakób Zadzik. Ul. Miodowa N. 496.

Str. 116. Dwór Ostroroga. Mikołaja, podczaszego koronnego, syna Jana, wojewody poznańskiego. Ul. Senatorska N. 461.

Str. 116. Dwór Mochranowskiego. Właściwie Mokronoskiego Jędrzeja, wojskiego warszawskiego. Ul. Senatorska N. 462.

Str. 117. Dwór Wituskiego. Władysława, chorążego, następnie podkomorzego gostyńskiego. Ul. Senatorska N. 463.

Str. 117. Dwór pana małegojskiego. Sebastjana Wołuckiego. kasztelana małegojskiego, starosty rawskiego. Ul. Senatorska N. 464—466, róg Bielańskiej.

Str. 118. Dwór Zamoyskiego. Jana, starosty kałuskiego, Przez ojca jego, kanclerza Tomasza, kupiony 1631 r. od Lipskich. Jedne wrota od Senatorskiej, drugie od Wierzbowej. N. 474.

Nadmienić tutaj trzeba, że w w. XVII ul. Senatorska od bramy Krakowskiej do klasztoru reformatów posiadała jednakową szerokość, czyli że była tak wązka, jak zachowana część jej od Podwala do Miodowej. N. 474 zaczynał się więc tam, gdzie teraz narożnik kwietnika przed kościołem kanoniczek. Ul. Nowosenatorska istniała jako wązka uliczka, bez nazwy, prywatna, a przeto zamknięta.

Str. 118. Dwór Działyńskiego. Pawła, wojewody pomorskiego, zmarłego 1643 r. Leżał snadź w głębi za N. 475, mając wjazd pomiędzy gruntami Zamoyskiego i Lipskiego, a wyjazdy od ul. Nowosenatorskiej, a może również uliczką wzdłuż żupy na ul. Wierzbową.

Str. 119. Dwór ks. Lipskiego. Filipa, scholastyka gnieźnieńskiego, sekretarza j. k. mości. W grudniu 1642 r. nabył od Barbary

Uchańskiej dwór przy ul. Senatorskiej, położony pomiędzy dworami Zamoyskiego i Warszuckiego. N. 475.

Str. 120. Dwór Warszuckiego. Stanisława, wojewody mazowieckiego. W ogrodzie, kupionym od Materny 1605 r. N. 476 i część ul. Nowosenatorskiej.

Str. 120. Dwór ks. Piaseckiego. Pawła, biskupa chełmskiego, przedtem kamienieckiego. N. 477.

Str. 121. Dwór ks. Zaręby. Stanisława, opata sulejowskiego, później biskupa kijowskiego. R. 1637 kupił od Leśniowolskiego dwór, położony pomiędzy gruntem prymasów a gruntem biskupa kamienieckiego. N. 478.

Str. 121. Pałac arcybiskupa gnieźnieńskiego. Był nim wtedy ks. Maciej Łubieński. N. 479 (Prymasowski).

Str. 122. Dwór Grzybowski. Jana, starosty warszawskiego. Od XVI w. w ich rodzie; spalony 1656 r. Z dwoma frontami: od przedmieścia Krakowskiego i Senatorskiej. N. 451.

„Jatki mięsne“ — na rynku Bernardyńskim. Tak zwano część przedmieścia Krakowskiego między Marjensztadem a Bednarską.

Str. 122. Dwór Sapiehy. Lwa Kazimierza, marszałka nadwornego litewskiego. Podarowany kanclerzowi Leonowi Sapieżu przez Annę Jagiellonkę 1594 r. N. 497 C (Podwale—Senatorska—Miodowa). Część jego zamieszkiwała przed zamążpójściem siostra Władysława IV, Anna Katarzyna Konstancja, nieposiadająca pałacu własnego.

Str. 123. Dwór Szyszkowskiego. Piotra, kasztelana wojnickiego, synowca biskupa. Kupiony 1638 r. od Nowodworskiego. Podwale N. 497 A.

Str. 124. Dwór Lubomirskiego. Stanisława, wojewody krakowskiego. Podarowany mu przez matkę 1621 r. Podwale N. 497 B, wyjazd na ul. Miodową N. 481.

Str. 125. Dwór pieczętarzów koronnych. Wystawiony przez Jakóba Zadzika, biskupa krakowskiego, kanclerza wielkiego koronnego, i na mocy jego testamentu z r. 1634 oddany w r. 1642 na rezydencję dla kanclerzy i podkanclerzych ze stanu duchownego. Pałacem zawiadowała kapituła warszawska; uliczka więc prywatna, wzdłuż tej posesji idąca, otrzymała nazwę Kapitulnej. Zrujnowany zupełnie pod koniec XVII w. Brama od miasta — na Podwalu, wrota — na Miodowej. N. 498 z jednej, 482—3 z drugiej strony.

Str. 126. Dwór Radziwiłła. Albrychta Stanisława, kanclerza litewskiego, zmarłego bezpotomnie. Po zdradzie spadkobiercy, hetmana Janusza, oddany przez króla Krzysztofowi Pacowi 1657 r. Podwale N. 499.

Str. 127. Dwór Parysów. Braci Adama i Zygmunta, kolejno kasztelanów czerskich. Kupiony przez nich od kasztelana Kosobudzkiego 1618 r. Podwale N. 484.

Str. 127. Dwór Noskowskiego. Jana Karola, starosty dobrzyńskiego. Podwale N. 500 A.

Str. 128. Dwór gdańszczan. W drodze nadania Zygmunta III z r. 1606 i kupna od Jana Korba w r. 1612, senat m. Gdańska nabył dla swoich postów dwór i ogrody od Podwala (N. 500 B) do Miodowej (N. 486 A i B).

Przejsie z bramy miejskiej—Bocznej vel Pobocznej czyli Duńskiej. Podle niej—baszta Boczna, strzegąca wejścia. Druga brama—Nowomiejska. Część jej wynajmowali później kupcy gdańscy na skład towarów („Gdańska piwnica“).

Łaźnia miejska—róg ul. Mostowej N. 166.

Str. 129. Dwór Żabickiego. Piotra, kasztelana liwskiego. W r. 1655 wymieniony przy ul. Mostowej, jako „pusty“, pomiędzy kamienicą Graszowskiego i domem Kubowskim.

Str. 129. Szpital Ś. Łazarza. Ul. Mostowa N. 247. Założony przez ks. Piotra Skargę 1591 r., wymurowany 1671 r. Kaplica Ś. Barbary poświęcona 1675 r., obrócona w XIX w. na mieszkanie.

Str. 129. Mostowa brama. Warownia, wymurowana 1582 r. nakładem Anny Jagiellonki, po ukończeniu mostu Zygmunta Augusta. Teraz—Rybaki N. 2564. D—turris pulveraria, W—bez liczby.

Po zerwaniu owego mostu przez Wisłę, stawiano mosty tymczasowe, jak np. na elekcję Władysława IV w 1632 r. Taki most z ul. Kościelnej odrysował W. Kiedy Jarzębski pisał „Gościniec“, mostu nie było.

„Wenecja“ miasta Warszawy — Rybitwia osada czyli Rybaki i brzeg Wisły, pokryty statkami, młynami wodnymi i t. d.

Brama mostowa, oddana „na pamiątkę“ miastu, w XVII i XVIII w. służyła za skład prochów strzelniczych. Stanisław August dobudował do niej front od wylotu ul. Mostowej i obrócił na więzienie główne, które mieściło się tam do r. 1833.

Str. 130. Dwór Zerka. Wymieniony 1655 r. przy ul. Mostowej, pomiędzy śpichlerzem Baranowicza a dworem Kaspra Waltera.

Str. 130. Dwór Leśniowolskiego. Jana, starosty drohickiego. Nad samą Wisłą. Może przy ul. Cichej, która równoległe z ul. Bolesław, po drugiej stronie bramy mostowej, pomiędzy N. 2564 i 2565, wiodła do rzeki. W r. 1771 był tam jeszcze dom biskupa krakowskiego Sołtyka.

Str. 130. Ulica do przewozu. Przewoźna czyli Bugaj.

Galera—statek królewski. Władysław IV dnia 23 kwietnia 1641 r. pisze do magistratu: „Uskarżał się przed nami sławetny Lorenz Refus, ślusarz nasz, iż mu nie pozwalacie placu pewnego na Rybitwi, podle szopy, gdzie bat nasz stoi...“

Na widokach D i W znajduje się nadto kilka budowli, które Jarzębski albo pominął, albo których, jako jeszcze nie istniejących, opisać nie mógł. Wymienimy je pokrótce:

Opuszczona reduta nad Wisłą, pomiędzy ul. Oboźną i Karową: D—reductus vetustate collapsus, W—bez liczby. Pensjonat wizytek dla szlachcianek: D—gynaeceum. Klasztor wizytek: D—coenobium monial. Gallicarum, W—4. Domy spalone: D—suburbia exusta. Kolumna Zygmunta III: na planie—6, D—regis Sigismundi statua, W—11. Góra Gnojowa: D—mons Fimi. Wieża Marszałkowska w narożniku muru miejskiego, u zbiegu ulic Krzywego Koła, Brzozowej i Mostowej: D—turris Maescalli, W—18. Kościół Ś. Jerzego N. 1766: D—t. S. Georgii, W—20. Przedmieście zniszczone: D—suburbium devastatum. Klasztor bernardynek na Pradze, ul. Pannieńska N. 297: W—25.

Władysław Korotyński.

Wykaz osób.

(Liczba oznacza wiersz „Gościńca“.)

Adam (Jarzębski) 1586, 2245.
Amman Just 2556.
Anna Jagiellonka 2397.
Anna Katarzyna Konstancja królowna 3597.
Augustyjanin (Euticus Augustyn) 675.

Baltazaro (Ferri) 665.
Baryczka 227.
Blumof (Plumhof) 2875.
Bobola Andrzej 1027.
Boglewski 1744.
Brancarini Jan Marja 673.
Busser 229.

Carolus (Karol Ferdynand królewicz) 925.
Cecylja Renata królowa 2310, 3053, 3293.
Chądzyńska Zofja 1835.
Copula Jan 673.
Czarnecki Jędrzej 1757.
Czerski 234.

Daniłowicz Jan 2779.
Denhof Kasper 1797.
Długosz 3253.
Dominik (Zasławski) 2205, 2847.
Dominikan (ks. Dominik Krasuski) 3321.
Drewno 233.

Dzanott (Gianotti) 237.
Działyński Paweł 3479.
Dzian Marja (Jan Marja Brancarini) 673.

Elert Piotr 685.
Erard Lazlarus 1679.
Euticus Augustyn 675.

Ferri Baltazar 665.
Firlej Zbigniew 3379.
Forster Kasper 667.
Franciszek (de Rosae Rubcis) 3358.

Galot 686.
Gąsiorek 3253.
Gębicki (Gembicki) Krzysztof 3357.
Gębicki Piotr kanclerz 3297.
Gianotti 237.
Giż 225, 2219, 3254.
Giż Mikołaj 303.
Gniewosz Jędrzej 1655.
Gosiewski (Gąsiewski) Aleksander 1691.
Gostomski Franciszek 1752.
Gorajski Zbigniew 2899.
Graniczny Grzegorz 690.
Grodzicki Paweł 2969.
Grzybowski Jan 2407, 3568.
Grzybowski Teofil 2741.

Herard (Erard Lazlarus) 1679.

Janusz III ks. czerski 641.
Jarzębski Adam 1586, 2245.

Kalina 3254.
Kamieński 2231.
Karol Ferdynand królewicz 925.
Kazanowski Adam 1025, 2885, 3301.
Kedrowski 239.
Kociszewski 241.

Konieczpolski Stanisław 1619.
Krasuski Dominik 3321.

Łasocki Stanisław 1791.
Leśniowolski 1669.
Leśniowolski Jan 3818.
Leszczyński Jan 2907.
Leszczyński Jędrzej 3035.
Lipski Jędrzej biskup 3455.
Lipski Filip 3497.
Lubomirski Aleksander 2755.
Lubomirski Stanisław 3632.

Łoboda 2994.
Łubieński Maciej 3565.

Małachowski 40.
Mielczewski Marcin 711.
Mniszek Andrzej 3335.
Mokronoski (Mochranowski) 3421.

Nadworski Jan 1625.
Nalewajko Szymon 2991.
Noskowski Jan 3742.

Oborski Jan 1829.
Opaliński Łukasz 3159.
Osiński Samuel 1863.
Osmólski 2219.
Ossoliński Jerzy 2417.
Ossoliński opat 2585.
Ostrogski Janusz 2206.
Ostroróg Mikołaj 3414.

Pac 2763.
Pan—obacz Władysław IV.
Parys 2987.
Parys Adam 3732.
Parys Zygmunt 3732.
Petrykowski (Potrykowski) Paweł 2183.
Pękiel Bartłomiej 709.

Piasecki Paweł 3531.
Plumhof 2875.
Podoski 1781.
Potrykowski Paweł 2183.

Radziejowski Hieronim 1667.
Radziwiński 3167.
Radziwiłł Albrycht Stanisław 3712.
Radziwiłł Aleksander 1849.
Radziwiłł Janusz 3274.
Reczajski (Ręczajski) Wojciech 3285.
Rosae Rubeis (de) Franciszek 3358.

Sapieha Lew Kazimierz 3582.
Sapieha Mikołaj 3097.
Scacchi Marek 707—708, 2749.
Senknecht 3350.
Simonides (Szymonowic Jerzy) 689.
Skaki—obacz Scacchi.
Skurczyński 2232.
Słuszczyna Zofja 1480.
Słuszka Aleksander 1489.
Sobieski Jakób 1787.
Stanisław ks. czerski 641.
Stefan król 811.
Strubicz 231.
Szałapski 2884.
Szeinknecht (Senknecht) 3350.
Szujski Bazyli 2166.
Szymonowic Jerzy 689.
Szyszkowski Mikołaj 2861.
Szyszkowski Piotr 3614.

Urban VIII papież 2673.

Warszycki Stanisław 3518.
Witowski Stanisław 3355.
Wituski Władysław 3428.
Władysław IV król 105, 849, 1857, 1977,
2182, 2537, 2931, 3005, 3293, 3794.

Wolski 240.

Wołowicz Hieronim 3072.

Wołucki Sebastjan 3437.

Wysocki 1792.

Zadzik Jakób 3401, 3666.

Zamoyski Jan kanclerz 2999.

Zamoyski Jan starosta 3467.

Zaręba Stanisław 3542.

Zasławski Władysław Dominik 2205, 2347.

Zerek 3809.

Ziemowit I ks. czerski 2387.

Zygmunt III król 827, 921.

Żabicki Piotr 3784.

Wykaz miejsc.

(Liczba oznacza wiersz „Gościńca“.)

Austerje 3241.

Baszta Boczna 3773.

Brama Mostowa 3802.

Nowomiejska 3774.

Poboczna 3750, 3772.

Boża Męka 1843.

Cekauz 2927.

Cegielnie 35, 2989.

Dworek Erarda 1679.

Podoskiego 1781.

Scacchiego 2749.

Zerka 3806.

Dwór biskupów płockich 3475.

Boglewskich 1743.

Chądzyńskiej 1835.

Czarneckiego 1755.

Daniłowicza 2779.

Denhofa 1797.

Działyńskiego 3475.

Firleja 3377.

Franciszkowski 3356.

gdańszczan 3750.

Gębickiego 3356.

- Dwór Giżyński 2219.
Gniewosza 1655.
Gorajskiego 2899.
Gosiewskiego 1691.
Gostomskiego 1751.
Grzybowskiego Jana 2407, 3568.
Grzybowskiego Teofila 2741.
Kamieńskich 2231.
Kazanowskiego 2885.
Lasockich 1791.
Leszczyńskiego 2907.
Leśniowolskich 1669.
Leśniowolskiego Jana 3810.
Lipskiego Jędrzeja 3451.
Lipskiego Filipa 3497.
Lubomirskiego 3632.
Mniszka 3335.
Mokronoskiego 3421.
Noskowskiego 3742.
Oborskiego 1829.
Opalińskiego 3159.
Osmólskiego 2219.
Ostrogskiego 2205.
Ostroroga 3413.
Parysów 3732.
Piaseckiego 3530.
pieczętarzy 3666.
Plumhofa 2875.
Potrykowskiego 2183.
proboszcza 1699.
Radziejowskiego 1767.
Radziwińskich 3167.
Radziwiłła Albrychta 3712.
Radziwiłła Aleksandra 1849.
Radziwiłła Janusza 3259.
Reczajskiego 3285.
Sapiehy Lwa 3582.
Sapiehy Mikołaja 3091.
Skurczyńskich 2232.

Dwór Sobieskiego 1785
Szałapskiego 2875.
Szenknechta 3350.
Szyszkwoskiego Mikołaja 2861.
Szyszkwoskiego Piotra 3614.
ujazdowski 2361.
Warszyckiego 3518.
Witowskiego 3349.
Wituskiego 3427.
Wołowicza 3071.
Wołuckiego 3437.
Wysockich 1791.
Zamoyskiego 3451.
Zaręby 3540.
Zasławskiego na Bielańskiej 2847.
Zasławskiego na Tamce 2205.
Żabickiego 3784.

Folwarki 2227.

Giełda 3245.
Gołędzinów 41.
Grunty dworskie 1854.
miejskie 2195.
Parysowskie 2987.
starościńskie 2195.
szpitalne 2196.

Jatki mięsne 3581.

Kaplica Barbary Ś. 3796.
Loretańska 57.
Moskiewska 2159.
Zdjęcia z krzyża 2990.
Klasztor dewotek 967.
kamedułów 3001.
Kościół Anny Ś. 971.
Antoniego Ś. 2769.
Benona Ś. 3147.
bernardynów na Pradze 45.

Kościół Ducha Ś. 3213.
Jacka Ś. 3173.
Jana Ś. 623.
jezuitów 577.
Klary Ś. 951.
Krzyża Ś. 2135.
Marcina Ś. 715.
Marji Panny 3115.
skaryszewski 109.
Trójcy Ś. 2915.
ujazdowski 2391.
Wniebowzięcia N. M. P. 1705.

Łaźnia miejska 3776.

Nowe Miasto 3085.

Morgi nad Wisłą 3143.

Ogród króla 1977.
ujazdowski 2365.
zamkowy 945.

Pałac arcybiskupów gnieźnieńskich 3548.
biskupów krakowskich 3399.
Karola Ferdynanda 924.
Kazanowskiego 1025.
Konicpolskiego 1719.
króla 1857.
Ossolińskiego 2417.
ujazdowski 2237.

Piaski 2861.

Plac karmelitek 1840.
Lubomirskiego 2753.
Paca 2763.

Polków 3011.

Praga 10, 137.

Ratusz Nowej Warszawy 3107.
Starej Warszawy 205, 223.
Ruda polkowska 3011.

Rynek nowomiejski 3105.
skaryszewski 115.
warszawski 187.

Skaryszew 107.

Solec 2400.

Szaniec mazowiecki 2384.

Szkoła miejska 3231.

Szpital Benona Ś. 3149.

Ducha Ś. 3218.

marcinkanek 721.

Marji Panny 3137.

Łazarza Ś. 3790.

Trójcy Ś. 2925.

Śpichlerze skaryszewskie 123.

warszawskie 3822.

Ulica Długa 3241.

nad Wisłą 3139.

Nowy Świat 2191.

Przewoźna 3822.

Rzeźnicza 1675.

Zjawienie 2201.

Wisła 18, 2339, 3139, 3813.

Zamek nowy 801.

Zamek stary 931.

Zwierzyniec ujazdowski 2343.

Żupa praska 29.

Żupa warszawska 1847.

SPIS RZECZY.

	<i>Str.</i>
Przedmowa przez Al. Kraushara	V
Adam Jarzębski przez Wł. Korotyńskiego	XI
„Gościniec“ opracowany przez Ig. Chrzanowskiego.	3
Słowniczek ułożony przez Ig. Chrzanowskiego	132
Objaśnienia przez Wł. Korotyńskiego.	143
Wykaz osób ułożony przez Wł. Korotyńskiego	163
Wykaz miejsc ułożony przez Wł. Korotyńskiego	168

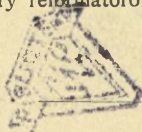
SPIS RYCIN.

- Herb Starej Warszawy z r. 1632.
Wizerunek króla Władysława IV.
Widok Warszawy F. B. Wenera.
Widok Warszawy E. J. Dahlbergha.
Podobizna podpisu Jarzębskiego.
Podobizna tytułu „Gościńca“.
Podobizna odwrotnej strony tytułu.
Plan Starej Warszawy E. J. Dahlbergha.
-

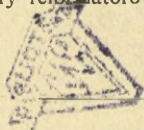
Omyłki druku.

<i>Str.</i>	<i>Wiersz</i>	<i>Jest:</i>	<i>Winno być:</i>
XXV	23 od góry	Cherbtowiczów	Chreptowiczów
9	140 (po)	—	dodać tytułik: Chłopek.
12	232	handel	handle
13	235	Gzerscy	Czerscy
16	350	nie—	—nie
17	376	matko	matka
27	658	Melodyja	Melodyją
"	675	augustyjanin	Augustyjanin
28	709	Pekiel	Pękiel
32	831	osadzą	osądzą
"	832	przysadzą	przysądzą
33	843	Malowanie	Malowania
34	—	855	885
35	909	rzną	rzną
36	947	I krynica	A krynica
"	961	grywają	grawają
"	967	wdowy;	wdowy
"	968	Dewotki	Dewotki;
37	991	huczne	buczne
45	1238	poboczach	pooczach
"	1243	derach	derhach
46	1273	laleczki	laseczki
"	1290	drugę	drugą
47	1301	Posadzka	Posadzką
52	1475	odkryły	okryły

<i>Str.</i>	<i>Wiersz</i>	<i>Jest:</i>	<i>Winno być:</i>
52	1487	sędziwego	szedziwego
53	1497	jak	tak
"	1508	skarbnicy	skarbnice
54	1536	pałasze	pałaszy
"	1538	pancerzami	harcierzami
"	1541	nieszacowane	nieszacowane
56	1601	piwa,	piwa
60	1718	(opuszczony)	Na Krakowskie prze- [chodzenie.
62	1772	(opuszczony)	Konterfety różnych [panów.
66	1901	przegródeczek	przygrodeczek
67	1932	z gałkami	gałkami
71	2069	marmura	marmuru
73	2132	kościoty, kaplicę	kościół i kaplicę
75	2169	Gostynina	Gostymina
"	2172	powiadają	powiedają
76	2200	barzo	bardzo
77	2226	te	ten
79	2313	gankach	gangach
81	2366	mniejszy	mniejszy
87	2556	Ammama	Ammana
89	2628	na	za
94	2760	tamte	tamtę
"	2761	stajnie	stajnię
97	2852	wybudować	pobudować
106	3128	Kaznodzieje	Kaznodzieję
"	3131	cmentarzu	cmyntarzu
122	3389	Ten	Tak
144	10 od góry	reformatorów	reformatów



<i>Str.</i>	<i>Wiersz</i>	<i>Jest:</i>	<i>Winno być:</i>
52	1487	sędziwego	szedziwego
53	1497	jak	tak
"	1508	skarbnicy	skarbnice
54	1536	pałasze	pałaszy
"	1538	pancerzami	harcierzami
"	1541	nieszacowane	nieszacowane
56	1601	piwa,	piwa
60	1718	(opuszczony)	Na Krakowskie prze- [chodzenie.
62	1772	(opuszczony)	Konterfety różnych [panów.
66	1901	przegródeczek	przygrodeczek
67	1932	z gałkami	gałkami
71	2069	marmura	marmuru
73	2132	kościół, kaplicę	kościół i kaplicę
75	2169	Gostynina	Gostymina
"	2172	powiadają	powiedają
76	2200	barzo	bardzo
77	2226	te	ten
79	2313	gankach	gangach
81	2366	miejszy	mniejszy
87	2556	Ammama	Ammana
89	2628	na	za
94	2760	tamte	tamę
"	2761	stajnie	stajnię
97	2852	wybudować	pobudować
106	3128	Kaznodzieje	Kaznodzieję
"	3131	cmentarzu	cmynтарзу
122	3389	Ten	Tak
144	10 od góry	reformatorów	reformatów





37695/

2